



**GMINNY PROGRAM
OPIEKI NAD ZABYTKAMI
NA LATA 2013 - 2016**

Głucholazy, sierpień 2013r.

SPIS TREŚCI

1.	WSTĘP.....	4
1.1.	Definicje	5
2.	PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU.....	6
3.	UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	6
3.1.	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej.....	6
3.2.	Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.....	6
3.3.	Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym.....	8
3.4.	Pozostałe uwarunkowania prawne dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami	8
4.	UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	9
4.1.	Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	9
4.1.1.	Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	9
4.1.2.	Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004 – 2013	11
4.1.3.	Strategia rozwoju kraju 2007 - 2015.....	13
4.1.4.	Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030	13
4.2.	Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.	14
4.2.1.	Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego na lata 2000-2015.....	14
4.2.2.	Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego.....	15
4.2.3.	Program Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2011-2014	17
4.2.4.	Strategia rozwoju turystyki w województwie opolskim na lata 2007 - 2013.....	18
4.2.5.	Strategia Rozwoju Wspólnoty Międzygminno – Powiatowej Ziemi Nyskiej na lata 2004 – 2015.....	19
5.	UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	19
5.1.	Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy).....	19
5.1.1.	Strategia rozwoju gminy Głucholazy	20
5.1.2.	Strategia rozwoju turystycznego gminy Głucholazy.....	20
5.1.3.	Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Głucholazy na lata 2007-2013	21
5.1.4.	Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Głucholazy na lata 2009-2015.....	21
5.1.5.	Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Głucholazy.....	22
5.1.6.	Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Głucholazy	24
5.2.	Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.	34
5.2.1.	Zarys historii obszaru gminy.....	35
5.2.2.	Historia miejscowości oraz najważniejszych znajdujących się w nich zabytków.....	37
5.2.3.	Krajobraz kulturowy.....	55
5.2.4.	Zabytki nieruchome	56
5.2.5.	Zabytki ruchome	56
5.2.6.	Zabytki archeologiczne.....	57
5.2.7.	Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	64
5.2.8.	Dziedzictwo niematerialne gminy	64
5.3.	Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	65

5.4.	Zabytki w gminnej ewidencji zabytków (GEZ)	68
5.5.	Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla gminy	77
5.5.1.	Głucholązy	77
5.5.2.	Biskupów	84
5.5.3.	Bodzanów	84
5.5.4.	Burgrabice	85
5.5.5.	Charbielin	85
5.5.6.	Gierałcice	86
5.5.7.	Jarnołtówek	86
5.5.8.	Konradów	87
5.5.9.	Łączki	88
5.5.10.	Markowice	88
5.5.11.	Nowy Las	88
5.5.12.	Nowy Świątów	88
5.5.13.	Podlesie	89
5.5.14.	Polski Świątów	89
5.5.15.	Starowice	90
5.5.16.	Stary Las	90
5.5.17.	Sucha Karnienica	91
6.	OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	91
6.1.	Stan zachowania obiektów zabytkowych w gminie	91
6.2.	Mocne strony:	92
6.3.	Słabe strony:	92
6.4.	Szanse dla ochrony zabytków:	93
6.5.	Zagrożenia dla ochrony zabytków:	93
7.	ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE	94
7.1.	Priorytety:	94
7.2.	Kierunki działań i zadania	94
8.	INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU	97
9.	ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	98
10.	REALIZACJA I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA ZADAŃ Z PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA GŁUCHOŁAZY NA LATA	99

1. WSTĘP

Zabytki należą do podstawowych dóbr kształtujących tożsamość regionalną, tym samym decydują o konkurencyjności przestrzeni, wzmacniają różnorodne działania gospodarcze i przyczyniają się do rozwoju regionu.

Ochrona materialnych i niematerialnych składników dziedzictwa kulturowego i ich zachowanie dla przyszłych pokoleń stanowi istotny element polityki kulturalnej nie tylko ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji społeczeństwa i jego kulturowej identyfikacji, ale również ze względu na ich wpływ na rozwój gospodarczy i ekonomiczny.

Gminny program opieki nad zabytkami określa cele i kierunki działań, jakie powinny być realizowane w ramach szeroko pojętej ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego gminy w perspektywie wieloletniej. Program opieki to w swoim założeniu dokument o charakterze koordynującym i uzupełniającym w stosunku do planistycznych dokumentów o charakterze strategicznym, przyjętych na poziomie państwa, województwa, powiatu i gminy.

Oczekiwany rezultatami będzie poprawa stanu zachowania zabytków, wyeksponowanie walorów krajobrazu kulturowego oraz wykorzystanie zabytków na potrzeby turystyczne, społeczne i gospodarcze. Program ma służyć szeroko pojętemu rozwojowi i promocji gminy, również w zakresie planowania przestrzennego, turystyki czy ochrony środowiska.

Na mocy ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami uchwalonej 23 lipca 2003 roku przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej, wprowadzono regulacje prawne dotyczące zagadnień związanych z zabytkami. W ustawie tej m.in. zawężono znaczenie określenia „ochrona zabytków”, wprowadzając jednocześnie pojęcie „opieka nad zabytkami”, oraz ustalono obowiązek opracowania przez jednostki samorządu terytorialnego programów opieki nad zabytkami.

Opieka nad zabytkami należy do zadań własnych gminy, co wynika z art. 7, ust. 1, pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. Nr 142 poz. 1591 z 2001 r. z późniejszymi zmianami), w której czytamy, że zadania własne gminy obejmują m.in. sprawy w zakresie kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Obowiązek opracowania programu opieki nad zabytkami został nałożony na gminy w art. 87 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2003 r. Nr 162 poz. 1568 z późniejszymi zmianami), stanowiącym, że zarząd województwa, powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na 4 lata odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami, z którego realizacji, co 2 lata, sporządza sprawozdanie, a następnie przedstawia je Radzie Gminy.

Uporządkowanie wiedzy o zabytkach umożliwi włączenie zabytków do strategii rozwoju gminy Głucholązy, sprecyzowanie celów polityki gminy wobec zabytków oraz ukierunkowanie działań realizujących tę politykę. Działania te dadzą podstawę do udokumentowanego i popartego ze strony formalnej ubiegania się o fundusze europejskie wspierające działania związane z opieką nad zabytkami, w tym dotyczące zarówno realizacji inwestycji celu publicznego w rozumieniu art. 2, pkt 5 ustawy z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. 2003, nr 80, poz. 717 z późniejszymi zmianami), jak i inwestycji prywatnych.

1.1. Definicje

Z uwagi na konieczność precyzyjnego odnoszenia się w *Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami* do zapisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o *ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568 z późniejszymi zmianami), przyjęto za ustawą następujące definicje:

- 1) **zabytek** - nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) **zabytek nieruchomy** - nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
- 3) **zabytek ruchomy** - rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt 1;
- 4) **zabytek archeologiczny** - zabytek nieruchomy, będący powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) **instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami** – instytucja kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) **prace konserwatorskie** - działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) **prace restauratorskie** - działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) **roboty budowlane** - roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;
- 9) **badania konserwatorskie** - działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) **badania architektoniczne** - działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) **badania archeologiczne** - działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** - przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) **historyczny zespół budowlany** - powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) **krajobraz kulturowy** - przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;

- 15) **otoczenie** - teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU

Podstawę prawną opracowania *Programu Opieki nad Zabytkami Gminy Głucholazy* stanowią zapisy art. 87 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568 z późniejszymi zmianami), mówiące, że Burmistrz Miasta sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami, który po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w formie uchwały przyjmuje Rada Miejska. Następnie Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu Burmistrz Miasta sporządza, co 2 lata sprawozdanie, które przedstawia Radzie Miejskiej.

Program opieki nad zabytkami ma na celu, w szczególności:

- Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

3.1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1997 r., Nr 78, poz. 483 z późniejszymi zmianami).

Ustawa zasadnicza stanowi fundament systemu ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce: „Rzeczpospolita Polska [...] strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju (art. 5), [...] stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju (art. 6. ust. 1), oraz każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa (art. 86)”.

3.2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r. Nr 162 poz. 1568 z późniejszymi zmianami) zwana dalej ustawą.

Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce, określa politykę zarządzania zabytkami oraz wyznacza główne zadania państwa oraz obywateli (właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych). Szczegółowe zapisy określają przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków. Wprowadza pojęcia ochrony i opieki.

- **Ochrona zabytków** (art. 4) polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:
 - zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
 - zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
 - udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
 - przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
 - kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
 - uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.
- **Opieka nad zabytkami** (art. 5) sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:
 - naukowego badania i dokumentowania zabytku;
 - prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
 - zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
 - korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości.
- **Opiece i ochronie podlegają, bez względu na stan zachowania** (art. 6):
 - **zabytki nieruchome** – krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne i ruralistyczne, zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
 - **zabytki ruchome** – dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje stanowiące zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, wytwory sztuki ludowej, rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne, przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
 - **zabytki archeologiczne** – pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
 - **Ochronie ustawodawczej** mogą podlegać również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

- Ustawa wskazuje **formy ochrony zabytków** (art. 7), do których należą:
- **wpis do rejestru zabytków ;**
 - **uznanie za Pomnik Historii ;**
 - **utworzenie parku kulturowego ;**
 - **ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego** dotyczące w szczególności zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia; innych zabytków nieruchomości znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych; w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone postanowienia planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

3.3. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. Nr 142 poz. 1591 z 2001 r. z późniejszymi zmianami).

Zgodnie art. 7, ust. 1, pkt. 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, ochrona zabytków znajdujących się na terenie gminy należy do jednych z obowiązków i kompetencji samorządu lokalnego. Zadania stojące przed organami administracji publicznej precyzuje wymieniony już art. 4 Ustawy. Realizacji tych zadań, obok sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87), ma służyć m.in. prowadzenie gminnej ewidencji zabytków (art. 22, ust. 4 i 5): „Burmistrz prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości z terenu gminy”.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- **zabytki nieruchome wpisane do rejestru;**
- **inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;**
- **inne zabytki nieruchome wyznaczone przez burmistrza w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.**

Ewidencja zabytków stanowi podstawę do sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami.

3.4. Pozostałe uwarunkowania prawne dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami

Odniesienia do zadań z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami znajdują się również w następujących aktach prawnych:

- **w ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym** (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 647 z późniejszymi zmianami)
- **w ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane** (tekst jednolity Dz. U. 2010 r. nr 243 poz. 1623 z późniejszymi zmianami)

- w ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2008 r. Nr 25 poz. 150 z późniejszymi zmianami)
- w ustawie o z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz. U. 2009 r. nr 151 poz. 1220 z późniejszymi zmianami)
- w ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. 2010 r. nr 102 poz. 651 z późniejszymi zmianami)
- w ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 406 z późniejszymi zmianami)
- w ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. nr 0 poz. 987 z późniejszymi zmianami)
- w ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. nr 0 poz. 642 z późniejszymi zmianami)
- w ustawie z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (tekst jednolity Dz. U. z 1991 r. nr 9 poz. 31 z późniejszymi zmianami).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Kluczowe cele wynikają z Krajowego Programu Opieki nad Zabytkami oraz Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 (dokument wdrożeniowy: Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”).

4.1.1. Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określa cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

W założeniach Program ma uporządkować działania w sferze ochrony poprzez wskazanie siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich:

- 1) zasada *primum non nocere* (łac. po pierwsze nie szkodzić);
- 2) zasada maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych);
- 3) zasada minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych);
- 4) zasada, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco;
- 5) zasada czytelności i odróżnialności ingerencji;
- 6) zasada odwracalności metod i materiałów;
- 7) zasada wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Krajowy Programu Ochrony Zabytków i Opieki nad Zabytkami wyznacza następujące cele wzmacniające ochronę i opiekę nad częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawiające stanu zabytków w Polsce:

- 1) W zakresie uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami:
 - Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków nieruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
 - Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków ruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
 - Pełna ocena stanu krajowego zasobu dziedzictwa archeologicznego. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń oraz wyznaczenie stref o szczególnym zagrożeniu dla zabytków archeologicznych.
 - Objęcie skuteczną i zorganizowaną ochroną przynajmniej najcenniejszych zabytków techniki.
 - Pełna ocena stanu krajowego zasobu pomników historii i obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
 - Ocena stanu służb i możliwości wypełniania całokształtu zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami.
 - Ocena stanu i stopnia objęcia opieką zabytków w poszczególnych kategoriach. Doskonalenie i rozwijanie oraz podnoszenie efektywności i skuteczności instytucjonalnej i społecznej ochrony i opieki nad zabytkami.
 - Udoskonalenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym i zabytkami.
- 2) W zakresie działań o charakterze systemowym:
 - Powiązanie ochrony zabytków z polityką ekologiczną, ochroną przyrody, architektoniczną i przestrzenną, celną i polityką bezpieczeństwa państwa. Realizacja powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzenia pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe obejmujące i dobra kultury i natury (Word Cultural Heritage).
 - Przygotowanie strategii ochrony dziedzictwa kulturowego wytyczającej główne założenia koncepcji ochrony w Polsce. Wprowadzenie jej do polityk sektorowych we wszystkich dziedzinach i na wszystkich poziomach zarządzania i gospodarowania.
- 3) W zakresie systemu finansowania:
 - Stworzenie sprawnego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.
- 4) W zakresie dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania:
 - Tworzenie systemu i stale aktualizowanych elektronicznych baz informacji o zasobach i stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji. Stworzenie warunków do realizacji ustawowego obowiązku dokumentowania wszystkich prac, przy wszystkich grupach i typach obiektów zabytkowych.
 - Gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwie użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa.
 - Wypracowanie i wprowadzenie szczegółowych zasad ochrony dziedzictwa w planach zagospodarowania przestrzennego. Wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.
- 5) W zakresie kształcenia i edukacji:
 - Utrzymanie i doskonalenie dotychczas wypracowanego systemu kształcenia w dziedzinie konserwacji i ochrony. Zorganizowanie systemu podnoszenia

kwalifikacji w każdej grupie zawodowej pracującej na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego.

- Kształcenie społeczeństwa w duchu poszanowania dla autentyzmu oraz wartości materialnych i niematerialnych wspólnego, wielokulturowego dziedzictwa. Budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony i dawności zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków.
- Upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej. Tworzenie mechanizmów ekonomicznych sprzyjających prawidłowemu traktowaniu obiektów zabytkowych.

6) W zakresie współpracy międzynarodowej:

- Wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie.
- Oparcie działań na pojęciu wspólnego dziedzictwa kultury ludzkości. Troska o ochronę polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą.

Kolejnym ważnym dokumentem jest **Narodowa Strategia Kultury na lata 2004 - 2013** przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r. rozwinięta poprzez przygotowane przez Ministerstwo Kultury uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020 (dokument wdrożeniowy: Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004 -2013”). Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego” na lata 2004-2020 jest podstawowym dokumentem rządowym wyznaczającym ramy dla mecenatu państwa w sferze kultury oraz ochrony dziedzictwa kulturowego. Warto zwrócić uwagę na fakt, że pomimo, iż strategia została stworzona dla obszaru całej Polski, zawiera jednak wytyczne do konstruowania programów na szczeblu wojewódzkim, powiatowym oraz gminnym.

4.1.2. Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004 – 2013 formułuje jako cel strategiczny zrównoważenie rozwoju kultury w regionach, w ramach którego jednym z celów szczegółowych jest zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków. Instrumentami realizacji strategii mają być m.in. Narodowe Programy Kultury, wśród których znajduje się - „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”.

Celem tego *Programu* jest poprawa stanu i dostępności zabytków poprzez:

- tworzenie warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w sferze ochrony zabytków;
- kompleksową rewaloryzację zabytków i ich adaptację na cele społeczne;
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości;
- tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych;
- promocję polskiego dziedzictwa kulturowego w Polsce i za granicą;
- wzmocnienie zasobów ludzkich w sferze ochrony zabytków;
- podnoszenie świadomości społecznej dotyczącej dziedzictwa kulturowego;
- zabezpieczanie zabytków i archiwaliów przed nielegalnym wywozem za granicę.

Jedną z głównych przesłanek do Narodowej Strategii Rozwoju Kultury wraz z Uzupełnieniem była zmiana perspektywy widzenia szeroko rozumianej kultury i postulowanie zainicjowania procesu traktowania jej nie tylko, jako odbiorcy efektów wzrostu gospodarczego, ale jako stymulatora rozwoju, w tym rozwoju regionalnego, m.in. poprzez rosnący udział sektora kultury w PKB. Gminny program opieki nad zabytkami, jest więc realizacją założeń Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na jednym ze strategicznych obszarów programowania jak i jednym z mechanizmów wspomagających w osiągnięciu przyjętych konkretnych celów. Wpisuje się także w główne tezy w zakresie formułowania strategii oraz krótko, średnio i długoterminowych planów działania w zakresie rozwoju kultury wraz ze zwiększeniem poziomu aktywności na szczeblu regionalnym w sferze kultury w szczególności w aspekcie wkomponowania zadań z obszarów kultury w plan rozwojowy regionu, jaki w tym przypadku jest gmina.

Poza strategicznymi obszarami programowania, gminny program opieki nad zabytkami realizuje założenia strategii, zwiększeniem motywacji samorządów w kształtowaniu instytucjonalnego zaplecza dla rozwoju kultury, zwiększeniem społecznego udziału w sferze odpowiedzialności za kulturę poprzez wzrost świadomości lokalnej wobec gminnej substancji zabytkowej oraz wiedzy o przeszłości a także wzrostem powiązania kultury z rozwojem gospodarczym i dochodami regionu przez podjęcie działań w kształtowaniu zintegrowanych produktów turystycznych, wykorzystujących elementy dziedzictwa kulturowego.

Zadania Programu będą realizowane poprzez:

Priorytet I - materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie ich dostępności dla mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja zadań ma pozwolić na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Priorytet II - rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie tożsamości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego oraz ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granice.

W uzupełnieniu narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004 – 2020 przewidziano wśród instrumentów wdrożenia m. in. programy operacyjne. Należą do nich m.in.:

- **„Dziedzictwo kulturowe”** – program realizowany w ramach dwóch komplementarnych priorytetów: rewaloryzacja zabytków nieruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych. Podstawowym celem pierwszego priorytetu jest poprawa stanu zachowania zabytków, zwiększenie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego, kompleksowa rewaloryzacja zabytków, zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji, wreszcie zabezpieczenia zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego. Priorytet drugi koncentruje się natomiast na zadaniach związanych z zakupami dzieł sztuki i kolekcji dla instytucji muzealnych.
- **„Edukacja kulturalna i upowszechnianie kultury”** – głównym celem programu jest podnoszenie kompetencji kulturalnych społeczeństwa, przygotowanie dzieci i młodzieży do aktywnego uczestnictwa w kulturze, tworzenie warunków do rozwijania aktywności twórczej, wzbogacenie oferty

kulturalnej kierowanej do szerokiego grona odbiorców, zachowanie tradycji i przekazu ludowego dziedzictwa kulturowego, a także podnoszenie kwalifikacji i doskonalenie zawodowe osób działających w sferze upowszechniania kultury. Dla realizacji celu przewidziane zostały m.in. zadania z zakresu ochrony i rozwoju specyficznych dla regionów inicjatyw kulturalnych, szczególnie z zakresu kultury ludowej.

- **„Obserwatorium kultury”** – celem programu jest stworzenie platformy wymiany poglądów i wiedzy oraz dyskusji na temat problemów i uwarunkowań rozwoju kultury. Dla realizacji celu przewidziane zostały m.in. zadania z zakresu realizacji prac badawczych i dokumentacyjnych oraz analiz dotyczących uczestnictwa w kulturze, ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego oraz tradycji regionalnych, rynku pracy w kulturze, finansowania kultury, zarządzania kulturą, systemów informacji o kulturze, statystyki kultury.
- **„Promesa Ministra Kultury”** – celem jest zwiększenie efektywności wykorzystania środków europejskich na rzecz rozwoju kultury. Program polega na dofinansowaniu przez Ministra Kultury wkładu krajowego do wybranych projektów kulturalnych, realizowanych ze środków europejskich.
- **„Rozwój inicjatyw lokalnych”** – celem programu jest wyrównywanie różnic w dostępie do kultury, pobudzanie inicjatyw lokalnych oraz stwarzanie na poziomie lokalnym warunków do rozwoju twórczości.

4.1.3. Strategia rozwoju kraju 2007 - 2015 podejmuje problematykę zasobów dziedzictwa kulturowego, zarówno w uwarunkowaniach i przesłankach rozwoju kraju, jak i w celach i priorytetach. W dokumencie tym podkreślony został fakt posiadania przez Polskę bogatych zasobów dziedzictwa kulturowego, które są jednym z elementów wpływających na korzystny wizerunek kraju w Europie i na świecie oraz atutem w procesie definiowania miejsca i pozycji Polski w Unii Europejskiej. Stwierdzono w nim również, że walory naszych zabytków znacznie podnoszą atrakcyjność turystyczną kraju. Wśród określonych w *Priorytecie 2* – poprawa stanu infrastruktury technicznej i społecznej – kierunków działań w zakresie infrastruktury kultury, turystyki i sportu przewiduje się rozwijanie działań nakierowanych na ochronę i rewitalizację materialnego dziedzictwa kulturowego poprzez renowację, konserwację, adaptację obiektów zabytkowych dla celów kulturalnych i turystycznych, a także wdrożenie systemu monitoringu i zabezpieczeń tych obiektów. Działania te mają dotyczyć również obiektów kultu religijnego. Bezpośrednia dostępność do obiektów kultury powinna iść w parze z tworzeniem przestrzeni wirtualnego dostępu do polskich zasobów kulturowych, co będzie możliwe dzięki propagowaniu w sieci internetowej informacji o ofertach turystycznych i edukacji kulturowej.

4.1.4. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 stanowiąca najważniejszy krajowy dokument strategiczny dotyczący zagospodarowania przestrzennego, określa m.in. politykę w zakresie dziedzictwa kulturowego. W dokumencie tym określone zostały następujące cele polityki przestrzennej oraz zalecane działania odnoszące się do dziedzictwa kulturowego Polski:

- Rewitalizacja historycznych i zabytkowych obiektów w celu wzmocnienia i wyeksponowania ich funkcji;

- zabezpieczenie możliwości dalszego rozwoju społeczno - gospodarczego w oparciu o zachowanie w dobrym stanie zasobów naturalnych, kulturowych i lokalnych walorów środowiska;
- zachowanie dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, w tym najcenniejszych fragmentów przestrzeni przyrodniczej, w procesie trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego przy aktywnym udziale społeczności lokalnych;
- rozpoznanie i zachowanie charakterystycznych krajobrazów przyrodniczych, historycznych i związanych z nimi elementów symbolicznych o charakterze dóbr materialnych lub stanowiących część niematerialną dziedzictwa kultury oraz rozwój współczesnych krajobrazów kulturowych;
- ochrona i wykorzystanie dla celów rozwojowych potencjału przyrodniczego, krajobrazowego i kulturowego warunkiem rozwoju obszarów wiejskich oraz zyskaniu dodatkowych źródeł dochodu poza rolnictwem;
- osiąganie specjalizacji dzięki wykorzystaniu dziedzictwa kulturowego, zasobów przyrodniczych i krajobrazowych, szansą dla rozwoju wielu obszarów wiejskich;
- poprawa stanu budynków mieszkalnych i budynków użyteczności publicznej, ochrona dziedzictwa kulturowego, zapewnienie wysokiej jakości przestrzeni publicznych, poprawa transportu publicznego, itp. powinny zapewniać kompleksowe lokalne programy rewitalizacji;
- określenie w oparciu o jednolitą metodologię równorzędnych wartości przyrodniczych, krajobrazowych i zabytkowych obiektów kultury materialnej w celu stworzenia warunków do prowadzenia aktywnej polityki konserwatorskiej i promocyjnej w stosunku do tych zasobów, obejmującej określenie przestrzeni i obiektów poddanych ochronie lub wskazanych do ochrony na podstawie list obiektów i obszarów oraz prowadzenia monitoringu zachowania zasobów.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu.

Na poziomie województwa opracowane zostały trzy podstawowe dokumenty strategiczne tj. *Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego na lata 2000-2015*, *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego* oraz *Program Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2011-2014*.

Dokumentem uwzględniającym dziedzictwo kulturowe, jego ochronę i zarządzanie jest *Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Opolskim na lata 2007-2013*, a na poziomie Powiatu *Strategia Rozwoju Wspólnoty Międzygminno – Powiatowej Ziemi Nyskiej na lata 2004 – 2015*.

W myśl tych zapisów działania samorządu mają zmierzać do wspierania społeczno – gospodarczego rozwoju regionu, wzmocnienia jego konkurencyjności, wzrostu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej.

4.2.1. Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego na lata 2000-2015 (uchwała nr XXXIX/350/2005 Sejmiku Województwa Opolskiego z 11 października 2005 r.)

Dokument jest odpowiedzią samorządu województwa na zmieniającą się sytuację polityczną kraju i warunki społeczno – gospodarcze oraz przestrzenne regionu, stanowiąc bazę do realizacji polityki regionalnej w województwie.

Strategia jest podstawą do opracowania programu rozwoju regionu, wyznaczającego zadania, horyzont czasowy i sposoby finansowania poszczególnych operacji.

Priorytety rozwojowe dla województwa opolskiego ustalono w następujący sposób:

- I. Wzmocnienie konkurencyjności województwa opolskiego.
- II. Wyrównanie szans rozwoju w regionie.

Osiągnięcie efektów w obu kierunkach priorytetowych wymaga ustalenia między innymi celów strategicznych o następującym brzmieniu:

- 1) Restrukturyzacja rolnictwa i rozbudowa sektora przetwórstwa rolnego – spożywczego oraz wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich i małych miast. Ustalenie tego celu ma m.in. prowadzić do dostosowania obszarów wiejskich do nowych warunków rynku pracy, konkurencyjności wewnątrz kraju i w ramach współpracy międzynarodowej. Jednym z celów w tym obszarze jest realizacja programu „Odnowa wsi”.
- 2) Poprawa warunków życia w regionie. Niezbędnym dla prawidłowego rozwoju regionu jest m.in. dbałość o instytucje kultury, a także stworzenie systemu ochrony dóbr dziedzictwa kulturowego. Tworzyć należy warunki dla istnienia wielu nurtów kultury, stanowiących czynnik integracji społecznej, odzwierciedlających tradycje Śląska Opolskiego. Należy wspierać imprezy kulturalne o znaczeniu ponadregionalnym oraz powiatowym i gminnym.

Jednym z działań szczególnie podkreślanych w Strategii Rozwoju Województwa Opolskiego jest rewitalizacja terenów miejskich. Obejmuje ona kompleksowe działania na trzech poziomach: przestrzenno - funkcjonalnym, inwestycyjno - budowlanym i społeczno - gospodarczym.

Celem podejmowanych działań jest poprawa warunków życia i pracy mieszkańców, przywrócenie ładu przestrzennego oraz ożywienie gospodarcze i budowa więzi społecznych w istniejących przestrzeniach zurbanizowanych.

Działaniami rewitalizacyjnymi należy obejmować obszary miejskie w celu przywrócenia ich do dawnej świetności (centra starych miast) oraz zapewnienia rozwoju dzielnic mocno zdekapitalizowanych, m.in. terenów poprzemysłowych.

4.2.2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego (uchwała nr XLVIII/505/2010 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 28 września 2010 r.)

Głównym celem planu jest określenie struktur przestrzennych oraz kierunków i priorytetów kształtowania środowiska przyrodniczego, kulturowego i zurbanizowanego, w dostosowaniu do strategicznych kierunków rozwoju społecznego i gospodarczego województwa. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego ustala między innymi obszary ochrony zabytkowego krajobrazu kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

Jako główne cele polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego przyjęto:

- 1) Utrzymanie i zarządzanie zasobem regionalnego dziedzictwa

- tworzenie uwarunkowań przestrzennych sprzyjających zachowaniu tożsamości historycznej regionu;
 - obejmowanie ochroną prawną najcenniejszych zasobów dziedzictwa kulturowego;
 - rewaloryzacja zabytkowych centrów miast i wsi;
 - poprawa stanu zachowania krajobrazu kulturowego i dziedzictwa regionalnego oraz odnowa wsi z zachowaniem jej historycznego charakteru, ochrona dziedzictwa archeologicznego;
 - rozwój muzealnictwa i wystawiennictwa;
 - rozwój instytucji opieki nad zabytkami;
 - realizacja zadań własnych samorządu województwa w świetle ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.
- 2) Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego
- uznanie dziedzictwa kulturowego za bogactwo stymulujące rozwój gospodarczy;
 - wstrzymanie procesu degradacji założeń parkowo-pałacowych;
 - wspieranie inicjatyw mających na celu podniesienie rangi obiektów i zespołów zabytkowych;
 - wspieranie działań istniejących szlaków tematycznych oraz inicjatyw na rzecz tworzenia nowych, obejmujących charakterystyczne dla województwa, cenne zespoły i obiekty zabytkowe.
- 3) Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego i rozwój tożsamości regionalnej
- wspieranie działań zmierzających do udokumentowania i udostępniania dziedzictwa kulturowego;
 - wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego do promocji regionu województwa opolskiego;
 - współpraca między regionami;
 - edukacja społeczeństwa dot. regionalnego dziedzictwa kulturowego;
 - powołanie nowych instytucji do spraw dziedzictwa i współpraca z już istniejącymi;
 - tworzenie izb pamięci narodowej;

Za główne zasady zagospodarowania przestrzennego w zakresie dziedzictwa kulturowego uznaje się:

- 1) Zachowanie ładu przestrzennego na terenach zabudowy historycznej poprzez:
- wymóg uczytelniania historycznych układów urbanistycznych i ruralistycznych;
 - wymóg dostosowania nowej zabudowy w zakresie skali, formy, materiału i koloru do zabudowy historycznej;
 - wymóg szczególnej ochrony elementów tworzących zabytkowy charakter przestrzeni.
- 2) Obejmowanie prawną ochroną dziedzictwa kulturowego poprzez opracowywanie m.p.z.p. z określeniem stref ochrony konserwatorskiej – priorytet dla obszarów cennych pod względem zabytkowym;
- 3) Nadawanie mocy prawnej Gminnym Ewidencjom Zabytków poprzez umieszczanie ich w m.p.z.p.;
- 4) Kompleksową ochronę obszarów i obiektów zabytkowych;

- 5) Wykorzystanie obiektów i obszarów zabytkowych do pełnienia określonych funkcji, zgodnych bądź nie kolidujących z ich zabytkowym charakterem;
- 6) Oszczędne kształtowanie krajobrazu kulturowego, a także przeciwdziałanie rozpraszaniu historycznie ukształtowanej zabudowy;
- 7) Harmonizowanie zabytkowych układów urbanistycznych w powiązaniu z rozwojem osadnictwa i komunikacji;
- 8) Zachowanie mieszkalno - usługowego charakteru centrów miast;
- 9) Ekspozowanie regionalnych cech środowiska kulturowego województwa opolskiego;
- 10) Inicjowanie nowych form ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez tworzenie pomników historii i parków kulturowych w symbiozie z przyrodą i wymogami rozwoju społeczno- gospodarczego.

Za główne kierunki polityki przestrzennej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego przyjęto:

- 1) ochronę zabytkowego krajobrazu kulturowego;
- 2) ochronę historycznych układów przestrzennych;
- 3) ochronę obiektów i miejsc dziedzictwa kulturowego, w tym dóbr kultury współczesnej;
- 4) ochronę dziedzictwa archeologicznego;
- 5) ochronę materialnych i niematerialnych przejawów tradycji kultury ludowej;
- 6) ochronę miejsc pamięci narodowej i świadectw przeszłości historycznej;
- 7) wykorzystanie elementów dziedzictwa kulturowego dla rozwoju regionu.

4.2.3. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2011-2014 (uchwała Nr V/76/2011 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 29 marca 2011 r.)

Dokument o charakterze strategicznym dla efektywnego zarządzania, zachowania i promocji dziedzictwa kulturowego w województwie opolskim, zakłada trzy główne cele strategiczne ze szczegółowymi priorytetami:

Cel strategiczny I – Utrzymanie i zarządzanie zasobem regionalnego dziedzictwa kulturowego.

- Priorytet I: Realizacja zadań własnych samorządu wojewódzkiego.
- Priorytet II: Odnowa wsi w kontekście poprawy stanu zachowania krajobrazu i dziedzictwa regionalnego.
- Priorytet III: Rewaloryzacja miast.
- Priorytet IV: Ochrona dziedzictwa archeologicznego.

Priorytet V: Rozwój muzealnictwa i wystawiennictwa.

Priorytet VI: Rozwój instytucji opieki nad zabytkami.

Cel strategiczny II – Ochrona i kształtowanie krajobrazu kulturowego.

Priorytet I: Dziedzictwo kulturowe jako czynnik stymulujący rozwój gospodarczy.

Priorytet II: Wstrzymanie procesu degradacji założeń pałacowo-parkowych.

Priorytet III: Wspieranie inicjatyw mających na celu podniesienie rangi obiektów i zespołów zabytkowych.

Priorytet IV: Wspieranie funkcjonowania istniejących szlaków oraz inicjatyw na rzecz tworzenia nowych szlaków obejmujących charakterystyczne dla województwa cenne zespoły i obiekty zabytkowe.

Cel strategiczny III – Rozwój turystyki związanej z regionalnym dziedzictwem kulturowym i rozwój tożsamości regionalnej.

Priorytet I: Podniesienie poziomu edukacji i wiedzy nt. regionalnego dziedzictwa kulturowego.

Priorytet II: Powołanie nowych instytucji do spraw dziedzictwa kulturowego i współpraca z instytucjami już istniejącymi.

Priorytet III: Współpraca między regionami.

4.2.4. Strategia rozwoju turystyki w województwie opolskim na lata 2007 - 2013 (dokument nieprzyjęty stosownymi uchwałami)

W Strategii rozwoju turystyki w województwie opolskim wskazano działania, które należy podjąć w celu rozwoju pięciu produktów markowych m.in. turystyki miejskiej i kulturowej. Wskazano, iż turystyka na obszarze województwa opolskiego winna rozwijać się zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, tzn. przynosić efekty ekonomiczne, nie niszczyć środowiska przyrodniczego i rozsądnie wykorzystywać walory antropogeniczne oraz rozwijać się do określonych granic, określonych przyzwoleniem lokalnych społeczności.

Dla obszaru gminy Głucholazy szczególne znaczenie ma turystyka miejska i kulturowa, jako cel strategiczny.

W skład segmentu dotyczącego turystyki kulturowej wchodzi m.in.

- zwiedzanie miast, tj. obiektów zabytkowych (sakralnych i świeckich), historycznych układów urbanistycznych, zespołów o charakterze rezydencjonalnym;
- zwiedzanie zabytków architektury przemysłowej;
- zwiedzanie muzeów: sztuki i zbiorów artystycznych, etnograficznych, skansenów i ośrodków twórczości ludowej, specjalistycznych;
- uczestniczenie w imprezach kulturalnych, rozrywkowych i sportowych;

- zwiedzanie miejscowości związanych z kultem maryjnym i sanktuariami religijnymi.

Celami kierunkowymi są:

- udostępnianie w większym zakresie obiektów archeologicznych i paleontologicznych dla celów turystycznych;
- rewaloryzacja, restauracja i udostępnienie turystom zabytkowych układów urbanistycznych;
- rozwój turystyki związanej z atrakcjami historycznymi;
- rozwój turystyki przemysłowej (industrialnej);
- rozwinięcie oferty kulturalnej, rozrywkowej i widowiskowo - sportowej;
- wzbogacenie oferty turystyki pielgrzymkowej.

4.2.5. Strategia Rozwoju Wspólnoty Międzygminno – Powiatowej Ziemi Nyskiej na lata 2004 – 2015 (uchwała Nr XX/174/04 Rady Powiatu w Nysie z dnia 18 czerwca 2004 r.)

Główne cele dotyczące dziedzictwa kulturowego uwzględnione w Strategii Rozwoju to:

- renowacja, konserwacja i utrzymanie zabytków;
- wspieranie działań stowarzyszeń zajmujących się ochroną zabytków na terenie powiatu nyskiego;
- powołanie i organizacja Regionalnego Centrum Konserwacji i Renowacji Zabytków;
- opracowanie projektu zagospodarowania dawnych kopalń złota pod kątem turystycznym w rejonie Głuchołazy - Złote Hory,
- opracowanie projektów rekonstrukcji zabudowy staromiejskiej miast Ziemi Nyskiej;
- wykorzystanie posiadanego potencjału kulturowego, historycznego i przyrodniczego do rozwoju sektora turystyki.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Ważną rolę w kształtowaniu świadomości społecznej w dziedzinie ochrony i opieki nad zabytkami oraz ochrony dziedzictwa narodowego pełnią jednostki samorządu terytorialnego.

Analiza studium programowego Gminy Głucholazy ma na celu przedstawienie uwarunkowań wewnętrznych ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego, wynikających między innymi z dokumentów o charakterze strategicznym oraz z opracowań wyznaczających kierunki polityki przestrzennej gminy.

Do dokumentów strategicznych zaliczyć należy:

- 1) Strategia rozwoju gminy Głucholazy;
- 2) Strategia rozwoju turystycznego gminy Głucholazy;
- 3) Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Głucholazy na lata 2007-2013
- 4) Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Głucholazy na lata 2009-2015.

Opracowania wyznaczające kierunki polityki przestrzennej gminy to:

- 1) Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Głucholazy;
- 2) Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Głucholazy;

5.1.1. Strategia rozwoju gminy Głucholazy (Uchwała nr XX/159/04 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 30 czerwca 2004 r.)

Strategia rozwoju gminy Głucholazy ustalona została w toku warsztatów. Powstała ona w wyniku analizy słabych i mocnych stron, jak również na podstawie szans i zagrożeń dla gminy.

W dokumencie tym sformułowano podstawowe cele strategiczne oraz działania służące ich realizacji. Jednym z głównych celów strategicznych jest rozwój turystyki i agroturystyki w oparciu o posiadany potencjał i chronione środowisko naturalne. Cel ten ma zostać osiągnięty poprzez „renowacje, konserwacje i utrzymanie zabytków i dóbr kultury, jako produktu turystycznego promującego gminę”.

Pracując w oparciu o katalog mocnych i słabych stron przyjęto horyzont roku 2020 jako dający dużą ilość czasu na realizację zamierzeń w wyniku których Gmina Głucholazy mogłaby się stać m.in. obszarem prezentującym i promującym swoje dziedzictwo historyczne i kulturalne oraz opierającym swój rozwój na wykorzystaniu walorów krajobrazowych i turystycznych.

5.1.2. Strategia rozwoju turystycznego gminy Głucholazy (Uchwała nr XXXIV/256/05 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 29 czerwca 2005 r.)

Strategia wskazuje walory turystyczne gminy Głucholazy które są jednym z podstawowych uwarunkowań funkcjonowania i rozwoju turystyki. Są to przede wszystkim walory środowiska przyrodniczego i kulturowego występujące wspólnie na tym obszarze. Położenie geograficzne, zróżnicowana budowa geologiczna, górskie potoki, liczne doliny, malownicze przełomy rzek, bogactwo flory i fauny, specyficzny mikroklimat oraz liczne zabytki kultury sprawiają, że gmina Głucholazy wyróżnia się spośród innych usytuowanych na Przedgórzu Sudeckim.

Atrakcyjność kulturowa gminy wiąże się zarówno z bogatą historią tych obszarów, jak i połączeniem relikwów architektury i dawnego górnictwa złota z interesującym krajobrazem, niezwykle cennym przyrodniczo. Połączenie tych cech, różnorodność rodzajowa walorów turystycznych i możliwość ich wielostronnego wykorzystania, stanowią ważne kryteria atrakcyjności turystycznej regionu i miejscowości.

We współczesnej turystyce zauważa się trendy łączenia celów wypoczynkowych z poznawczymi i aktywny stosunek do odwiedzanego środowiska.

Stanowi to szansę dla gminy Głucholazy z uwagi na bogactwo rozproszonych obiektów historycznych, zarówno kościołów, kamienic mieszkalnych, zabytków architektury obronnej, dawną zabudowę uzdrowiskowo - pensjonatową, dwory z parkami o charakterze krajobrazowym oraz pozostałości po dawnych kopalniach złota, które mogą stanowić przedmiot zainteresowania krajoznawczego.

5.1.3. Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Głucholazy na lata 2007-2013

Plan Rozwoju Lokalnego identyfikuje podstawowe problemy w poszczególnych obszarach oraz wskazuje na podstawowe działania polegające na poprawie sytuacji w danym obszarze. Obejmuje swym działaniem szereg dziedzin życia społecznego, w tym politykę społeczną, gospodarczą, ochrony środowiska naturalnego, przestrzenną oraz kulturalno-oświatową. Nakreśla on również listę zadań, które wymagają znacznych nakładów finansowych. Dokument ten przedstawia harmonogram konkretnych zadań inwestycyjnych mających na celu trwały rozwój Gminy, przy zachowaniu zasady zrównoważonego wzrostu, respektującego prawa środowiska naturalnego.

W ramach realizacji zadań i projektów na lata 2007-2013 przewidziana została „rewitalizacja obszaru Starego Miasta”.

5.1.4. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Głucholazy na lata 2009-2015.

Dokument został zrealizowany zgodnie z Wytycznymi w zakresie zasad opracowania i oceny Lokalnych Programów Rewitalizacji w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013.

Lokalny Program Rewitalizacji, opisuje stan i stopień degradacji terenu (obszaru rewitalizacji) za pomocą wskaźników społecznych i ekonomicznych oraz planowane do realizacji działania, a także system ich wdrażania, których celem jest przeciwdziałanie marginalizacji obszarów miasta, na których nasilają się negatywne zjawiska społeczne i ekonomiczne oraz ulega degradacji stan i zagospodarowanie przestrzeni.

Celem programu jest także, oprócz przywrócenia funkcjonalności, stworzenie korzystnych warunków do jego dalszego trwałego rozwoju.

Zakres działań w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji nawiązuje do strategicznych dokumentów regulujących politykę rozwoju miasta, gminy, powiatu i województwa.

Przeprowadzona w dokumencie analiza społeczno-gospodarcza pozwoliła na zidentyfikowanie głównych problemów występujących w sferze przestrzennej, gospodarczej i społecznej oraz wskazała obszary dotknięte szczególnie wysokim poziomem nasilenia zjawisk negatywnych. Interpretacja wyników analizy oraz wyprowadzone wnioski wykazały, iż największe trudności oraz ograniczenia w rozwoju najbardziej uwidoczniły się w centrum miasta Głucholazy. Ze względu na fakt, że centrum miasta charakteryzuje się dużą wartością pod względem historycznym i stanowi niezwykle cenny obszar dziedzictwa kulturowego Opolszczyzny, jest szczególnie silnym obszarem budzący impulsy rozwojowe dla całego miasta i motywującym mieszkańców do aktywności, zarówno w wymiarze społecznym, jak i gospodarczym.

Zaniedbany teren starego miasta przyczynił się do powstania niekorzystnego wizerunku miasta w oczach turystów i tym samym niekorzystnie wpływa na wykorzystanie turystyki i usług oraz na rozwój społeczno-gospodarczy miasta.

W związku z powyższym wszelkie działania Gminy Głuchołazy w najbliższej przyszłości będą się koncentrowały wokół pobudzenia obszaru staromiejskiego, jako ośrodka stanowiącego główny potencjał rozwojowy miasta.

Identyfikacja problemów pozwoliła również określić podstawowe cele rewitalizacji miasta, jakimi są:

cel główny:

- wzrost potencjału rozwojowego miasta poprzez wzmocnienie funkcji turystyczno - usługowych,

oraz cele szczegółowe:

- kompleksowe wykorzystanie walorów turystycznych;
- tworzenie i rozwój produktów turystycznych;
- eksponowanie krajobrazu i dziedzictwa kulturowego miasta;
- wykorzystanie wartości historycznej miasta do podniesienia potencjału rozwojowego;
- stworzenie warunków do rozwoju lokalnej przedsiębiorczości w sferze usług turystycznych i para turystycznych;
- dostosowanie układu komunikacyjnego w mieście do historycznie ukształtowanej zabudowy Głuchołaz;
- podniesienie wartości kulturowej centrum miasta;
- stworzenie warunków do powstania nowych miejsc pracy, w tym w turystyce, przygotowanie kompleksowej i atrakcyjnej oferty miasta dla turystów;
- stworzenie warunków do organizacji zajęć dla dzieci, spotkań różnych grup i organizacji społecznych w centrum miasta;
- poprawa jakości i warunków życia mieszkańców Miasta Głuchołazy;
- poprawa bezpieczeństwa mieszkańców i turystów.

5.1.5. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Głuchołazy

Dokument obejmuje cały teren gminy Głuchołazy w jej granicach administracyjnych. Jako akt kierownictwa wewnętrznego, *Studium* nie jest przepisem prawa miejscowego i jako taki nie może być podstawą do wydawania żadnych decyzji inwestycyjnych, czy też decyzji z zakresu gospodarki nieruchomościami. Stanowi jednak podstawę do sporządzanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

Zgodnie za *Studium*, prowadzona polityka przestrzenna gminy Głuchołazy, związana z ochroną środowiska historycznego, kulturowego i krajobrazowego winna uwzględniać:

- konserwację i rewaloryzację w odniesieniu do obiektów i terenów zabytkowych;

- adaptację w odniesieniu do obiektów i terenów o potencjalnych wartościach kulturowych;
- modernizację w odniesieniu do obiektów nie mających cech zabytkowych, a dysharmonizujących obszar o wartościach kulturowych;
- utrwalanie dotychczasowej formy przestrzennej w danej miejscowości w sytuacji niewielkiego nawarstwienia w stosunku do formy pierwotnej;
- ochronę terenów osadniczych przed niekontrolowaną, pod względem estetyki architektonicznej, zabudową nie dostosowaną do otoczenia;
- eliminację czynników degradujących układy historyczne jednostek osadniczych;
- adaptację i modernizację elementów zabudowy i krajobrazu do potrzeb współczesnych;
- zagospodarowanie obiektów opuszczonych;
- rewaloryzację wartości krajobrazowych, zachowaniem i adaptacją dawnych zagród chłopskich i folwarków stanowiących wartości historyczne i krajobrazowe;
- eksponowanie regionalnej odrębności terenu;
- bezwzględną ochronę historycznego układu przestrzennego i komunikacyjnego jednostek osadniczych;
- projektowanie nowej zabudowy indywidualnie, w dostosowaniu do otoczenia oraz zachowania równowagi elementów krajobrazu historycznego regionu;
- zakaz lokalizacji wielkopowierzchniowych obiektów handlowych na obszarze staromiejskim Głucholaz;
- stopniową likwidację budynków i obiektów tymczasowych, komórek i innych obiektów w złym stanie technicznym nie będących zabytkami z terenu strefy „A” ochrony konserwatorskiej.

W Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Głucholazy wyróżniono następujące strefy ochrony konserwatorskiej:

- Najcenniejszy układ urbanistyczny Głucholaz w obrębie murów miejskich i obejmujący obszar starego miasta, objęty został strefą pełnej ochrony konserwatorskiej – **strefa „A”**. Układ ten nawiązuje do charakterystycznego dla terenu Śląska schematu szachownicowego wpisanego w owalną linię murów miejskich. Sam układ urbanistyczny w granicach średniowiecznego założenia miasta wpisany jest do rejestru zabytków pod nr 138/54.
Ze **strefą „A”** pokrywa się obszar nawarstwień kulturowych – **strefa „OW”**.
- **Strefa „B”** - ochrony konserwatorskiej dóbr kultury i zachowanych Elementów zabytkowych, obejmuje zachowane zespoły zabudowy przedmieść miasta. Ochroną objęte są m.in. licznie zachowane przedwojenne budynki w części zdrojowej Głucholaz.
- **Strefa „OW”** ochrony reliktyw archeologicznych, która na obszarze Parku

Krajobrazowego „Góry Opawskie”, obejmuje zespół reliktyw średniowiecznych kopalni złota. W strefie tej obowiązuje zakaz prowadzenia wszelkiej działalności nie związanej z odkryciem reliktyw zabytkowych. Działalność inwestycyjna może być uruchomiona po przeprowadzeniu szczegółowych badań archeologicznych i w uzgodnieniu z WKZ.

- Ochroną objęty został krajobraz związany integralnie z obszarem miejskim - **strefa „K”**, oraz **strefa „E”** – ekspozycji zabytkowego zespołu miejskiego, zasadniczo od strony dróg dojazdowych do miasta.

5.1.6. Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego gminy Głucholazy

Jako akty prawa miejscowego stanowią podstawę planowania przestrzennego oraz ustalania warunków zabudowy i zagospodarowania terenu w gminie. Mają one wiążące i nadrzędne znaczenie dla gospodarki nieruchomościami. Ustalenia dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i krajobrazu w MPZP powinny sprzyjać ochronie otoczenia zabytków przed zbyt intensywną działalnością gospodarczą oraz umożliwić uniknięcie inwestycji, które mogłyby zubożyć krajobraz kulturowy.

5.1.6.1 Rejestr obowiązujących planów zagospodarowania przestrzennego na terenie Gminy Głucholazy

Poniżej, przywołano najważniejsze zapisy zawarte w obowiązujących planach miejscowych dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, a także wytyczne odnoszące się do ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego.

1. Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Głucholazy, zatwierdzona uchwałą nr XXVII/187/96 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 25.06.1996 r. (opublikowana w Dz. Urz. Woj. Opolskiego Nr 32 z dnia 11.10.1996 r. poz.123).
Dotyczy terenu A 16 MN, A 18 MN/KS, B 27 MN/U, C2UH (MS), C5MN/U, C6P/S, C26MW, D6MN, E2aZL. E2bMN/UT, E7Mz, O1AMN, O19ZC/KS (zmiany punktowe planu na terenie miasta).
2. Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego terenów budownictwa mieszkaniowego w rejonie ulicy Żeromskiego w Głucholazach, zatwierdzona uchwałą nr XXVIII/195/96 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 17.09.1996 r. (opublikowana w Dz. Urz. Woj. Opolskiego nr 36 z dnia 30.10.1996 r. poz.128).
Dotyczy terenu w rejonie ulicy Żeromskiego w Głucholazach.
3. Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Głucholazy, zatwierdzona uchwałą nr XXXIX/257/97 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 30.09.1997 r. (opublikowana w Dz. Urz. Woj. Opolskiego nr 29 z dnia 14.10.1997 r. poz. 176).
Dotyczy terenu w rejonie ulicy Kolejowej – symbol B22a MS, ul. Polnej – symbol B34aMS (MEBLE – bud. mieszkalny).
4. Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego Starego Miasta obejmującego Rynek i tereny przyległe zawarte między rzeką Białą Głucholaską, a ulicami Władysława Sikorskiego, Bohaterów

Warszawy, Marii Curie - Skłodowskiej w Głuchołazach, zatwierdzona uchwałą nr XLVII/302/98 Rady Miejskiej w Głuchołazach z dnia 16.06.1998 r. (opublikowana w Dz. Urz. Woj. Opolskiego Nr 31 z dnia 16.11.1998 r. poz. 288).

Dotyczy Rynku i terenów przyległych zawartych między rzeką Białą Głuchołaską, a ulicami Władysława Sikorskiego, Bohaterów Warszawy, Marii Curie – Skłodowskiej.

- Teren opracowania obejmuje historyczne założenie urbanistyczne miasta. Wszystkie obiekty wpisane do rejestru zabytków jak i ujęte w ewidencji PSOZ Opole podlegają prawnej ochronie konserwatorskiej w świetle przepisów ustawy z 15 lutego 1962 r.
- Istniejącą zabudowę sprzed 1945r. poddaje się ochronie konserwatorskiej. Wymagane zachowanie wystroju architektonicznego elewacji frontowych z dopuszczeniem ewentualnych korekt wystroju przy termorenowacji (ocieplaniu ścian zewnętrznych).
- Projektowane budynki winny nawiązywać skalą, ukształtowaniem bryły, podziałem elewacji i materiałami do zachowanej zabytkowej zabudowy miasta, przyjmując szerokości frontów wynikające z historycznych (lokacyjnych) podziałów parcelacyjnych.
- Linie nowej zabudowy należy dostosować do linii historycznie wykształconych, traktując je, jako obowiązujące – odtwarzając historyczny układ urbanistyczny poszczególnych bloków.
- W planie znalazły się zapisy dotyczące budynku „Wójta” i przylegającego do niego budynku mieszkalnego. Budynki te, należy odizolować od wód gruntowych oraz poddać termorenowacji przegrody zewnętrzne.
- Utrzymuje się fragmenty murów miejskich, które należy poddać renowacji. Dopuszcza się odtworzenie śladu przebiegu fragmentów niezachowanych w poziomie terenu.
- Utrzymuje się zabytkowy rzymsko – katolicki kościół parafialny p.w. Św. Wawrzyńca z wykluczeniem jego przebudowy i rozbudowy. Zachowania wymaga zewnętrzny i wewnętrzny wystrój obiektu w jego historycznie ukształtowanej formie.

Plan określa zasady zagospodarowania obiektów podlegających ochronie konserwatorskiej:

- Ustala się strefę „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej, przyjmując w niej pierwszeństwo wymagań konserwatorskich nad wszelką prowadzoną współcześnie działalnością inwestycyjną.
- Ochronie prawnej, jako obiekty zabytkowe podlegają:
 - kościół parafialny p.w. Św. Wawrzyńca;
 - fragment murów obronnych;
 - budynek „Domu Wójta” przy ul. Magistrackiej;
 - budynek poczty, ul. Kościuszki;
 - budynki:
 - Rynek nr 22, 23, 24, 25, 29, 30, 32, 34, 35, 36, 37, 38;
 - ul. Kościuszki nr 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 20, 21, 23, 24, 30, 44, 46, 48;
 - Plac Basztowy nr 4;
 - ul. Sikorskiego nr 6, 8, 16, 18;
 - ul. Marii Curie Skłodowskiej nr 1;
- W obszarze objętym planem poddaje się ochronie konserwatorskiej układ urbanistyczno – przestrzenny oraz zabudowę sprzed 1945 r. o zachowanych

cechach stylowych. Dopuszczalne przebudowy, rozbudowy i modernizacje w/w obiektów oraz ewentualne rozbiórki obiektów należy prowadzić w oparciu o szczegółowe wytyczne, uzgodnienia i decyzje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

5. Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego rejonu ulicy Bohaterów Warszawy obejmującego teren położony pomiędzy ulicami Bohaterów Warszawy i Powstańców Śl. a linią kolejową w Głucholazach, zatwierdzona uchwałą nr XLVII/303/98 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 16.06.1998r. (opublikowana w Dz. Urz. Woj. Opolskiego Nr 31 z dnia 16.11.1998 r. poz. 289).

Poddaje się ochronie konserwatorskiej budynki zrealizowane przed rokiem 1945 o zachowanych cechach stylowych w tym budynki przy ulicy:

- Marii Curie Skłodowskiej od nr 2 do nr 16;
- Bohaterów Warszawy od nr 1 do nr 17;
- Powstańców Śląskich od nr 1 do nr 3 i od nr 9 do nr 13;
- główny budynek fabryczny położony na terenie 8PS.

Ochronie podlega starodrzew skarpy przy wschodniej granicy terenu.

Ochronie konserwatorskiej podlegają zasadniczy budynek szpitala oraz kamienica nr 14. Wymagane zachowanie wystroju architektonicznego elewacji frontowych od ulicy M.C. Skłodowskiej i ul. Warszawskiej (obecnie ul. Wyszyńskiego). Budynki te podlegają adaptacji z dopuszczeniem rozbudowy w kierunku wschodnim.

Budynki mieszkalne objęte ochroną konserwatorską, wymagają zachowania wystroju architektonicznego elewacji frontowych z dopuszczeniem ewentualnych korekt wystroju przy ocieplaniu ścian zewnętrznych. Możliwość przebudowy budynków ogranicza się zasadniczo do wnętrza.

Wyklucza się lokalizację zabudowy gospodarczo – garażowej w części frontowej działek oraz w sposób ograniczający lub pogarszający ekspozycję budynku głównego.

Zaleca się odtworzenie kolorystyki z okresu budowy obiektów głównych.

Budynek „starej fabryki” wymaga zachowania wystroju architektonicznego elewacji frontowych z dopuszczeniem ewentualnych korekt wykończenia materiałowego i wystroju przy ocieplaniu ścian zewnętrznych.

6. Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Głucholazy, zatwierdzona uchwałą nr XVIII/89/99 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 26.10.1999 r. (opublikowana w Dz. Urz. Woj. Opolskiego Nr 47 z dnia 7.12.1999 r. poz. 303). Dotyczy symbolu „D1UT” („Leśna” - Zdrój - basen).

Na terenie znajduje się zgrupowanie obiektów archeologicznych wpisane do rejestru zabytków woj. Opolskiego pod numerem A-1013/96. Zagospodarowanie tych terenów ustalają przepisy odrębne.

7. Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Głucholazy, zatwierdzona uchwałą Nr XVIII/90/99 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 26.10.1999 r. (opublikowana w Dz. Urz. Woj. Opolskiego Nr 48 z dnia 15.12.1999 r. poz. 308. Dotyczy symbolu D11MN, D11aWKs (baza stacji wodociągowej ul. Lompy).

8. Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Głuchołazy, zatwierdzona uchwałą nr XVIII/91/99 Rady Miejskiej w Głuchołazach z dnia 26.10.1999 r. (opublikowana w Dz. Urz. Woj. Opolskiego Nr 48 z dnia 15.12.1999 r. poz. 309). Dotyczy terenu w rejonie ulicy Żeromskiego Głuchołazy – Symbol „A44MN”.
9. Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego rejonu ulicy Tadeusza Kościuszki w Głuchołazach, zatwierdzona uchwałą nr XXV/154/00 Rady Miejskiej w Głuchołazach z dnia 27.04.2000 r. (opublikowana w Dz. Urz. Woj. Opolskiego Nr 34 z dnia 31.05.2000 r. poz. 179). Dotyczy terenu w rejonie ulicy Kościuszki.

Istniejącą zabudowę sprzed 1945 r. poddaje się ochronie konserwatorskiej.

Wymagane zachowanie wystroju architektonicznego elewacji frontowych z dopuszczeniem ewentualnych korekt wystroju przy termorenowacji – ociepleniu ścian zewnętrznych.

W planie określono następujące zasady zagospodarowania obiektów podlegających ochronie konserwatorskiej:

- 1) Tereny określone symbolami 1 UKs, 2MS, 10MS, 11MS, 12MS i 29MS objęto strefą pośredniej ochrony konserwatorskiej „B”, przyjmując w niej pierwszeństwo wymagań konserwatorskich nad prowadzoną współcześnie działalnością inwestycyjną.
 - 2) Ochronie prawnej podlegają obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków oraz obiekty ujęte w ewidencji PSOZ Opole.
 - 3) W obszarze objętym niniejszym planem poddaje się ochronie konserwatorskiej układ urbanistyczno – przestrzenny oraz zabudowę sprzed 1945 r. o zachowanych cechach stylowych.
 - 4) Dopuszczalne przebudowy, rozbudowy i modernizacje w/w obiektów oraz ewentualnie rozbiórki obiektów należy przewidzieć w oparciu o szczegółowe wytyczne, uzgodnienia i decyzje właściwego konserwatora zabytków.
10. Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Głuchołazy, zatwierdzona uchwałą nr XI/96/03 Rady Miejskiej w Głuchołazach z dnia 22.10.2003 r. (opublikowana w Dz. Urz. Woj. Opolskiego nr 109 z dnia 29.12.2003 r. poz. 2268). Dotyczy terenu w rejonie Kolonii Jagiellońskiej, Głuchołazy – symbol 01bMN.
 11. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Głuchołazy w rejonie ul. Aleja Jana Pawła II, zatwierdzona uchwałą nr XIV/110/03 Rady Miejskiej w Głuchołazach z dnia 23.12.2003 r. (opublikowana w Dz. Urz. Woj. Opolskiego nr 11 z dnia 23.02.2004 r. poz. 198). Dotyczy części terenu „C13S” i „C26MW” - szkoła podstawowa.
 - Część terenu objętego planem znajduje się w strefie „B” ochrony konserwatorskiej, w której nakazuje się zachowanie zasadniczych elementów historycznego rozplanowania, przede wszystkim w zakresie zabudowy. Nakazuje się dostosowanie nowej zabudowy związanej z rozbudową szkoły do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie wysokości zabudowy jej skali i formy.

- Ochroną konserwatorską obejmuje się istniejący budynek szkolny wybudowany przed 1945 r., położony bezpośrednio przy ul. Aleja Jana Pawła II (będący w strefie „B” ochrony konserwatorskiej).
12. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Głucholazy w rejonie ul. Karłowicza II, zatwierdzona uchwałą nr XIV/111/03 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 23.12.2003 r. (opublikowana w Dz. Urz. Woj. Opolskiego nr 11 z dnia 23.02.2004 r. poz. 199). Dotyczy terenu D5UZ (teren mieszkaniowy naprzeciwko ośrodka „Opawy”).
- W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, obejmuje się ochroną konserwatorską istniejące budynki użyteczności publicznej wybudowane przed 1945 r., położone bezpośrednio przy ulicy Parkowej (teren D5aU2).
13. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Głucholazy w obszarze ulic J. Karłowicza - Powstańców Śl. – J. Lompy - L. Wieniawskiego, zatwierdzona uchwałą nr XIV/112/03 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 23.12.2003 r. (opublikowana w Dz. Urz. Woj. Opolskiego nr 11 z dnia 23.02.2004 r. poz. 200). Dotyczy terenu D13MN (tereny mieszkaniowe - zabudowa jednorodzinna w rejonie „Zajazdu” i szpitala MSW i A).
- W zakresie zasad ochrony środowiska przyrody i krajobrazu kulturowego, użytkowanie terenu położonego w całości w otulinie Parku Krajobrazowego Gór Opawskich, powinno uwzględniać nakazy i zakazy określone w przepisach szczególnych (plan ochrony dla obszaru otuliny parku).
14. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Głucholazy w obszarze ulic Kraszewskiego i Świdnickiej, zatwierdzona uchwałą nr XIV/113/03 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 23.12.2003 r. (opublikowana w Dz. Urz. Woj. Opolskiego nr 11 z dnia 23.02.2004 r., poz. 201). Dotyczy terenu A8UT i części 9ZL (tereny mieszkaniowe).
- Plan obejmuje ochroną konserwatorską istniejący budynek stacji wodociągowej położony bezpośrednio przy ulicy Kraszewskiego (dz. nr 836), wybudowany przed 1945 r.
15. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Głucholazy w rejonie ul. Karłowicza, zatwierdzona uchwałą nr XLI/308/06 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 15.03.2006r. (opublikowana w Dz. Urz. Woj. Opolskiego nr 31 z dnia 9.05.2006 r. poz. 1055). Dotyczy terenu D5cMNU (zmiana części terenu mieszkaniowego naprzeciwko ośrodka „Opawy”).
16. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmującego obszar w rejonie ulic Spółdzielczej i Moniuszki w Głucholazach, zatwierdzony

uchwałą Nr XLVII/345/06 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 4.08.2006 r. (opublikowany w Dz. Urz. Woj. Opolskiego nr 62 z dnia 14.09.2006 r., poz.1954. (teren Prismy - Decor).

- Ustala się zabytkiem budynek przemysłowy, dla którego zakres ochrony konserwatorskiej wymaga zachowania materiału i detalu architektonicznego elewacji (określonych na rysunku planu), zasadniczych materiałów ściennych w nowych fragmentach zewnętrznych.
- Plan nakłada obowiązek dokonania uzgodnienia rozwiązań projektowych, zawartych w projekcie budowlanym w trybie określonym przepisami prawa budowlanego.

17. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmującego obszar Zdroju w rejonie gen. Andersa w Głucholazach, zatwierdzony uchwałą Nr VIII/53/07 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 28.03.2007 r. (opublikowany w Dz. Urz. Woj. Opolskiego nr 35 z dnia 16.05.2007 r. poz. 1359).

- Plan ustala zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego na terenie Parku Krajobrazowego „Góry Opawskie”, rezerwatu przyrody „Nad Białką” oraz rezerwatu przyrody „Las Bukowy”, zgodnie z przepisami szczególnymi, konieczne dla zachowania walorów kulturowych, w tym historycznych śladów kultury materialnej regionu.

Plan ustala zabytkiem następujące obiekty:

- Stanowisko archeologiczne nr rej. A-1013/96 w granicach którego znajdują się obiekty związane z dawną eksploatacją złota (obiekty pojedyncze i zespoły obiektów) obejmujące kopalnię złota; wybierzyska i relikty szybów górniczych, hałdy nadkładu i przepłukanego urobku, sztolnie drażone w skale.
- budynek mieszkalny (Caritas) przy ul. gen. Andersa nr 74 (nr rejestru A-2382/98);
- budynek mieszkalny (Caritas) przy ul. gen. Andersa nr 76;
- budynek mieszkalny przy ul. gen. Andersa nr 39;
- budynek mieszkalny (jednorodzinny) przy ul. gen. Andersa nr 37.
- Dla budynków zakres ochrony konserwatorskiej wymaga zachowania bryły obiektu oraz formy dachu, materiału i detalu architektonicznego elewacji, zasadniczych materiałów ściennych, kształtu stolarki okiennej i drzwiowej z historycznym układem podziałowym skrzydeł okiennych i drzwiowych. Zachowania wymagają obiekty i elementy zagospodarowania otoczenia zabytku w tym historycznych ogrodzeń, układów zieleni, komunikacyjnych nawierzchni utwardzonych, obiektów i urządzeń małej architektury oraz elementów infrastruktury technicznej (lampy oświetlenia, hydranty itp.).
- Prace ziemne w zabytku archeologicznym i jego otoczeniu należy prowadzić pod nadzorem archeologicznym po wcześniejszym uzyskaniu pozwolenia konserwatorskiego na prace w zabytku.
- Dla obiektów ustala się obowiązek dokonania uzgodnień rozwiązań projektowych zawartych w projekcie budowlanym w trybie określonym przepisami prawa budowlanego.
- W planie zawarto zapisy dotyczące odkrycia przedmiotów przypuszczalnie zabytkowych w trakcie prowadzenia robót budowlanych i ziemnych.

W takiej sytuacji należy wstrzymać roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot, zabezpieczyć przedmiot i miejsce jego odkrycia oraz niezwłocznie powiadomić Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków lub Burmistrza Głucholaz.

18. Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego miasta Głucholazy w rejonie ulicy Karłowicza, zatwierdzona uchwałą Nr X/68/07 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 30.05.2007 r. (opublikowana w Dz. Urz. Woj. Opolskiego nr 55 z dnia 24.07.2007 r. poz. 1746). Obszar zmiany dotyczy część terenu D5aUZ naprzeciwko „Opawy”.
 19. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmującego obszar w rejonie ulic Grunwaldzkiej, Prymasa Stefana Wyszyńskiego, M. Curie-Skłodowskiej, Targowej w Głucholazach, zatwierdzony uchwałą Nr X/67/07 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 30.05.2007 r. (opublikowany w Dz. Urz. Woj. Opolskiego nr 55 z dnia 24.07.2007 r. poz. 1745).
 - Plan nakazuje restaurację istniejącego ogrodzenia przy kościele Św. Rocha w formie muru kamiennego, a pozostałe ogrodzenie wykonać jako kute z elementów metalowych.
- Plan ustala zabytkiem i obejmuje ochroną konserwatorską następujące obiekty:
- Budynek mieszkalny przy ulicy M. Curie – Skłodowskiej nr 20.
Dla zabytku zakres ochrony konserwatorskiej wymaga zachowania bryły obiektu, formy dachu, kompozycji, materiału i detalu elewacji oraz kształtu stolarki okiennej.
 - Park przy ul. M. Curie – Skłodowskiej.
Dla zabytku zakres ochrony konserwatorskiej wymaga zachowania układu alejek, muru kamiennego, eliminacja obiektów dysharmonizujących, zachowania starodrzewia z dopuszczeniem cięć sanitarnych.
20. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmującego obszar w rejonie ulic Powstańców Śląskich i Kolonia Kaszubska w Głucholazach oraz we wsi Konradów, zatwierdzony uchwałą Nr XXIII/180/08 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 4.07.2008 r. (opublikowany w Dz. Urz. Woj. Opolskiego nr 67 z dnia 3.09.2008 r. poz. 1833).
 21. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmującego obszar w sąsiedztwie terenów kolejowych, pomiędzy ul. Prymasa Stefana Wyszyńskiego a Powstańców Śląskich w Głucholazach, zatwierdzony uchwałą Nr XXIII/181/08 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 4.07.2008 r. (opublikowany w Dz. Urz. Woj. Opolskiego nr 67 z dnia 3.09.2008 r. poz. 1834).
 22. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Głucholazy w rejonie ulicy Tadeusza Kościuszki, zatwierdzona uchwałą Nr X/111/11 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 29.06.2011 r. (opublikowana w Dz. Urz. Woj. Opolskiego nr 85 z dnia 4.08.2011 r. poz. 1100).

23. Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Głucholązy, zatwierdzona uchwałą nr XXVIII/168/00 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 29.06.2000 r. (opublikowana w Dz. Urz. Woj. Opolskiego Nr 50 z dnia 23.08.2000 r. poz.275. Dotyczy Jarnołówka dz. nr 230/45 - teren zabudowy mieszkaniowej.
24. Zmiana miejscowego planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Głucholązy, zatwierdzona uchwałą nr XXVIII/169/ Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 29.06.2000 r. (opublikowana w Dz. Urz. Woj. Opolskiego nr 50 z dnia 23.08.2000 r. poz. 276). Dotyczy: Bodzanowa – symbol U02 i ZC1 (cmentarz).
25. Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego części wsi Podlesie , zatwierdzona uchwałą nr XLIII/280/01 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 6.11.2001 r. (opublikowana w Dz. Urz. Woj. Opolskiego nr 127 z dnia 21.12.2001 r. poz.1389). Dotyczy części wsi Podlesie.

Plan ustala następujące zasady ochrony konserwatorskiej:

- Obiekty po wpisaniu do rejestru zabytków lub ewidencji PSOZ UW Opole, podlegają ochronie konserwatorskiej w świetle przepisów ustawy z 15 lutego 1962r. o ochronie dóbr kultury.
- Istniejące budynki i obiekty budowlane sprzed 1945 r., o zachowanych cechach stylowych, poddaje się ochronie konserwatorskiej. Przy przebudowach i modernizacji wymagane jest zachowanie ukształtowania bryłowego budynku, zewnętrznego architektonicznego wystroju i podziałów elewacji, użycie charakterystycznych miejscowych materiałów wykończeniowych oraz zachowanie wewnętrznego rozplanowania i wystroju historycznego wnętrza.

Plan ustala zabytkiem i obejmuje ochroną konserwatorską następujące obiekty:

- budynek mieszkalny nr 4 (dawny dwór);
- kościół parafialny;
- budynki mieszkalno – gospodarcze nr 7, 8, 9, 16, 19, 22a, 26, 31, 75, 87 oraz na działce nr 59/1;
- budynki mieszkalne i dwa produkcyjne na posesji nr 86.
- W budynkach nr 1, 2, 3, 4a, 5, 6, 10, 12, 13,15,17,18, 20, 21, 22, 23, 25, 27, 30 należy zachować zasadnicze ukształtowanie bryłowe, układ dachu oraz zasadnicze podziały elewacji. Budynki te dopuszcza się do przebudowy wewnętrznej i ograniczonej rozbudowy poziomej.
- Budynki mieszkalne nr 24 i 29 jako dysharmonijne, wymagają przebudowy. Należy dostosować je do zabudowy wsi historycznie ukształtowanej lub zasad architektury sudeckiej.

26. Zmiana planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Głucholązy, zatwierdzona uchwałą nr L/309/2002 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 28.06.2002 r. (opublikowana w Dz. Urz. Woj. Opolskiego nr 84 z dnia 21.08.2002 r. poz.1141). Dotyczy dz. nr 136/2 i 136/3 we wsi Jarnołówek – symbol WW, MN-R (teren mieszkaniowy przy drodze do „Ziemowita”).

27. Zmiana planu ogólnego zagospodarowania przestrzennego gminy Głucholazy, zatwierdzona uchwałą nr LII/317/2002 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 8.10.2002 r. (opublikowana w Dz. Urz. Woj. Opolskiego Nr 19 Z dnia 22.11.2002 r. poz.1535). Dotyczy dz. nr 362/1 we wsi Biskupów – symbol URp – tereny usług i rzemiosła.
28. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obejmujący dz. nr 246 we wsi Bodzanów, zatwierdzony uchwałą nr XX/164/04 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 30.06.2004 r. (opublikowany w Dz. Urz. Woj. Opolskiego nr 59 z dnia 3.09.2004 r. poz. 1619). Teren mieszkalny, rolny.
- Na terenie objętym planem zabytki nie występują.
 - W planie zawarto zapisy dotyczące odkrycia przedmiotów przypuszczalnie zabytkowych w trakcie prowadzenia robót budowlanych i ziemnych. W takiej sytuacji należy wstrzymać roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot, zabezpieczyć przedmiot i miejsce jego odkrycia oraz niezwłocznie powiadomić Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
29. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów budownictwa mieszkaniowego we wsi Jarnołówka, zatwierdzony uchwałą nr XX/165/04 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 30.06. 2004 r. (opublikowany w Dz. Urz. Woj. Opolskiego nr 59 z dnia 3.09.2004 r. poz. 1620). Tereny mieszkaniowe przy wjeździe do Jarnołówka.
- Z uwagi na położenie terenu w całości na obszarze Parku Krajobrazowego „Góry Opawskie”, plan określa zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego wymagające uwzględnienia nakazów i zakazów określonych w przepisach szczególnych, a konieczne dla zachowania walorów kulturowych, w tym historycznych śladów kultury materialnej regionu.
 - W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, plan obejmuje ochroną konserwatorską dom mieszkalny nr 98 (obecnie poczta, murowany z pocz. XX w.)
 - Zabytkiem jest wpisany do rejestru zabytków OWKZ kościół parafialny p.w. Św. Bartłomieja. Zachowania wymaga zewnętrzny i wewnętrzny wystrój kościoła w jego historycznie ukształtowanej formie.
 - Obiekty wpisane do rejestru zabytków OWKZ jak i objęte ochroną ustaleniami niniejszego planu, jako zabytki, podlegają prawnej ochronie konserwatorskiej w świetle przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Inwestor winien uzyskać od OWKZ zalecenia konserwatorskie dotyczące tego zabytku i jego otoczenia o ile jest ono ustanowione.
 - W planie zawarto zapisy dotyczące odkrycia przedmiotów przypuszczalnie zabytkowych w trakcie prowadzenia robót budowlanych i ziemnych. W takiej sytuacji należy wstrzymać roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot, zabezpieczyć przedmiot i miejsce jego odkrycia oraz niezwłocznie powiadomić Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

- 30.** Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego wsi Pokrzywna , zatwierdzony uchwałą nr XX/166/04 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 30.06.2004 r. (opublikowany w Dz. Urz. Woj. Opolskiego nr 64 z dnia 28.09.2004 r. poz. 1701).

- Ustaleniami planu obejmuje się ochroną konserwatorską:
 - budynek mieszkalny nr 29 (leśniczówka);
 - budynek mieszkalny nr 45;
 - budynek usługowy nr 76 (restauracja) na terenie kąpieliska;
 - budynek nr 72 (dawna strażnica straży granicznej).

Wymienione obiekty podlegają prawnej ochronie konserwatorskiej w świetle przepisów ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece na zabytkami.

- 31.** Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego parków wiatrowych we wsiach Charbielin, Bodzanów, Nowy Las, Stary Las, Sucha Kamienica, zatwierdzony uchwałą nr X/110/11 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 29.06.2011 r. (opublikowany w Dz. Urz. Woj. Opolskiego nr 94 z dnia 24.08.2011 r. poz. 1197).

- Ochronie podlegają następujące stanowiska archeologiczne:
 - Stanowisko nr 2 (śląd osadnictwa z neolitu), zlokalizowane na obszarze wsi Nowy Las (dz. nr 445);
 - Stanowisko nr 3 (śląd osadnictwa, pradzieje), zlokalizowane na obszarze wsi Nowy Las (dz. nr 501/1);
 - Stanowisko nr 4 (śląd osadnictwa z epoki kamiennej, punkt osadniczy z późnego średniowiecza XIV-XV w.), zlokalizowane na obszarze wsi Nowy Las (dz. nr 281/1, 282/1);
 - Stanowisko nr 5 (śląd osadnictwa z epoki kamiennej), zlokalizowane na obszarze wsi Nowy Las (dz. nr 276/4);
 - Stanowisko nr 6 (śląd osadnictwa z neolitu), zlokalizowane na obszarze wsi Nowy Las (dz. nr 232/1);
 - Stanowisko nr 4 (śląd osadnictwa z epoki kamiennej), zlokalizowane na obszarze wsi Charbielin (dz. nr 316/12);
 - Stanowisko nr 12 (śląd osadnictwa z epoki kamiennej), zlokalizowane na obszarze wsi Bodzanów (dz. nr 482);
 - Stanowisko nr 13 (punkt osadniczy z późnego średniowiecza XIV - XV w.), zlokalizowane na obszarze wsi Bodzanów (dz. nr 427);
 - Stanowisko nr 14 (punkt osadniczy z późnego średniowiecza XIV - XV w.), zlokalizowane na obszarze wsi Bodzanów (dz. nr 424/1);

- 32.** Zmiana miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów budownictwa mieszkaniowego we wsi Jarnołtówek, zatwierdzona uchwałą Nr X/112/11 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 29.06.2011 r. (opublikowana w Dz. Urz. Woj. Opolskiego nr 87 z dnia 9.08.2011 r. poz. 1120). Dotyczy terenu parkingu na terenach zabudowy mieszkaniowej.

- 33.** Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego na terenie górniczym w miejscowości Jarnołtówek część A, zatwierdzony uchwałą Nr XXII/252/12 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 26.06.2012 r. (opublikowany w Dz. Urz. Woj. Opolskiego z dnia 16.10.2012r. poz. 1421).

- W zakresie zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, w granicach terenu ZL-1 plan wyznacza strefę ochrony konserwatorskiej (obserwacji archeologicznej), w granicach której ustala się ochronę udokumentowanego stanowiska archeologicznego o potwierdzonej lokalizacji.
34. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego terenów budownictwa mieszkaniowego w Charbielinie w gminie Głucholazy, zatwierdzony uchwałą Nr XXIV/240/12 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 28.11.2012 r. (opublikowany w Dz. Urz. Woj. Opolskiego z dnia 21 grudnia 2012 r., poz. 1952).
- W planie zawarto zapisy dotyczące odkrycia przedmiotów przypuszczalnie zabytkowych w trakcie prowadzenia robót budowlanych i ziemnych. W takiej sytuacji należy wstrzymać roboty mogące uszkodzić lub zniszczyć odkryty przedmiot, zabezpieczyć przedmiot i miejsce jego odkrycia oraz niezwłocznie powiadomić Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków lub Burmistrza Głucholaz.
35. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego obszaru wsi Podlesie gmina Głucholazy, zatwierdzony uchwałą Nr XXIV/241/12 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 28.11.2012 r. (opublikowany w Dz. Urz. Woj. Opolskiego z dnia 7 stycznia 2013 r., poz. 29).
- Ochronie podlega zespół wybiezysk kopalni złota we wsi Podlesie. Stanowiska archeologiczne nr 1.
36. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego na terenie górniczym w miejscowości Jarnołówki część B, zatwierdzony uchwałą Nr XXVI/260/12 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 28.12.2012 r. (opublikowany w Dz. Urz. Woj. Opolskiego z dnia 5 lutego 2013 r., poz. 392).
- Na obszarze objętym planem nie stwierdzono występowania udokumentowanych obiektów dziedzictwa kulturowego i zabytków które wymagają ochrony i opieki.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy.

Gmina Głucholazy położona jest w południowo – zachodniej części województwa opolskiego, w powiecie Nyskim.

Miasto Głucholazy stanowi ośrodek wielofunkcyjny z rozwiniętą funkcją usługową. Na obszarze wiejskim gminy dominuje funkcja rolnicza. Jedynie we wsiach Jarnołówki, Pokrzywna i Podlesie, położonych na obszarze Parku Krajobrazowego „Góry Opawskie”, wiodącą jest funkcja turystyczna i mieszkaniowa.

Według podziału fizyczno – geograficznego Polski, gmina wchodzi w skład trzech makroregionów Przedgórze Sudeckie, Sudetów Wschodnich i Niziny Śląskiej. Zachodnia część gminy to mezoregion - Przedgórze Paczkowskie, południowa to Góry Opawskie, natomiast wschodnia to Płaskowyż Głubczycki.

Pod względem administracyjnym analizowana gmina, na terenie której znajduje się 17 sołectw i 21 miejscowości, od zachodu graniczy z gminą Otmuchów, od północy z gminą Nysa, od wschodu z gminą Prudnik. Południową granicę stanowi granica państwa z Republiką Czeską.

5.2.1. Zarys historii obszaru gminy.

Jak niemal na całym Śląsku, dzieje człowieka na tym terenie zaczynają się u schyłku plejstocenu w początku epoki kamiennej (paleolit i mezolit 12000-4200 lat p.n.e.). W środkowym neolicie (4200-1700 lat p.n.e.) tereny obszaru przedsudeckiego były już trwale zasiedlone. W znaleziskach z początku epoki brązu nieznacznie wyróżniają się wykopaliska z obszaru Śląska, pozostające w nurcie kultury łużyckiej.

Początek epoki żelaza (650 r. p.n.e.-1200 r. n.e.) był okresem rozkwitu kultury łużyckiej. Niemały wpływ na to miało wprowadzenie do użytku żelaza. U schyłku okresu halsztackiego (l.650-400 p.n.e.) zaczęła się ona chylić ku upadkowi, m.in. wskutek najazdów Scytów. Niemal jednocześnie z nimi od południa wkroczyli tu Celtowie, wyparci z Imperium Rzymskiego. Zajęli oni szybko najżyźniejsze obszary przedsudeckie, zakładając wiele osad o wysoko zorganizowanych formach. Wprowadzili do powszechnego użytku koło garncarskie, obrotowe żarna, dymarki, gospodarkę pieniężną. Utrzymując żywy kontakt ze swoimi osiedlami na Morawach, a poprzez nie z Rzymem, zapoczątkowali powstanie regularnych traktów komunikacyjnych przez Sudety. Coraz wyraźniej kształtowały się związki plemienne, ale rozwój regionu hamowany był przez łupieżcze przemarsze Hunów, Gotów i Awarów na przełomie V/VI w.

Największe skupiska osad znajdowały się na żyznych glebach Płaskowyżu Głubczyckiego. Wtedy też powstały najstarsze osiedla istniejące nawet do dziś w formie wsi, ponownie organizowanych w okresie kolonizacyjnych lokacji. Należały one do dwóch plemion. Centrum Dolnego Śląska, aż po wschodni brzeg Ścinawy Niemodlińskiej, tj. po linię Głuchołazy - Korfantów, było w zasięgu najsilniejszego plemienia śląskiego – Ślęzan (z centrum we Wrocławiu), podczas gdy resztą tego terenu władali Opolanie (z centrum w Opolu). Nieco na południowy – wschód mieszkali Gołeszycy. Tak zorganizowane tutejsze plemiona zostały po raz pierwszy wspomniane w raporcie dla króla Ludwika w 847 r. (tzw. Geograf Bawarski).

W okresie ekspansji Przemyslidów w IX/X w., rozpoczął się konflikt graniczny z powyższymi plemionami, wskutek zakusów feudałów czesko – morawskich. Przy przejściach przez Sudety, zwanych wtedy za Ptolemeuszem – Asciburgion, powstały wtedy liczne grody, jak Kaltsztein (nazwa późniejsza), Jedlnie (zburzony w 1467r.) czy Bogacin w Grodzkiej Dolinie koło dzisiejszego Jawornika. Granica na kilka wieków ustaliła się na linii grzbietowej gór, wyznaczonej gęstą Przesieką Sudecką, niebezpieczną puszcza o znaczeniu strategicznym. Biegła ona Jesionkami do Ramzovského Sědla i przez Kepník, Solná Horę i Biskupią Kopę na północ do kolana Nysy Kłodzkiej.

W II połowie XII w. Biskupstwo wrocławskie coraz intensywniej zaczęło przejmować na własność tutejsze tereny. Kruszec wydobywany z pokładów aluwialnych (rzecznych) i kopalń, przyczyniał się do politycznego i gospodarczego ożywienia biskupów. Na początku XIII w. Morawianie wyparli ich z okolicy Złotych Gór, która odtąd została na zawsze odłączona od Śląska. Eksploatację złota podjęto na nowo w rejonie Dzisiejszych Głuchołaz gdzie gwarkowie niejednokrotnie wzniesli bunt przeciwko uciskowi. Największe z nich miały miejsce w latach 1220 – 1522.

Niezdeterminowana postawa książąt cieszyńsko – opawskich sprawiła, że w połowie XIII w. Czesi przesuwają granice polityczne w głąb Śląska, na północne podnóże Gór Opawskich. Wskutek ingerencji papieża nastąpiło rozgraniczenie biskupstwa wrocławskiego i ołomuńskiego, ale jeszcze biskup Tomasz I założył poza Przesieką kilka wsi, jak Prężyna, Dytmarów, Szybowice, Rudziczka. Jednocześnie też ustaliła się granica z księstwem opolskim na linii Biskupia Kopa – dolina Wirnika - Osiek do doliny Ścinawy i Łambinowic.

Mimo dość gęstego przedhistorycznego słowiańskiego zasiedlenia biskupi wrocławscy przeprowadzili w XIII w. intensywną kolonizację. Jej głównym organizatorem za biskupa Wawrzyńca, był Vitigo Fullenschüssel. Rozwój gospodarczy sprawił, że sprowadzono tu z Czech cały warsztat budowlany (tzw. strzechę) pracujący też na rzecz rycerstwa. Wzniósł on szereg ciekawych, choć skromnych i w przebrzmiałym już wówczas stylu romańskim, kościołów w Kałkowie, Korfantowie, Domaszowicach. Po zawarciu w 1342 r. traktatu z Koroną Czeską władztwo biskupie w tym okręgu przekształciło się w rzeczywiste księstwo kościelne, przetrwałe aż do 1810 r.

Część wschodnia opisywanego terenu podzieliła losy piastowskiego Górnego Śląska, w skład którego weszła w 1172 r. jako ojcowizna Mieszka I Piłtonogiego, syna Władysława II Wygnarńca, a wnuka Bolesława III Krzywoustego.

Na początku XV w. Nastąpił podział księstwa opolskiego, z którego dla Bolka V wydzielono księstwo głogóweckie (wraz z Prudnikiem i Koźlem). Na południe od niego istniało księstwo opawskie. W końcu XIII w. były one zhołdowane przez królów czeskich. Już wtedy tutejsze podnóże Sudetów miało duże znaczenie gospodarcze. Oprócz złota przyczyną tego były ważne trakty handlowe. Wiodły one z Wrocławia przez Prudnik do Karniowa, stolicy innego księstwa piastowskiego, i przez Sudety ze Złanych Hor, przez Głuchołazy do Opola. Trakty te krzyżowały się w Nysie, która dzięki temu szybko zdystansowała kasztelański Otmuchów, stając się stolicą biskupiego księstwa i trzecim miastem Śląska po Wrocławiu i Świdnicy.

Radykalne ruchy religijno – społeczne w końcu XIV w. które ogarnęły i ten teren, choć biskupi ostro karali wszelkie odstępstwa od doktryny i powinności feudalnych, spowodowały, iż Husyci znaleźli tu gorące przyjęcie (pospólstwo oddawało im wiele miast i zamków). Stało się tak dzięki operacjom antyniemieckim i antyklerykalnym husytów, którzy dla opanowania Śląska dokonali tu dwóch wielkich najazdów. W 1428 r. słynny przywódca tego ruchu, Prokop Wielki poprowadził wojska przez Ostrawę, Głogówek, Głuchołazy, Paczków aż na Pomorze do walki z Zakonem Krzyżackim. Natomiast w 1432 r. husyci z Ołomuńca ruszyli przez Nysę (gdzie rozgromili wojska biskupie) i całe Przedgórze Sudeckie na północny zachód. Poczynania ruchu, który pod pretekstem krzewienia ideałów zajmował się częściej rozbojem, ukrociła przegrana bitwa pod Trzebnicą w 1432 r., z wojskami stronnictwa luksemburskiego pod wodzą Mikołaja raciborskiego.

W czasie nieco późniejszych walk z królem Czech, Jerzym z Podiebradu, w połowie XV w. grasowały tu wojska Macieja Korwina, króla Węgier, dążącego do opanowania Śląska. Dopiero w 1337 r. Bolko I niemodliński wykupił wschodnią część tego terenu z rąk czeskich. W 1460 r. przyłączono ją do księstwa opolskiego Mikołaja I. Jego synowie, Mikołaj II i Jan, zdeklarowani obrońcy polskości kończą tu piastowskie rządy. Po śmierci Jana w 1532 r., księstwa wchodzi bezpośrednio w skład Korony Czeskiej.

Od 1526r. (bitwa pod Mohaczem) po wojny śląskie cała ta dzielnica wchodziła w skład monarchii Habsburgów austriackich. W połowie XVI w., w okresie dłuższego pokoju, zaznaczył się wyraźny rozwój gospodarczo – kulturalny, przerwany przez wyniszczającą i długotrwałą wojnę 30 letnią (lata 1618-1648). Jej głównym terenem był Śląsk, który poniósł przez to olbrzymie straty, przede wszystkim wskutek łupieżczych działań Szwedów. Rozpoczął się też proces germanizacji ludności. Osadzeni tu przez kontrreformację jezuiti pochodzili z Kolegium Germańskiego w Rzymie. Na miejsce pokonanej i wydziedziczonej szlachty śląskiej, walczącej po stronie Czechów, Habsburgowie zaczęli wprowadzać oddaną sobie szlachtę austriacką i niemiecką.

Sytuacja gospodarcza Śląska na początku XVIII w. była na tyle pomyślna, że dzielnica stała się łakomym kąskiem dla rozwijającego się zmilitaryzowanego

państwa pruskiego. Wojska Fryderyka II pod pretekstem nieuznania wyboru Marii Teresy na cesarzową austriacką uderzył w 1741 r. na Śląsk, opanowując go niemal cały w trakcie wojen śląskich, zakończonych dopiero w 1763 r. traktatem w Hubertusburgu. Austriacy zdołali utrzymać jedynie księstwa: karniowskie, opawskie i część cieszyńskiego oraz górską część księstwa biskupiego. Ustalona granica polityczna podzieliła Śląsk. Dzisiejszy przebieg granicy polsko – czeskośląskiej pochodzi właśnie z tego okresu.

Nowa pruska administracja wprowadziła silne, scentralizowane rządy z poważnym ograniczeniem samorządu lokalnego i zdecydowaną germanizacją. Silne bariery graniczne i początki mechanizacji produkcji spowodowały znaczneubożenie ludności.

Stacjonujące w regionie wojska napoleońskie w latach 1806-08 przyniosły nowe demokratyczne idee. Nie bez ich wpływu, Prusacy przeprowadzili radykalną jak na owe czasy sekularyzację własności kościelnych w 1810 r.

Pewien postęp w gospodarce nastąpił dopiero w połowie XIX w. dzięki przeprowadzeniu kolei, która pozwoliła włączać się miejscowym wytwórcom do szerokiego rynku zbytu oraz zakładać nowe fabryki, najczęściej przemysłu lokalnego i lekkiego. Rozwój gospodarczego Górnego Śląska, w końcu XIX w., przyczynił się do upadku tutejszego przemysłu. Nie pomogło krótkotrwałe ożywienie spowodowane wygraną przez Prusy wojną z Francją w latach 1870 / 71, gdyż na początku XX w. region ten zaczął znowa różnić się poziomem zamożności od reszty Niemiec, aby z czasem stać się zacofaną prowincją.

W latach 30 XX w. gospodarka ożywiła się, w wielu miejscowościach powstały lub zostały rozbudowane zakłady przemysłowe różnych branż. Tradycyjnie wiodącą rolę odgrywał tu przemysł lekki, ale ogromne tradycje miało tkalictwo i przemysł ceramiczny. W większych miejscowościach powstawały drobne fabryki maszyn i zakłady metalowe, rozwijało się zaplecze i przetwórstwo rolno – spożywcze oraz przemysł drzewny, głównie meblarski. W latach 30 - tych przeprowadzono na sporą skalę zmianę starych, historycznych nazw wsi o brzmieniu słowiańskim, nadając im zgermanizowane brzmienie, częściej zupełnie nowe.

W czasie II wojny światowej na obszarze gminy funkcjonowała sieć filii Obozu Koncentracyjnego „Gross-Rosen”. Końcowy okres II wojny światowej był tragiczny dla wielu miejscowości, w których rejonie toczyły się ciężkie walki. Zniszczeniu lub uszkodzeniu uległo wówczas wiele cennych obiektów zabytkowych, budynków mieszkalnych i zakładów przemysłowych.

Pierwsze dekady okresu powojennego wypełniła odbudowa ze zniszczeń wojennych. Dotyczyło to nie tylko poważnie uszkodzonej substancji mieszkaniowej, ale i zakładów przemysłowych, zwłaszcza w zakresie przemysłu wydobywania na skalę europejską, surowców skalnych dla potrzeb odbudowy całego kraju oraz przemysłu spożywczego.

5.2.2 Historia miejscowości oraz najważniejszych znajdujących się w nich zabytków

▪ Głuchołazy

Początki miejscowości nie są dokładnie udokumentowane. Leżała ona na południowych rubieżach terytorium plemiennego Słężan lub Opolan, wkraczającego tu na stoki Jesionków.

Miasto, wzmiankowane pierwszy raz w 1249 r. jako Cygenhals, założone zostało między 1220-1232 r. na prawie flamandzkim, przez biskupa wrocławskiego

Wawrzyńca za zgodą księcia Henryka I Brodatego, który zlecił organizację osadnictwa na tych obszarach wójtowi Vitigo Fullenschüssel.

Bezpośrednim powodem założenia miasta był zatarg pomiędzy biskupem, a margrabią Moraw Władysławem III o tamtejsze złotonośne tereny. Do nowego miasta sprowadzono osadników z Niemiec, przede wszystkim górników, którzy rozwinęli wydobywanie złota. Wydobywane złoto przyczyniło się do szybkiego rozwoju osady, której już w 1263 r. nadano prawa miejskie, a w 1268 r. bp. Tomasz I umocnił je pierwszymi obwarowaniami drewnianymi – ziemnymi. Miasto założone jako warownia graniczna, posiadało umocnienia obronne w postaci wału ziemnego z palisadą i fosą wypełnioną wodą. W 1388 r. wymieniono w mieście szkołę parafialną, były dwa młyny wodne i ławy mięsne. Od około 1350 r. otoczone zostało murami, częściowo rozebranymi w czasie wojen husyckich, odbudowanymi w 1460 r. i rozbudowanymi w 1632 r., poprzez dobudowę baszt i bastionów. Pierwotnie funkcjonowały dwie bramy: Dolna, wzmiankowana w 1315 r. i Górna, wzmiankowana w 1418 r. W późniejszych wiekach wybudowano także od wschodu bramę Ceglana i od zachodu bramę Wodną. W 1344 r. wzmiankowano zamek, zwany „dworem kościelnym”, usytuowany przy bramie górnej, w miejscu obecnego budynku Głucholańskiego Towarzystwa Budownictwa Społecznego (Plac Basztowy nr 3). Zamek rozebrano w latach 1537-1546.

Rozwój Głucholaz został gwałtownie przerwany przez wojny husyckie. W 1428 r. miasto zostało zdobyte i spłądowane, a w 1441 r. ponownie przez wojska księcia Wilhelma Opawskiego i jeszcze raz w 1444 r. W 1445 r. biskup wrocławski sprzedał zniszczone miasto księciu Bolkowi V za 1600 guldenów, ale odkupił je w 1450 r. za tę samą kwotę. Wówczas też ufundował nowe, murowane obwarowania. Od tego momentu aż do kasaty dóbr kościelnych, miasto stanowiło nieprzerwanie własność biskupów wrocławskich w obrębie nyskiego księstwa biskupiego.

Głucholazy wielokrotnie były niszczone pożarami. Największe z nich miały miejsce w latach 1460 i 1498. W 1472 r. duże szkody poczyniła powódź. Na jej pamiątkę mieszkańcy Głucholaz odbywali przez następne stulecia piesze pielgrzymki do Barda w Kotlinie Kłodzkiej.

Pomyślny okres dla miasta miał miejsce w I połowie XVI w., a wiązał się on ze zwiększonym wydobywaniem złota. Budowano nowe sztolnie, m. in. po 1550 r. powstała sztolnia „Trzech Króli”, która sięgała aż do Złanych Hor i miała podobno ponad 10 km długości. W najlepszych latach wydobyto tu ok. 250 kg złota, a jak się szacuje, całe wydobywanie osiągnęło blisko 3,0 t. W 1552 r. na rynku, zbudowano okazały ratusz. Niestety w 1560 r. duży pożar zniszczył praktycznie całe miasto. Dla podratowania złej sytuacji materialnej, Głucholazy otrzymały w 1577 r. dwa jarmarki. W mieście zaczęło dochodzić do sporów religijnych pomiędzy protestantami a katolikami. Do tych pierwszych należał wójt Adelsbach i część rady. Ostatecznie miasto, za 150 tys. talarów, wykupiło w 1622 r. wójtostwo, ale zaraz odsprzedało je biskupowi Karolowi von Habsburgowi, a ten osadził w nim w 1623 r. jezuitów. Jezuiti założyli tuż za miastem, nad rzeką dom dla zakonników, późniejszy dom zdrojowy „Waldhof” i dali w jakimś stopniu początek działalności uzdrowiskowej, wykorzystując walory klimatyczne miejscowości.

Wojna trzydziestoletnia doprowadziła odbudowane już miasto do ponownego zniszczenia. Upadło górnictwo złota. Miasto było zrujnowane kwaterunkami i kontrybucjami. Szwedzi, którzy opanowali Głucholazy, oprócz grabieży spowodowali pożar, który przyniósł znaczne straty. Dodatkowo w latach 1622-1625, 1627 i 1635 r. wybuchały tu zarazy, które pochłonęły sporo ofiar. Jako wotum po ich wygaśnięciu proboszcz Born ufundował kaplicę.

W połowie XVII w. Głuchołaz zasłynęły z licznych procesów czarownic. Jak podawano w kronikach w latach 1639-1651 stracono ich tu aż 19 (wg. innych opracowań 22). Jeszcze w 1663 r. stracono tu dwie czarownice.

Po wojnie 30-letniej podstawą bytu mieszkańców stało się tkactwo i inne rzemiosła. O upadku Głuchołaz świadczy to, że nie odbudowano nawet uszkodzonych murów, zastępując je w wielu miejscach drewnianą palisadą.

W 1683 r. przeszedł tędy owiany glorią wiktarii wiedeńskiej pułk hetmana Lubomirskiego, należący do wojsk Jana II Sobieskiego. Podobno na pamiątkę tego przemarszu, zasadzono lipę na rynku w Głuchołazach.

W początkach XVIII w. Głuchołazy pozostawały niewielkim, prowincjonalnym miastem. W 1729 r. zbudowano nowy kościół parafialny. Do wybuchu wojen śląskich Głuchołazy egzystowały jako lokalny ośrodek rzemieślniczy i handlowy.

W 1784 r. miasto nadal było otoczone częściowo murem obronnym, częściowo palisadą. Miało dwie bramy: Górną i Dolną (dawniej Nyską), był ratusz, katolicki kościół parafialny, kościół cmentarny św. Rocha, szkoła katolicka oraz szpital (przysiężnik). W mieście były 233 domy, z których 104 miały prawo warzenia piwa, działało 6 bielników. Głuchołazy stanowiły znaczny ośrodek handlu płótnem i przędzą. Odbывały się tu trzy jarmarki w roku. Funkcjonował urząd akcyzowy, celny i pocztowy. Większość mieszkańców stanowili rzemieślnicy. Po kasacie zakonu jezuitów, ich siedziba w dawnym wójtostwie stała się własnością królewską i w 1787 r. została sprzedana.

Okres wojen napoleońskich nie przyniósł miastu większych strat, poza wynikającymi z kwaterunku wojsk. W 1810 r. miały miejsce reformy administracyjne i likwidacja księstwa biskupiego. Przywróciło to miastu pełny samorząd, ale nadal rozwijało się ono słabo, chociaż uchodziło za pięknie położone, a okolice zachwycaly widokami.

W 1825 r. Głuchołazy nadal były otoczone murem obronnym. Wymieniano cztery przedmieścia: Górne, Dolne, Bialskie i Łąkowe. Ogółem były 304 domy mieszkalne, 9 budynków publicznych, 13 przemysłowych oraz 167 stajni, stodół i szop. Prawie wszyscy mieszkańcy byli katolikami. Głuchołazy posiadały mały garnizon, był też lazaret i odwach. W mieście siedzibę miał królewski sąd grodzki, filia królewskiego urzędu pocztowego, magistrat i policja w ratuszu oraz w dawnym wójtostwie. Był katolicki kościół cmentarny, kaplica morowa, plebania, szkoła katolicka z 4 klasami i 4 nauczycielami oraz rektorem i organistą, szpital – przysiężnik z 6 miejscami. Działała miejska kasa dla ubogich, apteka, 2 browary, 5 gorzelni, 2 farbiarnie, 4 garbarnie, młyn wodny, cegielnia. Pracowały 252 warsztaty tkackie i 4 wytwórnie garncarskie. Wśród mieszkańców było 9 kupców i 24 kramarzy. Miasto miało 4 jarmarki, ale nie było cotygodniowych targów. Do Głuchołaz należały rozległe lasy na Górze Parkowej, zachowały się też pozostałości dawnych kopalni złota.

3 lipca 1834 r. wybuchł w Głuchołazach pożar, w którym spłonęło 57 domów, w tym część dawnego wójtostwa, w którym mieściła się m.in. szkoła. Już 28 sierpnia 1834 r. kolejny pożar strawił 18 domów. Odbudowano je już wyłącznie jako murowane. Właśnie z tego okresu pochodzi większość kamienic w Rynku.

Od połowy XIX w. miasto zaczęło się żywiej rozwijać, ale na przeszkodzie stawały częste i groźne powodzie, m.in. w latach 1804, 1829, 1833, 1845, i 1847 r., a także w drugiej połowie dziewiętnastego stulecia. W 1840 r. Głuchołazy liczyły 312 domów mieszkalnych, 13 budynków publicznych, 3 młyny oraz 167 stajni, stodół i szop. Nadal istniał niewielki garnizon, ale w 1841 r., zlikwidowano lazaret. Był katolicki kościół parafialny dysponujący sporym majątkiem, kościół cmentarny, katolicka szkoła parafialna i szkoła ewangelicka. W mieście nie było kościoła ewangelickiego, ale dwa razy w roku (później raz w miesiącu) odbywały się w ratuszu nabożeństwa odprawiane przez pastora z Nysy.

Działała katolicka szkoła miejska o 5 klasach dla chłopców i dziewcząt. Nadal działał szpital - przytułek i miejska kasa dla ubogich. Z budynków publicznych istniał ratusz i dawne wójtostwo. W mieście funkcjonowała apteka, 2 browary, 5 gorzelni, 2 farbiarnie, 2 garbarnie, 2 młyny wodne, cegielnia i 5 garncarni. Nadal dominowało tkactwo płótna. Były też 4 gospody i 13 szynków. Miasto miało 4 jarmarki i śródowne targi.

Okolo połowy XIX w. ponownie zainteresowano się walorami klimatycznymi okolic Głuchołaz. Na południe od miasta w malowniczej dolinie zwanej Rajem i na południe od niej zaczęło kształtować się uzdrowisko. Modne wówczas stało się wodolecznictwo zapoczątkowane przez Vinzenza Priessnitza w pobliskim Jeseniku. Podobne zabiegi zaczął też wtedy stosować znany Bawarczyk S. Kneipp.

W Głuchołazach w połowie XIX w. wprowadzili je lekarze Winternitz i Schrott. W dużej mierze polegały one na kąpielach w wywarze z miazgi drewna świerkowego i igliwia, które otrzymywano z tutejszej papierni. Z kuracji tych korzystało w II połowie XIX w. około 1500 osób rocznie. Nawet w okresie kryzysu międzywojennego liczba ta wynosiła 3000 kuracjuszy. Jednocześnie też coraz więcej przybywało letników, dla których w 1810 r. Karol Juppe zbudował pierwszy pensjonat w Leśnej Wiosce, prawdopodobnie w miejscu dzisiejszego hotelu „Sudety”.

Ogromne zasługi położyło powstałe wówczas Towarzystwo Promenadowe, które przyczyniło się do powstania Promenady (ob. Aleja Jana Pawła II) łączącej stare miasto z uzdrowiskiem oraz zajęło się tworzeniem i urządzaniem Parku Zdrojowego na zboczach Przedniej Kopy i wzdłuż Białej Głuchołaskiej, gdzie powstały liczne aleje spacerowe (w 1859 r. zbudowano pierwsze stacje Kalwarii). Liczne aleje spacerowe zmieniły charakter okolicy. Golcową Górę przemianowano na Parkową a na jej szczycie w 1885 r. skauci z Nysy zbudowali niewielki budynek z bufetem i wieżyczką widokową. Powstał staw z gondolami, kąpielisko i restaurację. Najślawniejsza restauracja stała nad Stawem Leśnym. W Parku Zdrojowym istniał pawilon muzyczny, w którym regularnie koncertowała orkiestra. W 1884 r. Towarzystwo Promenadowe połączyło kładką brzegi rzeki, zagospodarowano po lewej stronie Białej Głuchołaskiej wzniesienia, np. na Szubienicznej Górze postawiono popularną altanę widokową. W 1897 r. miasto otrzymało nowoczesny budynek poczty, a w 1897 r. kolejną wieżę widokową, tym razem na Przedniej Kopie.

W 1860 r. rozebrano większość murów obronnych i bramę Dolną. Równocześnie w Głuchołazach zaczął kształtować się ośrodek przemysłowy. W 1870 r. założono znaną potem fabrykę rękawiczek. W 1873 r. zbudowano lokalną gazownię i linię kolejową do Nysy, a w 1875 r. powstała linia kolejowa do Krnova.

Po kolejnym pożarze miasta, ratusz miejski był tak zniszczony, że w 1876 r. zdecydowano się na całkowite jego rozebranie, a władze ulokowały się w odkupionej kamienicy Rynek nr 4.

W 1877 r. Głuchołazy otrzymały oficjalny status uzdrowiska i przy nazwie pojawił się dodatek : Bad-. W tym samym czasie ujęto wody – źródło Żegnalce (Juwenia) i przebito Grotę Góralską w wylocie dawnej sztolni. Założono niewielkie fabryki cygar, zapalek i guzików oraz fabrykę włókienniczą. W 1886 r. zbudowano pomiędzy miastem a uzdrowiskiem pierwszy kościół ewangelicki.

Z powodu słabej mineralizacji wypływających z Góry Parkowej źródeł, dominującego znaczenia zaczęło nabierać obok zabiegów wodoleczniczych, lecznictwo płuc, a przede wszystkim gruźlicy. Dla walki z nią wzniesiono w 1882 r. duży zakład ze 125 pokojami, tzw. Ferdynandem, który przebudowano z dawnego bielnika. W 1891 r. zbudowano „Franzensbad” (obecnie rozebrane sanatorium MSW, ul. Parkowa 1), a w 1892 r. zbudowano duży, pseudorenesansowy gmach „Wilhelmsbad”, dzisiejszy Dom Wypoczynkowy „Polonia”. Wymienione zakłady spełniały rolę sanatoriów, które przy leczeniu obok środków farmakologicznych

korzystały w dużej mierze ze sprzyjających warunków mikroklimatu. Rozwój lecznictwa w Głucholazach już w XIX w. odbywał się w dość ostrej walce konkurencyjnej z pobliskimi ośrodkami zagranicznymi, które dla odstraszenia potencjalnych kuracjuszy rozgłaszały, że to „głucha” (tj. zapadła) miejscina. Obecna nazwa miasta niefortunnie nawiązuje do tego XIX- to wiecznego przezwania.

Wzrastająca stopniowo zamożność mieszkańców, głównie dzięki umiejętnej gospodarce władz miasta i rosnącemu znaczeniu klimatycznemu sprawiła, że w okresie międzywojennym powstało tu kilka osiedli willowych, w tym dzisiejsza Kolonia Jagiellońska i osiedle przy ulicy Karłowicza i Chopina, gdzie pod nr 6 zachował się typowo śląsko – sudecki drewniany dworek.

Głucholazy nadal rozwijały się jako ośrodek przemysłowy. W 1883 r. powstała celulozownia będąca własnością spółki. W 1888 r. zbudowano linię kolejową do Jesenika. W 1899 r. naprzeciwko starego miasta, Adolf Gloger założył ścieralnię drewna, a obok powstała druga Karla Methnera. Na początku XX w. oba te zakłady połączono, wówczas też zbudowano w tym rejonie papiernię należącą do Richarda Frenkla, która działała do 1925 r. I tak Głucholazy stawały się znaczącym ośrodkiem przemysłu papierniczego. W pierwszej połowie XX w. działały 3 papiernie, celulozownia, wytwórnia tektury oraz ścieralnie drewna.

W 1899 r. ss. boromeuszki uruchomiły nowoczesne sanatorium „Josefstift”, a wkrótce potem zbudowano okazały gmach sanatorium „Waldesruh”.

W 1901 r. zbudowano gmach seminarium nauczycielskiego. Przez cały czas wznoszono mniejsze pensjonaty, sanatoria i zakłady kąpielowe zdolne do przyjęcia rosnącej liczby kuracjuszy. Niestety znaczne szkody przyniosła miastu i uzdrowisku ogromna powódź w 1903 r. Zalane zostały liczne budynki, zniszczona została nadbrzeżna promenada. Po powodzi do Głucholaz przybyła cesarzowa Augusta Wiktorja, która udzieliła miastu znacznej pomocy finansowej, dzięki której stosunkowo szybko usunięto zniszczenia.

O rosnącej renomie uzdrowiska może świadczyć fakt, iż w 1908 r. sanatorium „Waldesruh” nabył hrabia Franz von Ballestrem, przemysłowiec z Górnego Śląska, pełniący wówczas funkcję prezydenta Reichstagu. Początkowo była to jego rezydencja, ale wkrótce zamienił ją w dom wypoczynkowy dla pracowników swoich kopalni i hut, a obok zbudował szkołę dla ich dzieci. W 1914 r. uruchomiono krótką linię kolejową, która połączyła stację w mieście z uzdrowiskiem, gdzie też powstał mały dworzec. W 1918 r. sanatorium „Ferdinandsbad” odkupiły ss. urszulanki, które urządziły w nim szkołę dla dziewcząt „Marienfield”. Zapoczątkowało to upadek funkcji uzdrowiska w Głucholazach. W 1924 r. sanatorium „Josefstift” przekształcono w szpital miejski. Wynikało to z faktu, że Głucholazy zaczęły wówczas tracić znaczenie jako uzdrowisko, ponieważ nie miały wód mineralnych, a kuracja metodą dr Kneippa przestała uchodzić za skuteczną podobnie jak kąpiele w wywarze z igliwia czy kory. Rozwijano się natomiast leczenie klimatyczne gruźlicy. Głucholazy stały się najpoważniejszym ośrodkiem leczenia gruźlicy krtani, potem płuc na Górnym Śląsku.

W okresie międzywojennym Głucholazy pozostawały ośrodkiem przemysłu papierniczego, działały też fabryki mebli, rękawiczek, guzików, wyrobów metalowych i lin. Następowaly zmiany w infrastrukturze miejskiej, m.in. siedzibę władz ulokowano w dawnym hotelu w rynku (Rynek nr 15). Zbudowano oczyszczalnię ścieków, stadion sportowy, a w latach 1936-1937 zespół pięknie położonych basenów kąpielowych w zdroju, wraz z nowoczesnym zapleczem hotelowo – gastronomicznym. Obiekt ten uchodził za jeden z najładniejszych w Niemczech.

Podczas II wojny światowej niektóre tutejsze zakłady produkowały broń i elementy do samolotów bojowych.

W lutym 1943 r. przeniesiono z Zawiercia jeden z oddziałów fabryki samolotów firmy H. Müller, a w fabryce mebli formowano produkowane tu kabiny samolotowe z pleksiglasu, zaś w „Omexie” wytwarzano części mechanizmów oraz granaty i pięści pancerne.

Na terenie Głucholaz istniały trzy obozy : polski – gdzie znajduje się obecny Domek Myśliwski, czyli gospoda „pod Źródełkiem”, radzieckich jeńców w obecnej papierni i ukraiński – obecny Ośrodek PGR. W części zdrojowej miasta mieszkali wyżsi oficerowie Wehrmachtu, zaś we wszystkich większych budynkach miasta urządzone były szpitale wojskowe.

W końcu stycznia 1945 r. przez okolice miasta prowadziła trasa jednego z „marszów śmierci” więźniów z obozu koncentracyjnego w Oświęcimiu. Zginęło wówczas lub zostało zamordowanych wielu więźniów. Po wojnie 16 z nich ekshumowano i pochowano w zbiorowej mogile na cmentarzu w Głucholazach.

Miasto zostało zajęte bez walk i strat przez oddział 59 Armii Radzieckiej 9 maja 1945 r. Niemcy przed wycofaniem, wysadzili most na Białej Głucholaskiej. Zaraz po zakończeniu wojny do Głucholaz pretensje zgłaszała Czechosłowacja, motywując je przebiegiem linii kolejowej. 13 maja 1945 r. władzę w mieście objął polski burmistrz Szymon Koszyk, przybyły z Górnego Śląska. Jeszcze w 1945 r. produkcję podjęły pierwsze fabryki, m. in. wytwórnia guzików, a najpóźniej w 1946 r. pozostałe zakłady przemysłowe. Od jesieni 1945 r. działała szkoła podstawowa i średnia. W 1946 r. powstało towarzystwo Przyjaciół Miasta Głucholazy i Okolicy, które zajęło się propagowaniem walorów uzdrowiska i okolicy. Większe sanatoria i hotele przekazano zakładom pracy, w tym PKP oraz MO i UBP (obecnie po rozbudowie szpital MSW i A) w innych ulokowano zakładowe ośrodki wczasowe. W dawnym „Ferdinandsbad” ulokowano szkołę junaków „Służby Polsce”, potem funkcjonował w nim ośrodek szkoleniowy CR „Samopomoc Chłopska”, wreszcie dom wczasów Dziecięcych. Od 1995 r. obiekt w całości zwrócono zakonowi i powstał tam Ośrodek Formacyjny – Rekolekcyjny Caritas Diecezji Opolskiej.

Po wojnie znaczne zmiany zaszły w układzie komunikacyjnym. Dość szybko zlikwidowano linię kolejową do uzdrowiska, natomiast linia łącząca Krnov z Jesenikiem nabrała charakteru eksterytorialnego jakkolwiek prowadziła przez dworzec Głucholazy – Miasto, dostępna była tylko obywatelom Czechosłowacji. Dopiero od grudnia 2006 r. ma znowu charakter międzynarodowy. W 1962 r. uruchomiono drogowe przejście graniczne Głucholazy – Mikulovice, a w latach 90 – tych drugie w Konradowie. Miasto cały czas rozwijało się dzięki przemysłowi. Na jego potrzeby powstawały nowe osiedla mieszkaniowe.

Obecnie miasto jest jednym z głównych ośrodków turystyczno – wypoczynkowych Opolszczyzny i Gór Opawskich.

▪ Biskupów

Wieś wymieniona po raz pierwszy w 1231 r., jako Bissopeswalde („Biskupi Las”), co świadczy o rozwijającej się wtedy kolonizacji na terenie księstwa biskupiego. Powstała jako własność klasztoru z Nysy, a do 1810 r. stanowiła majątek biskupów wrocławskich.

Jest to duża wieś we wschodniej części Przedgórza Paczkowskiego, należąca do najstarszych w regionie. Biskupów zachował pierwotny układ przestrzenny dostosowany do ukształtowania terenu.

Wieś stanowi ogniwo długiego łańcucha osadniczego w dolinie Mory. Ciągnie się ponad 2,0 km pomiędzy Burgrabicami na południowym – zachodzie Łączkami na północnym – wschodzie.

Przez długi czas Biskupów pozostawał niewielką wsią. W 1784 r. był tu katolicki kościół parafialny, plebania, 2 budynki szkolne, kuźnia i 63 domy. Wśród mieszkańców było 40 kmieci, 4 zagrodników i 15 chałupników. Jako część Biskupowa wymieniano sołectwo zwane der Großhof, z folwarkiem, młynem wodnym, kuźnią i 16 domami, w którym mieszkało 12 zagrodników i chałupników. Drugie sołectwo rycerskie należące do Ernsta Peschkego, obejmowało folwark, kuźnię i 5 domów zamieszkałych m.in. przez zagrodnika i chałupnika. W obręb wsi wchodził jeszcze folwark Johanna Michaela Paula z 2 chałupnikami.

Po kasacie dóbr kościelnych w 1810 r., część arcybiskupa wrocławskiego stała się królewska w zarządzie Urzędu Dominialnego w Nysie.

W 1825 r. we wsi był katolicki kościół parafialny, młyn wodny i 139 domów. Sołectwo der Großhof pozostało własnością biskupa. Część zwana Kleinhof została włączona w obręb wsi, odrębną posiadłość stanowiło natomiast sołectwo rycerskie Niedergut, należące do von Beckera i Kleinwald będące własnością Leopolda Paula. W 1840 r. był katolicki kościół parafialny, dwór i 143 domy. Prawie wszyscy mieszkańcy byli katolikami.

W I połowie XIX w. wieś rozwijała się bardzo szybko, w II połowie XIX w. sytuacja ustabilizowała się. Powodem tego było m.in. powstanie w okolicy licznych kamieniołomów marmuru.

W 1870r. w Biskupowie istniały 3 majątki ziemskie. Großhof należał do Theodore Lorenza, Kleinhof należał do Josepha Rathmanna a Kleinwald stanowił własność Josepha Langer.

W 1912r. we wsi powstał dom zakonny ss. Służebniczek NMP. W 1987 r. w miejsce ss. służebniczek NMP osiedlili się oo. Benedyktyni, którzy przejęli ich dom, a następnie rozbudowali go i wzniesli nowy dom gościnny.

Podczas II wojny światowej w Biskupowie od 1939 r. funkcjonował obóz pracy – filia stalagu VIIIB dla jeńców polskich, potem od 1942 r. część z nich pracowała jako robotnicy przymusowi.

Po 1945 r. Biskupów pozostał dużą wsią rolniczą. W folwarkach ulokowano zakłady PGR, potem powstała spółdzielnia rolnicza.

▪ Bodzanów

Do 1947 r. Dłużnica (niem. Langendorf). Pierwsza wzmianka o miejscowości pochodzi z 1263 r., kiedy to w dokumentach wieś pojawiła się jako Longi villa. W średniowieczu wieś dzieliła się na Bodzanów Górny (Obierlangendorff – 1493 r.) i Górny (Nedirlangendorf – 1475 r.), gdzie swój folwark posiadał zakon bożogrobców z Nysy. Obecny kościół p.w. św. Józefa, wybudowano w latach 1692-1708.

W 1624 r. biskup wrocławski Karol Habsburg, ufundował klasztor w Bodzanowie i osadził w nim Księżę Jezuitów.

W 1743 r. jezuita założyli karczmę w folwarku Rudawa, a w 1751 r. wyszynk piwa we wsi, prowadziły już trzy karczmy.

Po kasacie Zakonu Jezuitów w 1810 r., klasztor z olbrzymim majątkiem kilku tysięcy mórg pola, młynami i tartakami przeszedł w ręce rodziny Maubeuge. Rodzina ta doprowadziła cały majątek do kompletnej ruiny. Po upadku majątku, jego pozostałości wraz z klasztorem, powszechnie nazywanym Schloss – zamek, kupili w 1932 r. niemieccy Oblaci z Wrocławia, którzy przejęli opiekę duszpasterską nad parafią, będącą dotąd filią parafii w Głuchołazach.

W 1901 r. uruchomiono we wsi fabrykę ścieru. Wybudowała ją spółka Filke & Singer z Głuchołaz. Produkcję tektury kontynuowano również po II wojnie światowej. Zakład zamknięto w 1988 r. Obecnie w tym miejscu znajduje się fabryka armatury przemysłowej „WAKMET”.

W styczniu 1945 r. przez Bodzanów przechodził etap „marszu śmierci”, ewakuacji więźniów oświęcimskich, z którego 60 osób zostało zamordowanych i pochowanych w zbiorowej mogile na miejscowym cmentarzu.

Po drugiej wojnie światowej Niemieccy mieszkańcy zostali dość szybko wysiedleni, po zajęciu wioski przez Polaków, głównie z Kresów Wschodnich, żywiecczyny i Myszkowa. W 1946 r. wysiedlono również niemieckich oblatów.

▪ **Burgrabice**

Wieś lokowana przed 1300 r., przez osadników niemieckich. W 1284 r. nazwana Burgavici. Duża wieś na Przedgórzu Paczkowskim, malowniczo położona w przełomowym odcinku doliny Mory z zachowanym układem wsi łańcuchowej.

Nazwa prawdopodobnie pochodzi od niemieckiego słowa Burgraf – kasztelan (zarządca zamku biskupiego). Nazwa może sugerować miejscowość burgrabiego, miejsce jego przebywania. Od początku należała do dóbr biskupów wrocławskich, choć istniało tu również wolne sołectwo, stanowiące odrębną posiadłość. W 1418 r. powstała parafia, a w 1442 r. wzmiankowano kościół. Wieś rozwijała się dobrze, jako osada rolnicza.

W początkach XVIII w. Burgrabice należały do największych posiadłości w dobrach biskupów wrocławskich. W 1784 r. Burgrabice pozostawały własnością biskupa. Był tam katolicki kościół parafialny, plebania, szkoła, 2 kuźnie, a mieszkało 58 kmieci, 11 zagrodników i 27 chałupników. W sołectwie należącym do Floriana Schefflera, gdzie mieszkało 9 półkmieci, 9 zagrodników i 13 chałupników, był folwark, 4 młyny wodne, kuźnia 37 domów. Po kasacie dóbr kościelnych w 1810 r. część biskupa stała się królewska. W 1825 r. wieś dzieliła się na trzy posiadłości i liczyła 161 budynków. Głównie była własnością Pohla i miała szkołę katolicką, 3 młyny wodne, wapiennik i piaskownię, a wśród mieszkańców 6 garncarzy z 3 pomocnikami. Do tej części należała kolonia Neudörfel, gdzie był młyn, która również była własnością Pohla. Drugą część stanowiło wolne sołectwo Philipisa Pohla, z 3 domami. Trzecia część należała do parafii. Był w niej tylko kościół katolicki z plebanią. Ewangelicy mieszkańcy należeli do parafii aż w Szybowicach. W 1840 r. wieś liczyła 211 domów, katolicki kościół parafialny z plebanią, do której należał las. W 1835 r. pani Pohl ufundowała szkołę na potrzeby biednych uczniów. Ponadto pracowały tam 3 młyny wodne, 2 piaskownie, wapiennik i cegielnia, w większości należące do Antona Meyera. Sołectwo było własnością starszego krajowego Philipisa Pohla. Wśród mieszkańców było 15 rzemieślników i 9 handlarzy. Do Burgrabice należała kolonia Neudörfel i młyn zwany Grenzmühl. W 1843 r. zbudowano w Burgrabicach nową szkołę parafialną.

W 2 połowie XIX w. zaznaczył się niewielki spadek liczby mieszkańców, który mógł wynikać z upadku tradycyjnych rzemiosł wiejskich, w miejsce których nie powstał tu żaden przemysł. Natomiast w sąsiednich

W 1894 r. na południowy – wschód od wsi przeprowadzono linię kolejową z Nowego Świętowa, która umożliwiła transport większych ilości marmurów. W 1924 r. osiedliły się w Burgrabicach ss. służebniczki NMP, które prowadziły tu przedszkole.

Podczas II wojny światowej we wsi istniał niewielki jeniecki obóz pracy dla żołnierzy angielskich, będący filią Stalagu 344. Podobno w rejonie wsi Niemcy prowadzili poszukiwania rud uranu.

W 1945 r. przez Burgrabice prowadziła trasa „marszu śmierci” więźniów z Oświęcimia. Na terenie wsi zginęło lub zostało zamordowanych 86 więźniów.

Po 1945 r. wieś zachowała rolniczy charakter. W dawnym folwarku istniało gospodarstwo uspołecznione, rozwinięto również zaplecze techniczne.

Z czasem jednak, rolnictwo zaczęło tracić na znaczeniu na rzecz rozwoju rzemiosła i produkcji, szczególnie związanych z wydobywaniem i obróbką kamienia.

W 1975 r. wieś opuścili ss. służebniczeki NMP. W 1980 r. zlikwidowano ruch pasażerski, a następnie zamknięto linię kolejową.

▪ **Charbielin**

Miejscowość położona na Płaskowyżu Głubczyckim, będącym częścią Niziny Śląskiej. Jest to luźno zabudowana wieś łańcuchowa, ciągnąca się wzdłuż drogi do Nysy przez Stary Las.

Pierwszy raz wzmiankowana w 1263 r. jako villa Ludvigi, a potem w 1268 r. jako Ludwigsdorff (wieś Ludwika). Założona została decyzją biskupa wrocławskiego Tomasza I, być może w miejscu dawnej przesieki sudeckiej. Nie jest jednak wykluczone, że wieś mogli założyć Morawianie, do których należały wówczas tereny dzisiejszego Prudnika.

Charbielin bardzo długo, bo aż do XIX wieku dzielił się na trzy części: rycerską, królewską i biskupią. Do roku 1506, wieś należała do parafii Nowy Las, co podobno miało być konsekwencją zniszczenia tutejszego kościoła przez Husytów w 1428 r. Wieś wielokrotnie była grabiona i niszczona również podczas kolejnych wojen, w tym głównie wojny trzydziestoletniej, i pierwszej wojny śląskiej w latach 1741 - 1742.

Z zachowanych dokumentów wiemy, że w Charbielinie zimą roku 1683-84 kwaterowała część oddziałów księcia Lubomirskiego, która właśnie wtedy powracała po odsieczy wiedeńskiej.

Przed II wojną światową w Charbielinie były: 3 gospody, kasa oszczędnościowa i cegielnia. Szkoła powszechna istniała we wsi już w 1709 r.

W styczniu 1945 r. przez wieś przebiegał szlak tzw. - marszu śmierci", czyli pieszej ewakuacji więźniów KL Auschwitz. Wielu więźniów straciło tutaj życie i jest pochowanych w zbiorowej mogile na miejscowym cmentarzu parafialnym. Wiosną 1945 roku, rejon Charbielina stał się miejscem zaciętych walk. W celu wzmocnienia broniących się tam oddziałów, do walk na północ od podnóża Sudetów, aż poza linię Białej Głucholaskiej, wprowadzono jednostkę zaporową. Zgromadzonymi dodatkowo siłami obsadzono rubież wzdłuż drogi: Nysa - Hajduki Nyskie - Stary Las - Charbielin - Czapka (wzgórze na wschód od Głucholaz). Oddziały Armii Czerwonej, zajęły Charbielin w trzeciej dekadzie marca 1945 r. i tak ukształtowana wówczas linia frontu, między Charbielinem a Głucholazami, przebiegała do początku maja.

Pierwsi polscy repatrianci, przybyli tutaj w maju i czerwcu, bardzo często ulegali wypadkom na skutek wybuchu niewypałów. Rejon Charbielina był bowiem częścią szerokiego pasa pól minowych, które broniły od południa „Twierdzy Nysa”.

W latach 70-tych XX wieku wybudowano w Charbielinie nowe osiedle mieszkaniowe, przeznaczone głównie dla pracowników tamtejszego PGR-u.

▪ **Gierałcice**

Wieś lokowana (wg niektórych opracowań) po 1210 r., wymieniona po raz pierwszy w 1284 r., jako Geraltici. W niektórych dokumentach wymieniana również jako Gerhardi villa lub Gerhardisdorf. Nazwa pochodzi najprawdopodobniej od nazwiska pierwszego sołtysa kolonizacyjnego. Spolszczona nazwa pochodzi od imienia Gierałt / Gierołt przejętej od niemieckiego Gerhard. Duża wieś przygraniczna na Przedgórzu Paczkowskim ciągnąca się ponad 2,0 km w dolinie Mory. Gierałcice zachowały układ przestrzenny wsi łańcuchowej, zagęszczony nowszymi budynkami. Gierałcice należą do starszych wsi, ale ich historia jest słabo rozpoznana. Zostały lokowane przed 1300 r. (wg części opracowań nawet po 1210 r.), bowiem wówczas wymieniano już sołtysa, a w dwa lata później kościół.

Wieś była własnością biskupów wrocławskich, jednak często zmieniali się dzierżawcy tutejszych włości bądź przywilejów. Z roku 1398, zachował się dokument, w którym gierałcicki sołtys Jakub, zaświadczał przed biskupem Wacławem, sprzedaż pół grzywny czynszu sądownictwa wikariuszowi kolegiaty w Otmuchowie.

W trakcie anarchii panującej w Czechach i na Śląsku po wojnach husyckich, Gierałcice wraz z innymi wsiami, zostały zastawione przez biskupa wrocławskiego Piotra Nowaka, w celu pozyskania środków koniecznych do najęcia zaciężnych żołnierzy. W ten sposób wieś znalazła się w posiadaniu księcia Bolka Opolskiego. W 1455 r., wsie wykupiono za cenę 1400 guldénów węgierskich.

Od 1623 r. właścicielem Gierałcic był Mikołaj Troilo, w którego posiadaniu były również miejscowości: Kolonovice koło Gierałcic i Tomikovice koło Widnawy. Był to stary niemiecki ród pochodzący z Tyrolu. Jedna z gałęzi rodu, bardzo szybko, bo już na przełomie XVI i XVII wieku pojawiła się również w księstwie opawskim, a później w okolicach Jesenika. Na początku XVIII wieku Karol Josef Troilo wszedł w skład rady biskupiej w Nysie. Herb rodzinny, który możemy znaleźć na miejscowym kościele, składał się z czarnej tarczy ze złotym pasem, na którym znajdowały się trzy lwie łapy. Posiadał również, tzw. klejnot (brakuje go w Gierałcicach), który przedstawiał czarnego lwa trzymającego literę „T”.

W 1765 r. Gierałcice dzieliły się na część biskupią i prywatną (dawne sołectwo). W części biskupiej mieszkało 48 kmieci, 1 zagrodnik, 8 chałupników i 1 wolny człowiek. Sołectwo rycerskie należało do von Goelffa i mieszkało tam 8 kmieci, 4 zagrodników, 3 chałupników oraz 3 wolnych ludzi i 5 rzemieślników.

W 1785 r. podział nadal pozostawał w mocy. W części biskupiej było 60 domów, katolicki kościół filialny i dom nauczyciela, a mieszkało 49 kmieci, 3 zagrodników i 7 chałupników. Drugą część stanowił folwark sołecki, który należał do Carla von Schimansky'ego. Był tam dwór i młyn wodny, a mieszkało 8 kmieci, 7 zagrodników i 1 chałupnik.

Po 1810 r. część należąca do arcybiskupa wrocławskiego stała się, w wyniku kasaty, królewska.

W 1825 r. całe Gierałcice liczyły 172 domy. Był tu katolicki kościół filialny, szkoła katolicka, 3 kuźnie, 2 młyny wodne i królewski posterunek leśny. Ewangeliccy mieszkańcy wsi należeli do parafii w Szybowicach. Drugą część stanowiło sołectwo rycerskie, będące własnością Kaspara Grögera.

W 1840 r. podział na dwie części, wciąż był aktualny. Wieś szybko się rozwijała i łącznie liczyła już 215 domów.

W 1835 r. powstał nowy budynek tutejszej szkoły, który jednak tuż przed II wojną światową nie mógł pomieścić wszystkich uczniów. Z tego względu planowano wybudowanie nowego obiektu, pod który przeznaczono nawet plac przy tutejszym kościele, jednak wybuch wojny zniweczył te plany. W owym czasie, we wsi były 2 młyny wodne o 2 kołach, królewski posterunek leśny i 2 gospody, a wśród mieszkańców 15 rzemieślników i 7 kramarzy. Sołectwo nadal miał Kaspar Gröger.

W II połowie XIX w. Gierałcice rozwijały się jako ośrodek wydobywania i obróbki marmurów, chociaż główny kamieniołom znajdował się bliżej Sławniowic, do których w 1894 r. doprowadzono z Nowego Świętowa krótką linię kolejową.

Od końca XIX w. zaznaczył się niewielki spadek liczby mieszkańców. Podczas II wojny światowej, na terenie wsi istniała filia Stalagu 344, w której przebywali jeńcy radzieccy, prawdopodobnie pracujący w kamieniołomach. W styczniu 1945 r., przechodził wtedy jeden z etapów "marszu śmierci", ewakuacji więźniów KL Auschwitz – Birkenau i jego filii. Z relacji świadków wiadomo, że kilku więźniów zostało tutaj zamordowanych lub zmarło z wycieńczenia. Na cmentarzu parafialnym w Gierałcicach stoi upamiętniający ich pomnik.

Niestety brak jest bliższych informacji o miejscu ich pochówku, gdyż po wojnie nie przeprowadzono tutaj ekshumacji. Gierałcice zostały zajęte przez Armię Czerwoną 9 maja 1945r. Polscy osadnicy, którzy tutaj przybyli, pochodzili głównie z powiatu żywieckiego, ale nie brakowało również osadników z „za Buga”.

Po 1945 r. wieś zachowała poprzedni charakter rolniczo - przemysłowy. W zespole dworskim działała spółdzielnia produkcyjna założona w 1965r. Ograniczono, a później zaprzestano wydobywania marmurów w bezpośrednim sąsiedztwie Gierałcic, ale nadal działają tu zakłady rzemieślnicze wyrabiające elementy kamienne.

Pomimo, że wieś leży przy samej granicy, nie miało to wpływu na jej rozwój i funkcjonowanie, ponieważ nie było tu nigdy żadnego przejścia. Obecnie, Gierałcice nadal się rozwijają. Wiele budynków przeszło modernizację, często zniekształcającą ich pierwotną formę.

▪ Jarnołówek

Jarnołówek pierwotnie był wsią łańcuchową, ale obecnie układ ten jest już słabo czytelny.

Jest to wieś letniskowa, u podnóża Biskupiej Kopy, w dolinie Złotego Potoku, o której pierwsza wzmianka w dokumentach podatkowych pochodzi z 1268 r. Należała wówczas wraz ze złotonośnymi terenami Złotych Hor do biskupstwa wrocławskiego, a bezpośrednio podlegała głuchołaskiemu wójtowi. W 1372 r. miejscowość wymieniona została jako Arnoldi villa, później jako Arnoldsdorff (wieś Arnolda). Bezpośrednią przyczyną założenia Jarnołówka, było najprawdopodobniej, odkrycie pokładów rud złota, które eksploatowano w rejonie południowym wsi, tuż przy granicy państwowej oraz w dolinie Złotego Potoku. Odkryte w rejonie Jarnołówka stanowisko kultury przeworskiej, świadczy jednak o wcześniejszym zasiedleniu tego terenu.

Od początku wieś była własnością biskupów wrocławskich, za wyjątkiem lat 1339-1361, kiedy to znalazła się w rękach króla Czech Jana Luksemburskiego. Największy rozwój wsi przypadł na XVI w., w czasach rozkwitu górnictwa złota, gdy działało tu kilka kopalni.

Ciężkie dla Jarnołówka okazały się czasy wojny 30 – letniej. Wtedy to, upadło całkowicie górnictwo złota, a ludność została zdziesiątkowana przez pomór. Podobnie jak w całej okolicy także w Jarnołówku odbywały się w XVII w. procesy czarownic, które oskarżano m.in. o sprowadzenie zarazy.

W II połowie XVII w. rozwinęło się rzemiosło, głównie tkactwo lnu oraz wydobywanie łupka dachowego.

W 1742 roku wytyczono nową, prusko – austriacką granicę która oddzieliła Jarnołówek od Złatych Hor, z którymi miejscowość była silnie związana gospodarczo. Potwierdza to istnienie drogi łączącej obie miejscowości, którą wykorzystywano do 1945r.

W 1825 r. było tu dobro rycerskie z dworem należące do kupca Peikerta z Nysy, ponadto 174 domy, katolicki kościół parafialny, szkoła, młyn papierniczy, 2 młyny wodne, 3 kamieniołomy łupka, pracowało 6 warsztatów płócienniczych i 20 bielników przędzy. W 1840 r. właścicielką dworu była Josephine Schmidt, z domu Peikert. Wieś liczyła już 186 domów, dwór, katolicki kościół parafialny i szkołę katolicką. Ewangelicy mieszkańcy uczęszczali do kościoła w Podlesiu, a z kolei katolicy stamtąd, do kościoła w Jarnołówku. We wsi były 2 młyny wodne, młyn papierniczy, 20 bielników i 3 kamieniołomy, a w 1841 r. rozbudowano szkołę.

Od połowy XIX w. wieś zaczęła się przekształcać, w związku z upadkiem tkactwa chałupniczego.

Wieś wielokrotnie była nawiedzana przez powodzie, z których największa miała miejsce w lipcu 1903 r. Olbrzymie masy wody zabrały wiele gospodarstw, oraz zburzyły barokowy kościół parafialny. Obecnie w tym miejscu stoi budynek szkoły. Nowy kościół został wybudowany w pobliżu, w roku 1907. Miesiąc po powodzi, przyjechała do Jarnołówka cesarzowa niemiecka Augusta Wikotoria, która wspomogła odbudowę wsi, i jak się powszechnie przyjmuje, wymusiła na odpowiednich władzach budowę tamy oraz suchego zbiornika na Złoty Potoku, które chronią dolinę do dnia dzisiejszego przed kolejnymi powodziami.

Początek XX w., dzięki odkryciu walorów turystycznych i klimatycznych, to największy rozwój Jarnołówka. Miejscowość otrzymała połączenie drogowe z Głucholazami i Prudnikiem, dzięki czemu z roku na rok przyjeżdżało tu coraz więcej kuracjuszy i wczasowiczów. Powstały liczne pensjonaty, domy wczasowe i sanatoria. Do najciekawszych z tego okresu, należy dzisiejsze prewentorium „Aleksandrówka”, które wybudował w latach dwudziestych XX w. śląski przemysłowiec. O znaczeniu miejscowości może świadczyć fakt, że znajdowały się tutaj aż trzy stacje benzynowe. Dużą atrakcją Jarnołówka, a zarazem magnesem ściągającym tutaj rzesze ludzi, było lotnisko szybowcowe na stokach Krzyżowej, gdzie istniała szkoła lotnicza zaliczana do najważniejszych na Śląsku.

Jarnołówek przed II wojną światową był również ważnym ośrodkiem rzemieślniczym. Tutaj, z miejscowego łupka wyrabiano dachówki, dzięki bliskości lasu funkcjonowało wiele firm meblarskich i stolarskich, a nad Złotym Potokiem działał młyn papierniczy, który rozebrano w latach 60 – tych XX wieku.

Po wojnie Jarnołówek zachował letniskowy charakter. W dworze ulokowano ośrodek dla dzieci, część pensjonatów przejęły zakłady pracy na domy wczasowe, powstały też sanatoria dla chorych na płuca. Obecnie dwór jest w rękach prywatnych.

W 1997 r. wieś nawiedziła kolejna wielka powódź. Wody Złotego potoku zabrały całkowicie lub znacznie uszkodziły 5 budynków mieszkalnych. Zalanych zostało 8 gospodarstw i zerwane dwa mosty. Wody spływające z gór zniszczyły drogi i szlaki turystyczne. Zniszczenia zdołano już usunąć, m.in. zmodernizowano tamę na Złotym Potoku oraz przywrócono infrastrukturę turystyczną.

▪ **Konradów**

Wieś w dolinie Kletnicy, wzmiankowana po raz pierwszy w 1263 r., jako Villa Conradi, w 1268 r. jako Cunczendorf, a od roku 1947 - Konradów.

Duża długa wieś w rozległym obniżeniu pomiędzy masywem Góry Parkowej na zachodzie i Biskupiej Kopy na południowym – wschodzie. Ciągnie się ponad 2,0 km wzdłuż górnego biegu Kletnicy.

Wieś została założona na terenie księstwa nyskiego biskupa wrocławskiego ok. połowy XII w. przez pierwszego wójta Głucholaz, później należała do jego synów. Dzieliła się na część dolną i górną, w której był dwór. W 1315 r. teren pomiędzy Konradowem a Głucholazami stał się własnością parafii w mieście. Powstała na nim kolonia Kletnik z folwarkiem (ob. Kolonia Kaszubska). Konradów górny z czasem przekształcił się w odrębną posiadłość (obecnie Starowice) z dworem i drugim folwarkiem. Właściciele obu części kilkakrotnie zmieniali się, ale niezmiennie dochodziło do zatargów pomiędzy nimi a radą Głucholaz na tle przywilejów miasta w handlu i wrzeniu piwa. Sytuację komplikowało też położenie na terenach złotonośnych pomiędzy Złatymi Horami, a Głucholazami. Szczególnie intensywne roboty wydobywcze prowadzono tu w końcu XV w. i początkach XVI w. Ostatecznie górnictwo złota upadło w okresie wojny 30- letniej.

W 1579 r. parafia w Głucholazach miała tu staw i 9 prętów gruntów, właścicielem reszty był Georg von Bender. W 1579 r. w części parafialnej osadzono 5 kolonistów.

W początkach XVIII w. Konradów był niewielką wsią. Położenie wsi powodowało, że podczas kolejnych wojen często toczyły się w okolicy potyczki, odbywały się też niszczące przemarsze i kwaterunki wojsk. Sytuacja Konradowa uległa zmianie po wojnach śląskich, ponieważ wytyczono wówczas na jej skraju granicę państwa pomiędzy Prusami i Austrią.

Rozwój wsi nastąpił dopiero w XIX w. Szybko wzrastała wówczas liczba ludności, chociaż w samym Konradowie nie powstał żaden zakład przemysłowy.

W 1870 r. majątek w Konradowie (Starowicach) był własnością Friedricha von Seichowa, a dzierżawił go niejaki Forgwer. Krótco w pobliżu wsi funkcjonowała niewielka kopalnia ochry. W okresie międzywojennym przy przejściu granicznym istniała gospoda „Golf von Florenz”. Kościół w Konradowie został wzniesiony dopiero w 1937r., chociaż wcześniej we wsi istniał cmentarz.

Po 1945 r. Konradów zachował rolniczy charakter, a w folwarku w Starowicach działało gospodarstwo uspołecznione. W ramach reformy administracyjnej w 1973 r., północny fragment Konradowa włączono do Głucholaz. Dotyczy to Kolonii Kaszubskiej (Kletnika), która funkcjonalnie połączona jest z Głucholazami i w znacznym stopniu przekształciła się w podmiejskie osiedle mieszkaniowe.

▪ Łączki

Łączki (1281 r. Lanchki) powstały w II połowie XIII w., w obrębie księstwa nyskiego biskupa wrocławskiego. Od początku istniało wolne sołectwo, które przekształciło się w folwark. Część biskupia z czasem stała się uposażeniem kapituły św. Krzyża w Nysie. Już w 1359 r. biskup Przecław nadał bożogrobcom z Nysy dziesięcinę z Łączek.

W 1726 r. była to bardzo mała osada i posiadłość. W 1765 r. mieszkało tu 10 zagrodników, 6 chałupników oraz 9 wolnych ludzi i 4 rzemieślników. W 1784 r. był folwark, młyn wodny, a mieszkało 12 zagrodników i 13 chałupników.

Po 1810 r. Łączki, jako własność fundacji klasztornej podlegały kasacie, ale pozostały własnością domu dla księży w Nysie. W 1825 r. liczyły 34 domy i młyn wodny. Katolicy mieszkańcy należeli do parafii w Biskupowie.

W 1840 r. było 36 domów, młyn wodny o 2 kołach, 2 kuźnie i piwiarnia, a wśród mieszkańców 1 kramarz.

W 1870r. właścicielem majątku ziemskiego w Łączkach był katolicki urząd prezbiterialny w Nysie, a w jego imieniu zarządzał dyrektor Rauer.

Na terenie wsi powstała duża cegielnia, gdzie eksploatowano miejscowe złoża glin ceramicznych. Cegielnia pracowała jeszcze po 1945 r. Ślady eksploatacji widoczne są na południowym - wschodzie w dolinie dopływu Mory, gdzie obecnie jest duża glinianka, otoczona lasem.

▪ Markowice

Niewielka wieś, założona około 1285 r. jako Marquardt villa, a od 1816 r. Markersdorf.

Do 1999 r. Markowice nazywane były Łączkami i obejmowały też właściwy przysiółek o tej nazwie, obecnie stanowiący część Biskupowa. Stąd, w opisach i materiałach, występują nieporozumienia i błędne dane dotyczące wsi.

Miejscowość należy do osad powstałych w drugim rzucie osadnictwa prowadzonego przez biskupów wrocławskich (druga połowa XIII w.) lokowanych na prawie niemieckim.

Od początku istniało tu wolne sołectwo, które pozostało odrębną posiadłością i z czasem uzyskało status sołectwa rycerskiego. W 1358 r. biskup wrocławski Przecław nabył od von Hugwitzów zamek Janský vrch w Javorníku, a w skład jego dóbr wchodziły Markowice. Od tego czasu wieś, aż do 1810 r. stanowiła własność biskupa w obrębie księstwa nyskiego.

W 1470 r. biskup wrocławski za zgodą kapituły katedralnej sprzedał wieś wraz z dochodami swojemu marszałkowi, a uzyskane fundusze miały być przeznaczone na walkę z husytami.

W 1765 r. we wsi mieszkało 15 kmieci, 4 zagrodników, 6 chałupników oraz 9 wolnych ludzi i 4 rzemieślników. W 1784 r. w Markowicach były 33 domy, młyn wodny i 3 kuźnie, a mieszkało 15 kmieci, 4 zagrodników i 9 chałupników. Sołectwo było własnością Matiesa Sildera.

W 1810 r. dokonano kasaty dóbr kościelnych i majątek biskupów wrocławskich stał się królewski. W 1825 r. zarządzał nim Urząd Dzierżaw w Nysie, a sołectwo rycerskie natomiast nadal pozostawało odrębną posiadłością i należało po połowie do Josepha Kleina i Michaela Schillera. Wieś liczyła 44 domy. W 1840 r., Markowice liczyły już 57 domów, był młyn wodny o 3 kołach, gospoda i kuźnia. Ewangelicy mieszkańcy należeli do kościoła w Nysie, a katolicy do kościoła w Polskim Świątowie. W końcu XIX w., wieś przestała się rozwijać.

W styczniu 1945 r. przez miejscowość przebiegała jedna z tras „marszu śmierci” więźniów obozu Auschwitz. Podczas ekshumacji przeprowadzonej w lipcu 1946 r., wykopano 85 ciał, które pochowano na cmentarzu w Polskim Świątowie.

Po 1945 r. Markowice pozostały nadal wsią rolniczą.

▪ Nowy Las

Wieś we wschodniej części gminy Głucholazy. Wymieniona została po raz pierwszy w 1249 r. jako Silva Nostra, a w 1372 r. po raz pierwszy pojawiła się nazwa Nuwinwalde. Dwadzieścia lat później, w roku 1268, pojawiła się już jako Novowaldow. Niewykluczone, że nazwa nawiązuje do wczesnośredniowiecznej tzw. przesieki śląskiej, czyli terenów puszczańskich, które w okresie późniejszym stanowiły wschodnią granicę Księstwa Nyskiego. Wieś niewątpliwie jest też związana z sąsiednim Starym Lasem, który najprawdopodobniej był założony nieco wcześniej.

W 1284 r. miejscowość została wykazana w spisie 65 wiosek, które książę Henryk IV zażądał jako zwrot od biskupa Tomasza II. Biskup otrzymał od księcia prawo sprowadzenia osadników z zachodu, na ściśle określone tereny, jednak biskupi wrocławscy nie przestrzegali umowy i zakładali osady na terenach lasu granicznego, znanego jako Przesieka, będącego własnością książąt. Biskup i książę prowadzili ostry spór, który zakończył się dużymi przywilejami jakie książę udzielił biskupom, a sporne wsie zostały we władaniu biskupów.

Kościół parafialny p.w. św. Jadwigi (pierwotnie Najświętszej Panny Marii) wzmiankowany jest po raz pierwszy w roku 1302.

W 1835 r. wybudowano w Nowym Lesie szkołę, którą w 1931 r. przebudowano. W 1875 r. przez Nowy Las, została poprowadzona linia kolejowa, tzw. „magistrala podsudecka” z Katowic do Legnicy. 25 marca 1899 r. powstała we wsi ochotnicza straż pożarna. Do okręgu jej działania należały także miejscowości: Stary Las, Szybowice, Charbielin i Bodzanów.

W 1907 r. założono we wsi klasztor. Usytuowano go na rogu głównej ulicy przebiegającej przez wieś i przy drodze polnej prowadzącej do Głucholaz.

Za klasztorem znajdował się duży dziedziniec, sad, ogród warzywny, stajnie i pola uprawne oraz budynek przedszkola. W 1945 r. w pobliżu wioski zatrzymał się front. Broniący się żołnierze niemieccy urządzili na wieży kościelnej punkt obserwacyjny, a w samym kościele skład paliw pędnych. Podczas walk spaleni uległ kościół i budynek klasztorny.

Do zakończenia wojny mieszkańcy wsi oprócz pracy na roli zarabiali na swoje utrzymanie prowadząc sklepy spożywcze, z materiałami krawieckimi i galanterią, z rowerami i maszynami do szycia, działała kuźnia, funkcjonował skład węgla, zakład ogrodniczy z dwoma szklarniami, działała masarnia z ubojnią, trzech kołodziejów, dwie stolarnie, zakład budowlany, czynne były trzy gospody.

Jeszcze kilka miesięcy po zakończeniu działań wojennych, wokół Starego Lasu przechodził pas pół minowych, zabezpieczających „Twierdzę Nysa”. Ograniczało to znacznie rozwój wsi w pierwszych powojennych miesiącach. Polska szkoła w Nowym Lesie, głównie ze względu na wojenne zniszczenia, rozpoczęła działalność dopiero w marcu 1946 r.

▪ Nowy Świątów

Wieś wielodrożnicowa, kolonizacyjna, wymieniona po raz pierwszy w 1300 r. jako Swetow thewtonicalis, a pierwsza informacja o kościele p.w. Chrystusa Króla (wcześniej p.w. św. Małgorzaty) pochodzi z dokumentu wizytacyjnego z 1302 r. W 1568r. sołtys Elias Nowag próbował uruchomić we wsi szynk z piwem, jednak sprzeciwił się temu głuchołaski magistrat, stąd dopiero w 1747 r. rozpoczęto tu warzenie piwa, a w latach 1880-1900 funkcjonował też browar „Rittergutsbraurei von Maubeuge”.

W Nowym Świątowie znajdują się pozostałości dworu, pochodzącego z połowy XIX w. Jest to murowany, piętrowy budynek, w którego tylnej elewacji znajduje się XIX-wieczna kamienna rzeźba św. Jana Nepomucena, w stylu barokowym.

W II połowie XIX w. wieś stała się ważnym węzłem kolejowym. 5 listopada 1875 r. uruchomiono połączenie kolejowe z Nysy do Głuchołaz przez Nowy Świątów, które miesiąc później przedłużone zostało do Krnova, po austriackiej (obecnie czeskiej) stronie granicy. 15 listopada 1894 r. otwarta została linia kolejowa do Sławniowic, przez Bodzanów – Rudawę, Biskupów i Burgrabice.

W 1961 r. linię kolejową zamknięto dla ruchu osobowego, a następnie całkowicie rozebrano. Jedynie do początku lat 90 – tych XX wieku, funkcjonowały połączenia towarowe do Rudawy.

W 1901 r. została założona w Nowym Świątowie ścieralnia papiernicza. Ścieraki napędzane były parą o mocy 300 KM. W 1909 r. ścieralnię znacznie powiększono i dysponowała ona napędem 710 KM, z czego 350 KM przypadało na parę, a 360 KM na turbiny wodne. Zakład wytwarzał ścier z drewna świerkowego i osikowego. Ostatnia wzmianka o fabryce pochodzi z 1914 r. W zakładzie eksploatowano wówczas dwa ścieraki, 3 odwadniarki oraz suszarnię do ścieru. Napęd szacowano wówczas na 420 KM. W ścieralni pracowało wówczas 25 osób, które wytwarzały około 12,5 tony ścieru dziennie. Produkowany w zakładzie ścier sprzedawano okolicznym zakładom papierniczym, głównie w Rudawie i Głuchołazach.

▪ Podlesie

Wieś położona na południowym stoku Tylnej Kopy. Do 1742 r., czyli do momentu wytyczenia prusko – austriackiej granicy na potoku Oleśnice, stanowiła część czeskich dzisiaj Ondřejovic. Z tego też powodu za moment założenia wsi przyjmuje się datę 1263 r., kiedy to w jednym z dokumentów pojawiła się nazwa

villa Andree, czyli właśnie Ondřejovice. Nazwa Schönwalde, znana jest dopiero z roku 1369.

Prawdopodobnie najwcześniej powstała kolonia Gęstwina, która stanowiła część Ondřejovic. Najprawdopodobniej właśnie tego miejsca dotyczyła bulla papieża Hadriana IV z roku 1224, a odnosiła się do sporu o tereny złotonośne, pomiędzy margrabią morawskim a biskupem wrocławskim. Sama miejscowość powstała w drugiej połowie XIV w. jako dobro rycerskie. Działała tam sztolnia złota „Dobra Twierdza”, wymieniana w 1420 r., którą zawałono w czasie wojny trzydziestoletniej.

Rozwój miejscowości nastąpił po wojnach śląskich, którą podzielono granicą pomiędzy Prusy i Austrię. I tak w 1742 r. Gęstwina i Podlesie znalazły się w Prusach, pozostając w majątku hrabiego von Wimmerberga. W tym samym roku powstała w Podlesiu szkoła. Prawdopodobnie istniał też kościół filialny.

Z roku 1742, mamy informację o istnieniu w Podlesiu szkoły parafialnej. Pięć lat później powstał natomiast młyn papierniczy i funkcjonował browar.

Prawdziwy rozwój nastąpił w XIX w. W 1874 r. Powstała huta „Wilhelma” - niewielki zakład produkujący różne materiały metalowe, obecnie po polskiej stronie potoku. W późniejszym czasie zaczęto produkować tam maszyny do obróbki drewna, maszyny rolnicze oraz turbiny wodne. Kilka lat później firma rozrosła się dokupując, istniejący po drugiej stronie potoku, piec hutniczy.

Po wojnie prusko-francuskiej Podlesie częściowo wyludniło się, zwłaszcza Gęstwina. Upadły zakłady przemysłowe, tylko na miejscu dawnej huty powstała przędzalnia, początkowo wchodząca w skład śląskich Zakładów Tekstylnych – Konfekcyjnych, potem stanowiąca oddział znanych zakładów przemysłu bawełnianego „Frotex”.

W trakcie pierwszej i drugiej wojny światowej zakład zajmował się produkcją na potrzeby wojska, z tym, że w latach 1914 - 18 produkowano głównie amunicję do karabinów i artylerii, natomiast od 1939 r. również części do czołgów.

Równolegle z budową trasy kolejowej Mikulovice – Złote Hory, powstała tu bocznica kolejowa prowadząca do położonego w Podlesiu tartaku. Sporą część drewna przewożono właśnie tą koleją do głucholańskich papierni. Podczas powodzi w 1903 r., bocznica została uszkodzona. Uruchomiono ją ponownie dopiero w 1911 r., a ostatecznie zlikwidowano po 1945 r. Po tartaku, pozostały obecnie jedynie fundamenty.

W okresie międzywojennym Podlesie było popularną miejscowością turystyczno - letniskową, działało kilka gospód.

Od niedawna Podlesie rozwija się ponownie. Walory widokowe zdecydowały o pojawieniu się nowego budownictwa mieszkalnego i letniskowego.

W górnej części, Podlesie przypomina miejscami wieś ulicową, dolna ma zabudowę rozproszoną. Wieś nie zachowała cenniejszych zabytków.

▪ Pokrzywna

Nie wiadomo kiedy powstała tu pierwsza osada, ale istniała na pewno w I połowie XVI w., być może w nieco innym miejscu. Z wcześniejszych zapisków można wnioskować, że teren ten, głównie dzięki pokładom rud złota i srebra oraz zasobom leśnym, był już wcześniej skolonizowany.

Obszar wchodził w obręb Lasu Prudnickiego, który sięgał wówczas do granicy księstwa biegnącej doliną Bystrego Potoku na Biskupią Kopę.

W 1551 r. rada Prudnika założyła tu osadę leśną, wymienioną w 1565 r. jako Wildtgrund, która przez cały czas pozostawała własnością kamery miejskiej. Część terenu mieli posiadacze dóbr w Łące Prudnickiej. W 1578 r. nad Złotym Potokiem powstał młyn wodny, potem leśniczówka.

W 1597r. mieszkało tu tylko 3 zagrodników i przez długi czas Pokrzywna nie rozwijała się. Stanowiła kolonię Moszczanki i stąd w wielu opracowaniach nie ma danych dotyczącej osady, której nie traktowano początkowo jako odrębnej wsi.

W XVIII w. Pokrzywna pozostawała niewielką wsią, a jej mieszkańcy utrzymywali się głównie z pracy w lasach i tkactwa chałupniczego. Nigdy nie była to osada rolnicza. W 1784 r. był młyn wodny i 13 domów.

Okolo 1820 r. zaczęto w okolicy wydobywać łupek. Rozpoczęto również poszukiwania m.in. w Cichej Dolinie węgla kamiennego, kwarcu i rudy. Z tego też okresu pochodzą zachowane do dzisiaj sztolnie w tej okolicy.

W I poł. XIX w. Pokrzywna zaczęła rozwijać się dzięki rosnącemu ruchowi turystycznemu. Wieś leżała na uczęszczanej trasie z Prudnika na Biskupią Kopę, która jako znakomity punkt widokowy przyciągała wędrowców. We wsi zaczęły kolejno powstawać gospody, w których można było zanoćować. W 1840 r. nadal był młyn wodny i 20 domów, ale dodatkowo wymieniano już karczmę, wędliniarnię i wytwórnię soku z jałowca, który stanowił miejscową specjalność.

Od połowy XIX w. Pokrzywna była już dość popularnym letniskiem, które wraz z Jarnołtówkiem stworzyło znany rejon wypoczynkowy, a dolina Złotego Potoku pomiędzy nimi wraz z otoczeniem uzyskała miano „Śląskiej Szwajcarii”. Do wzrostu popularności terenu przyczyniło się uruchomienie w 1875 r. linii kolejowej z Głucholaz do Krnova.

Znaczne szkody w Pokrzywnej poczyniła wielka powódź w 1903 r. Zniszczony został wówczas m.in. wiadukt kolejowy i szereg domów oraz drogi. Wieś odbudowano, a przy okazji powstało wówczas szereg nowych budynków o charakterze pensjonatów i gospód. Atrakcyjność Pokrzywnej wzrosła po wybudowaniu w latach 1930-32 zapory na młynówce (w miejscu dawnego młyna). Powstał wtedy duży zbiornik wodny, nazwany „Strandbad”, z piaszczystą plażą, ogrodzonym kąpieliskiem, wypożyczalnią łódek i stylową restauracją z tarasem.

Po wojnie Pokrzywna nadal rozwijała się jako ośrodek turystyczny – wypoczynkowy.

Miejscowość nie ma określonego układu przestrzennego, nie zachowała też zabytków, ale część starych pensjonatów nosi znamiona budownictwa regionalnego, gdzie można doszukać się cech budownictwa tyrolskiego w bryłach, formach dachów i skromnym zdobnictwie.

▪ **Polski Świątów**

Stara wielodrożnica położona na zboczu doliny Białej Głucholaskiej, na skrzyżowaniu dróg z Nysy do Głucholaz i z Łączek do Sułej Kamienicy.

Miejscowość po raz pierwszy wzmiankowana w 1284 r. jako Swatow, a w 1322r. jako Sveta Polonicalis. Jedni historycy uważają, że nazwa sugerowała, iż zamieszkiwała w niej ludność pochodzenia polskiego, inni, że przymiotnik „Polnische”, „Deutsch” miał być określeniem „Mały”, „Duży”.

W XVI w. wieś należała do Nysy.

Najstarszy wiejski obiekt, to kościół p.w. św. Jana Chrzciciela. Powstał prawdopodobnie w końcu XIII wieku. Potwierdzają to fragmenty murów pochodzące ze schyłku okresu romańskiego. Naprzeciw kościoła znajduje się plebania z XVIII wieku. We wsi znajduje się barokowa kapliczka z 1701 r. i dworek pochodzący z 1800 r.

W styczniu 1945 r. miejscowość stała się jednym z przystanków „marszu śmierci” więźniów obozu Auschwitz, z których 22 zamordowano i po ekshumacji w 1946 r. pochowano na cmentarzu parafialnym.

▪ **Sławniowice**

Wieś przeniesiona na nowe prawo w 1201 r. jako Conradi villa.

Przed 1300 r. powstało tu sołectwo, które jako odrębna posiadłość utrzymywało się prawdopodobnie przez cały czas. W 1290 r. wybudowano kościół, obecnie w Velkych Kuneticach w Czechach.

Okoliczne złoża marmurów, znane były już w XIII w. Wykonywano z nich pomniki i ozdoby. Dalszy rozwój eksploatacji kamieniołomów znajdujących się w „Marmurowej Dolinie” nastąpił dopiero w XVII w., po zakończeniu wojny trzydziestoletniej.

W 1579 r. wieś stanowiła całość z Velkymi Kuneticami. Po wojnach śląskich wieś podzielono na część pruską i austriacką, choć nadal były ze sobą połączone.

W 1603 r. wybuchło tu wielkie, trwające 13 lat powstanie chłopskie.

Od połowy XIX w., dzięki zwiększonemu wydobywaniu marmurów, nastąpił szybki rozwój miejscowości. W 1894 r. wybudowano linię kolejową z Nowego Świątowa, co przyczyniło się do większej sprzedaży marmuru na terenach całych Prus. Przy zakładach funkcjonowała renomowana szkoła kamieniarska. Rozwój zakładów kamieniarskich, sprawił, że wieś zaczęła zmieniać charakter, stając się osiedlem przemysłowym. Po 1945 r. zakłady upaństwowiono i wznowiono ponownie eksploatację.

▪ **Stary Las**

Jedna z najstarszych osad, położona na Płaskowyżu Głubczyckim. W miejscu najczęściej występujących pradziejowych osad w województwie opolskim, nad źródłami Kamienicy w obrębie Przesieki Sudeckiej. Układ wsi ukształtowany jako uliczny, ma charakter historyczny wynikający z jej położenia wzdłuż bitego traktu drogowego z Głuchołaz do Nysy, w dolinie rzeki Kamienicy

Założenie datowane jest na XII w. Po raz pierwszy miejscowość wzmiankowana była w 1249 r. jako Waldow, Antiquum Waldow. Forma polska jest zatem dosłownym tłumaczeniem nazwy niemieckiej. Niewykluczone, że nazwa nawiązuje do wczesnośredniowiecznej tzw. przesieki śląskiej, czyli terenów puszczańskich, które w okresie późniejszym stanowiły wschodnią granicę Księstwa Nyskiego.

Przy północnym krańcu wsi, w widłach dwóch nienazwanych strumieni znajduje się średniowieczne grodzisko stożkowe. Jego wymiary wynosiły 85 x 55 m i według badań, otoczone było fosą. Powierzchniowe badania archeologiczne przeprowadzono tam w okresie międzywojennym oraz w roku 1971. Niestety nie stwierdzono warstwy kulturowej. Być może jest to relikw siedziby kasztelańskiej, poświadczona w roku 1285 jako Uhtenwoldt.

Miejscowy kościół parafialny p.w. św. Marcina, wzmiankowany był po raz pierwszy w 1302 r., a przebudowany gruntownie w roku 1913.

Stary las był własnością biskupów wrocławskich, chociaż część terenów była bardzo często dzierżawiona osobom świeckim.

Według tradycji ustnej, zimą roku 1683 / 84, stacjonowali we wsi żołnierze oddziałów księcia Lubomirskiego, powracający do Polski po odsieczy Wiednia. Niestety, ich pobyt był dla mieszkańców wielką uciążliwością.

W styczniu 1945 r. przez Stary Las przechodził etap „marszu śmierci”, ewakuacji więźniów oświęcimskich. 61 więźniów zostało w Starym Lesie zamordowanych. Pochowani zostali w jednej zbiorowej mogile za wsią. W kwietniu 1946 r. zwłoki ekshumowano i pochowano na miejscowym cmentarzu.

Wieś została zajęta przez Armię Czerwoną, w trakcie walk o „Twierdzę Nysa”, pod koniec marca 1945 r. Jednak jeszcze do 9 maja, w pobliżu Starego Lasu przebiegała

linia frontu. Wokół wsi przechodził pas pól minowych, zabezpieczających Nysę. Ograniczało to znacznie rozwój wsi w pierwszych powojennych miesiącach.

▪ **Sucha Kamienica**

Niewielka wieś wymieniona po raz pierwszy w 1284 r. jako Cameniza. Nazwa pochodzi od wyrazu kamień.

Najstarszy obiekt we wsi, kościół p.w. Matki Boskiej Różańcowej był wzmiankowany w księgach inwentarzowych w roku 1315 r. oraz w latach 1561 i 1627, przy okazji pobierania różnych opłat.

▪ **Wilamowice Nyskie.**

Niewielka miejscowość wzmiankowana pierwszy raz w 1284 r. jako Wilanovici. Jest jedną ostatnich lokowanych wsi w gminie Głuchołazy, prawdopodobnie pod koniec XIV w. lub na początku XV w.

Miejscowość prawdopodobnie była założona przez biskupów wrocławskich i początkowo rozwijała się bardzo słabo.

Włączenie wsi do sieci kolejowej i rozwój fabryki papieru w Rudawie w latach 80 tych XIX w., w znacznym stopniu wpłynęło na rozwój i zmianę zainteresowania zawodowego mieszkańców. Rolnictwo nie było już ich jedynym utrzymaniem.

Miejscowość od momentu założenia była silnie związana z Nowym Świątowie, dzieci uczęszczały do tamtejszej szkoły, a katolicycy mieszkańcy należeli do parafii p.w. Chrystusa Króla.

5.2.3. Krajobraz kulturowy.

Teren objęty opracowaniem posiada bogatą i burzliwą historię, która pozostawiła swój ślad w postaci materialnej i niematerialnej tworząc niepowtarzalny krajobraz kulturowy. Na jego bogactwo i różnorodność duży wpływ miało etniczne i wyznaniowe zróżnicowanie ludności, które ukształtowało specyficzny charakter dziedzictwa kulturowego regionu. Ziemie te w przeszłości były pod panowaniem Piastów, Królów Czeskich a następnie Prusaków i Niemców.

Współcześnie gmina Głuchołazy zamieszkiwana jest przez ludność autochtoniczną i przyjezdnych ze wschodu. Ten konglomerat tradycji, zwyczajów, sposobów życia, gospodarki rolnej, języka i kulinariów, stworzył niezwykle barwny tygiel, który tworzy osobliwy produkt turystyczny. Istnienie na terenie gminy styku kulturowego pomiędzy ludnością napływową, a autochtoniczną obliuguje do uszanowania istniejących relikwów kultury tj. – pomników poświęconych ludności miejscowej poległej na frontach wojen światowych, pomników, płyt nagrobnych, kaplic i krzyży przydrożnych często związanych z rozwiniętym na tym terenie kultem św. Jana Nepomucena. Podstawowymi elementami zachowanego dziedzictwa kulturowego są zabytkowe obiekty, układy przestrzenne i krajobrazowe (część zdrojowa w Głuchołazach, pałac w Jarnońtówku, zespoły dworskie z zabudowaniami folwarcznymi w Łączkach, Nowym Świątowie, Burgrabicach, Starowicach, Bodzanowie) oraz charakterystyczne dla tego regionu układy ulicowe wsi z zachowanymi zagrodami.

Ze względu na znaczne wartości historyczne i kulturowe, ochronie konserwatorskiej podlegają zespoły urbanistyczne i ruralistyczne, obiekty architektury budownictwa, parki, cmentarze, zabytki ruchome oraz stanowiska archeologiczne znajdujące się na terenie gminy.

Krajobraz kulturowy jest elementem środowiska w bardzo dużym stopniu podatnym na niekorzystne zmiany powodowane wskutek działalności człowieka.

Formy jego ochrony są ściśle związane z instrumentami o charakterze planistycznym, poczynając od koncepcji polityki przestrzennego zagospodarowania kraju, na planach miejscowych kończąc. Dlatego też, niezbędne jest podjęcie działań edukacyjno – uświadamiających promujących wszelkie formy ochrony środowiska, przyrody, dziedzictwa kulturowego i zabytków.

5.2.4. Zabytki nieruchome

Wśród zabytków nieruchomych na szczególną uwagę zasługuje historyczna struktura przestrzenno - urbanistyczna Głucholaz, która zachowała kompletny układ urbanistyczny starego miasta. Głucholazy zostały założone na owalnym planie usytuowanym południkowo, z rozległym prostokątnym rynkiem wytyczonym w momencie lokacji o rozmiarze 6,5 x 7 sznurów. Układ odzwierciedla przebieg starego traktu z Nysy do Złanych Hor, podkreślonego usytuowaniem dwóch pierwszych bram, Górnej i Dolnej, który później został uzupełniony Bramą Wodną i Ceglana, zgodnie z przebiegiem równoleżnikowego traktu z Jesenika do Prudnika.

W XIX w. na lewym brzegu rzeki Białej Głucholaskiej rozwinęła się dzielnica przemysłowa, a na południu miasta - uzdrowisko. W okresie międzywojennym, historyczne centrum Głucholaz zaczęto otaczać nowymi osiedlami willowymi. Powstała m.in. dzisiejsza Kolonia Jagiellońska, osiedle przy ulicy Chopina, Osiedle Pionierów oraz zabudowania przy ulicy Kardynała Wyszyńskiego.

Innymi cennymi założeniami, charakterystycznymi dla tego regionu są układy ruralistyczne zwane ulicówkami, często o średniowiecznym rodowodzie. Są to Konradów, Nowy Las, Stary Las oraz Polski Świątów.

Nieliczne zespoły pałacowo – parkowe na terenie gminy, odgrywają ważną rolę w krajobrazie wsi. Stanowią świadectwo sztuki budowlanej i ogrodowej epoki którą reprezentują, są też nierozdzielnie związane z historią rodów zamieszkujących te tereny. Jednym z elementów kształtujących krajobraz kulturowy jest też zabytkowa zieleń parkowa w zespołach pałacowych w Jarnołtówku i Nowym Świątowie, ogród klasztorny w Bodzanowie, park miejski w Głucholazach oraz cmentarze z cennymi zabytkami sztuki sepulkarnej.

Do najcenniejszych obiektów wpływających na krajobraz kulturowy, należą zabytki sakralne. Są to kościoły, w tym kilka o średniowiecznym rodowodzie, zespoły kościelno – klasztorne, kapliczki i krzyże.

5.2.5. Zabytki ruchome

Za zabytek ruchomy uznaje się rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość artystyczną, historyczną lub naukową. Do zabytków ruchomych zaliczamy m.in. dzieła sztuki i rzemiosła artystycznego, sztuki użytkowej, dzieła sztuki ludowej, rękodzieła, zabytkowe wyposażenie obiektów sakralnych jak również wystrój architektoniczny: stała dekoracja budynków (wewnętrzna i zewnętrzna). Obiekty małej architektury o cechach indywidualnych, niepowtarzalnych wytworów artystycznych – rzeźby, płaskorzeźby, malowidła ścienne, mozaiki, sztukaterie, detale, obramowanie otworów okiennych i drzwiowych; rzeźby ogrodowe, fontanny, pomniki, niekubaturowe kapliczki, krzyże przydrożne i pokutne.

Miejscami skupiającymi zabytki ruchome w gminie Głucholazy, są w większości przypadków wnętrza obiektów sakralnych. Najliczniej prezentowane są jednolite w charakterze wyposażenia barokowe. Z gotyku zachowało się kilka kamiennych

chrzcielnic, drewniane krucyfiksy i figury świętych. Okres renesansu pozostawił wiele epitafiów, drewnianych ołtarzy, ambon i chrzcielnic.

TABELA 1

WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH RUCHOMYCH UJĘTYCH W WOJEWÓDZKIEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW ZLOKALIZOWANYCH NA TERENIE GMINY GŁUCHOŁAZY

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Adres
1.	Biskupów	Figura – św. Jan Nepomucen	Przy plebanii kościoła paraf. p.w. Zwiastowania NMP
2.	Biskupów	Kapliczka	w pobliżu kościoła paraf. p.w. Zwiastowania NMP
3.	Burgrabice	Figura – św. Jan Nepomucen	Przy kościele parafialnym p.w. Św. Bartłomieja
4.	Głucholazy	Kapliczki z obrazami Drogi Krzyżowej [szt.16]	Przy leśnej, górskiej drodze, na wsch. stoku Przedniej Kopy
5.	Głucholazy	Figura – św. Jan Nepomucen	We wnętrzu muru u zbiegu ul. Marii Curie-Skłodowskiej i Bohaterów Warszawy
6.	Jarnońówek	Figura – św. Jan Nepomucen	W środku miejscowości
7.	Markowice	Figura – św. Jan Nepomucen	Przy drodze, w pobliżu domu nr 18
8.	Nowy Las	Figura – św. Jan Nepomucen	Na terenie wsi w pobliżu domu nr 116
9.	Nowy Świętów	Figura – św. Jan Nepomucen	We wnętrzu elewacji pn. domu nr 37

5.2.6. Zabytki archeologiczne

Na terenie Gminy Głucholazy zarejestrowanych jest aktualnie 116 stanowisk archeologicznych. Zabytki archeologiczne występują tutaj jako formy powierzchniowe lub podziemne w postaci grodzisk, osad, obozowisk, kopalni złota itp., jak również zabytków ruchomych pozyskanych w wyniku badań archeologicznych jak fragmenty ceramiki, ozdób, monet i narzędzi. Wiedzę o tych zabytkach pozyskujemy z badań, wśród których na szczególną uwagę zasługują badania archeologiczne zwane AZP (Archeologiczne Zdjęcie Polski). Prawną ochroną w postaci wpisu do rejestru zabytków objętych jest 5 stanowisk: zespół obiektów – reliktyw górnictwa złota w Głucholazach i Podlesiu z okresu średniowiecznego, osada z VIII - IX w. w Nowym Świętowie, średniowieczne grodzisko w Starym Lesie oraz gród obronny na Górze Zamkowej koło Pokrzywniej.

TABELA 2**WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH USYTUOWANYCH NA TERENIE GMINY GŁUCHOŁAZY**

NR STANOWISKA	MIEJSCOWOŚĆ	BLIŻSZE OKREŚLENIE	NAZWA	CHRONOLOGIA	NR REJESTRU
---------------	-------------	--------------------	-------	-------------	-------------

POKRZYWNA:

1.	Pokrzywna	dz. gr. nr 200/1	ruina zamku	Późne średniowiecze XIII-XV w.	A-1106/99
2.	Pokrzywna	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Kopalnie złota ?	Późne średniowiecze - okres nowożytny	

JARNOŁTÓWEK:

1.	Jarnołówka	dz. gr. nr 204/3, 205/3, 205/2	Kopalnia	Późne średniowiecze - okres nowożytny XVIII, XIX w.	
2.	Jarnołówka	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa	Neolit	
3.	Jarnołówka	dz. gr. nr 400/1	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze - okres nowożytny	

BURGRABICE:

1.	Burgrabice	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Punkt osadniczy	Późne średniowiecze - XIV-XV w.	
2.	Burgrabice	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa	Pradzieje, późne średniowiecze - XIV-XV w.	
3.	Burgrabice	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze - XIV-XV w.	
4.	Burgrabice	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa	Neolit	
5.	Burgrabice	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Dwór obronny	XVII w.	
6.	Burgrabice	dz. gr. nr 722	Osada, ślad osadnictwa	I okres epoki brązu, wczesne średniowiecze - X-XI w.	
7.	Burgrabice	dz. gr. nr 731/3	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia	
8.	Burgrabice	dz. gr. nr 128, 129, 130, 131	Punkt osadniczy	Późne średniowiecze - XIV-XV w.	
9.	Burgrabice	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa	Neolit	
10.	Burgrabice	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa	Mezolit ?	

11.	Burgrabice	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa	Okres wpływów rzymskich	
-----	------------	---	--------------------	----------------------------	--

WILAMOWICE NYSKIE:

1.	Wilamowice Nyskie	dz. gr. nr 201	Punkt osadniczy	Późne średniowiecze – XIV-XV w.	
2.	Wilamowice Nyskie	dz. gr. nr 105, 106, 107, 112	Punkt osadniczy	Późne średniowiecze – XIV-XV w.	

ŚWIĘTÓW POLSKI:

1.	Świętów Polski	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Punkt osadniczy	Paleolit	
2.	Świętów Polski	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Punkt osadniczy	Późne średniowiecze – XIV-XV w.	
3.	Świętów Polski	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Punkt osadniczy, ślad osadnictwa	Kultura przeworska, późne średniowiecze – XIV – XV w.	
4.	Świętów Polski	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Osada, punkt osadniczy	Wczesne średniowiecze – IX - X w., pradzieje	
5.	Świętów Polski	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa	Epoka kamienna	
6.	Świętów Polski	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Punkt osadniczy, ślad osadnictwa	Neolit, pradzieje, późne średniowiecze - XIV – XV w.	
7.	Świętów Polski	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa	neolit	
8.	Świętów Polski	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa	nieokreślona	
9.	Świętów Polski	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Punkt osadniczy	Epoka kamienna	

KONRADÓW:

1.	Konradów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Osada	Późne średniowiecze / okres nowożytny	
2.	Konradów / Głuchołazy	Konradów: 250/1, 255, 256, 259/1, 260/3, 283, 286, 542/1, 542/10, 542/11	Kopalnia złota „Sztolnia Trzech Króli”	XV/XVI w., poł. XVI – pocz. XVII w.	
3.	Konradów / Kletnik	dz. gr. nr 115/3	Kopalnia złota, pole szybowe	Późne średniowiecze	
4.	Konradów	dz. gr. nr 205, 206	Punkt osadniczy	Wczesne średniowiecze – XI - XII w., późne średniowiecze XIV – XV w.	
5.	Konradów	dz. gr. nr 542/11	Ślad osadnictwa	Epoka kamienna	

6.	Konradów	dz. gr. nr 542/11	Ślad osadnictwa	Epoka kamienna	
7.	Konradów	dz. gr. nr 541/11	Ślad osadnictwa	Epoka kamienna	
8.	Konradów	dz. gr. nr 192/1	Ślad osadnictwa	Epoka kamienna	
9.	Konradów	dz. gr. nr 604 - 606	Punkt osadniczy	Późne średniowiecze – XIV-XV w.	
10.	Konradów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Grodzisko	Późne średniowiecze	

NOWY LAS:

1.	Nowy Las	dz. gr. nr 433, 434	Punkt osadniczy	Późne średniowiecze – XIV-XV w.	
2.	Nowy Las	dz. gr. nr 445	Ślad osadnictwa	Neolit	
3.	Nowy Las	dz. gr. nr 501/1	Ślad osadnictwa	Pradzieje, późne średniowiecze - XIV-XV w.	
4.	Nowy Las	dz. gr. nr 281/1, 282/1	Ślad osadnictwa, punkt osadniczy	Pradzieje, późne średniowiecze - XIV-XV w.	
5.	Nowy Las	dz. gr. nr 276/4	Ślad osadnictwa	Epoka kamienna	
6.	Nowy Las	dz. gr. nr 232/1	Ślad osadnictwa	Neolit	

STARY LAS:

1.	Stary Las	dz. gr. nr 536/3	Ślad osadnictwa, punkt osadniczy	Pradzieje, późne średniowiecze - XIV-XV w	
2.	Stary Las	dz. gr. nr 75, 76/3, 77	Grodzisko	Okres średniowiecza	A-363/73

CHARBIELIN:

1.	Charbielin	dz. gr. nr 74/2	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze – XV w.	
2.	Charbielin	dz. gr. nr 440/2, 499/4	Punkt osadniczy	Późne średniowiecze – XIV w.	
3.	Charbielin	dz. gr. nr 428/2, 429/1	Ślad osadnictwa	Mezolit	
4.	Charbielin	dz. gr. nr 316/12	Ślad osadnictwa	Epoka kamienna	
5.	Charbielin	dz. gr. nr 195	Punkt osadniczy	Późne średniowiecze – XIV-XV w.	
6.	Charbielin	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa	Okres wpływów rzymskich	

ŁĄCZKI:

1.	Łączki	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Punkt osadniczy	Pradzieje, późne średniowiecze - XIV-XV w	
2.	Łączki	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Punkt osadniczy	Okres wpływów rzymskich, późne średniowiecze	
3.	Łączki	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Punkt osadniczy	Późne średniowiecze - XIV-XV w.	
4.	Łączki	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Punkt osadniczy	Wczesne średniowiecze IX-XI w., późne średniowiecze - XIV-XV w.	
5.	Łączki	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze - XIV - XV w.	
6.	Łączki	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa	Pradzieje, późne średniowiecze - XIV-XV w	
7.	Łączki	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa	Neolit	

PODLESIE:

1.	Podlesie	dz. gr. nr 43, 46, 47, 72, 73/2, 75, 76/2, 77, 104 -128, 237/3, 237/6, 237/7	Kopalnia złota - zespół wybierzysk	Późne średniowiecze, okres nowożytny	
----	----------	--	------------------------------------	--------------------------------------	--

BODZANÓW:

1.	Bodzanów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Punkt osadniczy	Paleolit, mezolit	
2.	Bodzanów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Punkt osadniczy, ślad osadnictwa	Paleolit górny, neolit, Halsztat C, późny okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze	
3.	Bodzanów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Grodzisko	Późne średniowiecze - XIII w.	
4.	Bodzanów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Punkt osadniczy	Epoka kamienna	
5.	Bodzanów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Punkt osadniczy	Epoka kamienna	
6.	Bodzanów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa	Neolit	
7.	Bodzanów	dz. gr. nr 625/7	Punkt osadniczy	Paleolit schyłkowy	
8.	Bodzanów	dz. gr. nr 233	Punkt osadniczy	Późne średniowiecze - XIV - XV w.	

9.	Bodzanów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Punkt osadniczy	Mezolit	
10.	Bodzanów	dz. gr. nr 379	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze – XIV - XV w.	
11.	Bodzanów	dz. gr. nr 508/1	Punkt osadniczy	Neolit	
12.	Bodzanów	dz. gr. nr 482	Ślad osadnictwa	Epoka kamienna	
13.	Bodzanów	dz. gr. nr 427	Punkt osadniczy	Późne średniowiecze	
14.	Bodzanów	dz. gr. nr 424/1	Ślad osadnictwa	Epoka kamienna	
15.	Bodzanów	dz. gr. nr 252, 253	Ślad osadnictwa, punkt osadniczy	Neolit, późne średniowiecze - XIV - XV w.	
16.	Bodzanów	dz. gr. nr 293, 294/1, 294/2	Ślad osadnictwa, punkt osadniczy	Wczesne średniowiecze XI – XII w., późne średniowiecze XIV-XV w.	
17.	Bodzanów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa	Neolit	
18.	Bodzanów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa	Neolit	
19.	Bodzanów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Punkt osadniczy	Neolit	
20.	Bodzanów	dz. gr. nr 725/1	Punkt osadniczy	Późny okres wpływów rzymskich – wczesna faza	
21.	Bodzanów	dz. gr. nr 689/2, 689/3	Punkt osadniczy	Późne średniowiecze – XIV - XV w.	
22.	Bodzanów	dz. gr. nr 638/3	Ślad osadnictwa	Okres nowożytny	

NOWY ŚWIĘTÓW:

1.	Nowy Świątów	dz. gr. nr 88, 87/1	Osada, punkt osadniczy	Kultura przeworska, późne średniowiecze XIV - XV w., paleolit, mezolit, neolit, epoka kamienna, Halsztat, wczesne średniowiecze	
2.	Nowy Świątów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa, punkt osadniczy, osada	Paleolit, neolit, epoka kamienna, okres wpływów rzymskich, wczesne średniowiecze VII – X, XIII – XIV w.	A-385/74

3.	Nowy Świętów	dz. gr. nr 73	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze – XIV - XV w.	
4.	Nowy Świętów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Punkt osadniczy	Neolit	
5.	Nowy Świętów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze	
6.	Nowy Świętów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa	Neolit	
7.	Nowy Świętów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa	Neolit	
8.	Nowy Świętów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Grodzisko	Średniowiecze	
9.	Nowy Świętów	dz. gr. nr 75	Punkt osadniczy	Późne średniowiecze – XIV - XV w.	
10.	Nowy Świętów	dz. gr. nr 82/8	Ślad osadnictwa, punkt osadniczy	Pradzieje, późne średniowiecze XIV - XV w.	
11.	Nowy Świętów	dz. gr. nr 145	Ślad osadnictwa	Epoka kamienna	
12.	Nowy Świętów	dz. gr. nr 130	Punkt osadniczy	Późne średniowiecze – XIV - XV w.	
13.	Nowy Świętów	dz. gr. nr 100/3	Ślad osadnictwa	Wczesny neolit	

GIERAŁCICE:

1.	Gierałcice	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Dwór obronny	XVII w.	
2.	Gierałcice	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa	Mezolit	
3.	Gierałcice	dz. gr. nr 93/2, 94, 95, 96	Punkt osadniczy	Późne średniowiecze – XIV - XV w.	
4.	Gierałcice	dz. gr. nr 582/7	Punkt osadniczy	Późne średniowiecze – XIV - XV w.	
5.	Gierałcice	dz. gr. nr 399/1	Ślad osadnictwa	Epoka kamienia lub epoka brązu	
6.	Gierałcice	dz. gr. nr 3	Ślad osadnictwa	Neolit	

ŚLAWNIOWICE:

1.	Ślawniowice	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa	Neolit	
----	-------------	---------------------------------------	-----------------	--------	--

BISKUPÓW:

1.	Biskupów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa, punkt osadniczy	Pradzieje, późne średniowiecze – XIV - XV w.	
----	----------	---------------------------------------	----------------------------------	--	--

2.	Biskupów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa, punkt osadniczy	Pradzieje, późne średniowiecze – XIV - XV w.	
3.	Biskupów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Punkt osadniczy	Wczesne średniowiecze XI – XII w., pradzieje, późne średniowiecze – XIV - XV w.	
4.	Biskupów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa, punkt osadniczy	Epoka kamienna / epoka brązu, pradzieje, późne średniowiecze XIV - XV w.	
5.	Biskupów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Osada, ślad osadnictwa	Kultura przeworska, późne średniowiecze XIV - XV w.	
6.	Biskupów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa, punkt osadniczy, osada – pracownia hutnicza	Pradzieje, późne średniowiecze – XIV - XV w., nie określono	
7.	Biskupów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa	Późne średniowiecze – XIV - XV w., okres nowożytny XVI – XVIII w.	
8.	Biskupów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa	Neolit	
9.	Biskupów	dz. gr. nr 377	Punkt osadniczy	Pradzieje, neolit, początek epoki brązu	
10.	Biskupów	dz. gr. nr 286, 287	Punkt osadniczy	Późne średniowiecze – XIV - XV w.	
11.	Biskupów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Punkt osadniczy	Późne średniowiecze – XIV - XV w.,	
12.	Biskupów	brak nr działki w karcie ewidencyjnej	Ślad osadnictwa	II okres epoki brązu	

2.5.7. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Gmina Głuchołazy nie posiada placówek muzealnych.

Wskazane wydaje się utworzenie placówki związanej z historią wydobywania złota oraz wodolecznictwa na terenie gminy. Te dwa elementy przyczyniły się do powstania i rozwoju miasta oraz istotnie wpłynęły na jego krajobraz kulturowy.

2.5.8. Dziedzictwo niematerialne gminy

Dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i podejściem do

przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne obejmuje: tradycje i przekazy ustne w tym język jako narzędzie przekazu; spektakle i widowiska; zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne; wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, a także umiejętności związane z tradycyjnym rzemiosłem.

Gminę Głuchołazy zamieszkuje ludność napływowa – potomkowie repatriantów z dawnych Kresów Wschodnich i przesiedleńców z byłych powiatów: żywieckiego, kieleckiego i tarnowskiego, przybyłych tu w wyniku polityki międzynarodowej po zakończeniu II wojny światowej. Ludność ta swoją kulturę i zwyczaje kultywuje głównie poprzez zachowanie obrzędowości bożonarodzeniowej, specyficznej kuchni oraz tradycji rolnej. Spośród wielu obrzędów do dnia dzisiejszego świętuje się ukończenie żniw - dożynki, topienie marzanny symbolizujące żegnanie zimy, czy andrzejki. Poza obrzędowością religijną istnieje współczesna forma trwania tradycji lokalnej, która wyraża się poprzez prezentowanie folkloru lokalnego na imprezach masowych, festiwalach i przeglądach. We wsiach gminy funkcjonują Koła Gospodyń Wiejskich, które za cel stawiają sobie kultywowanie tradycji, folkloru i wartości kultury ludowej, jaką jest m.in. muzyka i śpiew.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Rejestr zabytków nieruchomych z terenu województwa opolskiego prowadzi Opolski Wojewódzki Konserwator Zabytków.

Zabytkiem nieruchomym, w brzmieniu Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2003 r., Nr 162, poz. 1568), określa się nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, będącą wytworem człowieka lub związaną z jego działalnością i stanowiącą świadectwo minionej epoki lub zdarzenia, której zachowanie ze względu na wartość historyczną, artystyczną bądź naukową leży w interesie społecznym.

Zabytek nieruchomy wpisywany jest do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. W trybie określonym w w/w ustawie do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru zabytków, jak również nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Wpisanie do rejestru zabytków ujawnia się w księdze wieczystej danej nieruchomości na wniosek Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na podstawie decyzji o wpisie tego zabytku do rejestru.

W odniesieniu do zabytków nieruchomych ujętych w rejestrze, ochronie podlega forma architektoniczna tego typu obiektów, w tym: bryła, kubatura, forma dachu, kompozycja elewacji wraz z detalem architektonicznym i stolarką oraz materiał budowlany, jak również funkcja obiektu, a wszelkie zmiany zależne są od pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Rejestr zabytków nieruchomych dla gminy Głuchołazy obejmuje 60 decyzji o wpisie do rejestru zabytków województwa opolskiego, w tym:

- kościoły – 11
- mogiły – 5
- układ urbanistyczny – 1
- pałace i dwory – 7
- parki wraz z alejami – 3
- architektura obronna – 1
- zabudowa gospodarcza – 2

- zabudowa mieszkaniowa – 23
- budynki użyteczności publicznej – 4

Warto dodać, że szczególną formą wpisu do rejestru jest wpis zespołowy, obszarowy. Dotyczy zwłaszcza średniowiecznych założeń miejskich w granicach murów obronnych, szczególnie cennych osiedli, cennych założeń ruralistycznych, zespołów pałacowo – parkowo - folwarcznych, czy też zespołów architektury przemysłowej. Wpis chroni rozplanowanie historyczne, układ ulic i budynków oraz ich wygląd zewnętrzny. Dotyczy to szczególnie miasta Głucholazy w granicach średniowiecznego założenia.

W rejestrze zabytków woj. opolskiego ujęto zarówno obiekty nieruchome, jak i archeologiczne z terenu gminy Głucholazy. Obiekty, zespoły i założenia urbanistyczne wpisane do rejestru zabytków podlegają rygorom ochrony konserwatorskiej, wynikającym z Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, co oznacza, że wszelkie prace przy nich (oraz badania naukowe) wymagają uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków. Efektem objęcia obiektu ochroną konserwatorską w postaci wpisu do rejestru są skutki prawne. Wpis do rejestru jest m.in. podstawą do ubiegania się o dotację na prace konserwatorskie, restauratorskie czy budowlane przy zabytku ze środków publicznych, jak również korzystania z ulg podatkowych.

TABELA 3

WYKAZ NIERUCHOMYCH OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW WOJEWÓDZTWA OPOLSKIEGO ZLOKALIZOWANYCH NA TERENIE GMINY GŁUCHOŁAZY

LP	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT I ADRES OBECNY	DATA POWSTANIA	NR DECYZJI O WPISIE DO REJESTRU
1	Biskupów	kościół parafialny p.w. Zwiastowania NMP	I poł. XIV, XVIII w.	31/50 z 20.02.1950r.
2	Bodzanów	kościół parafialny p.w. św. Józefa	XVIII, pocz. XIX w.	30/50 z 20.02.1950r.
3	Bodzanów	klasztor oblatów, dawniej jezuitów	XVIII, 1931r.	2345/95 z 06.02.1995r.
4	Bodzanów	mogiła ofiar oświęcimskich na cmentarzu rzym - kat.		221/89 z 31.10.1989r.
5	Bodzanów	ogród klasztorny	poł. XVIII, poł. XIX, pocz. XX w.	11/2002 z 13.08.2002r.
6	Burgrabice	kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja	XVI, XVIII w.	29/50 z 20.02.1950r.
7	Burgrabice	dwór (obiekt rozebrany)	XVI/XVII, XIX w.	1019/65 z 08.05.1965r.
8	Burgrabice	spichlerz	XVIII/XIX w.	1019/65 z 08.05.1965r.
9	Charbielin	kościół filialny p.w. św. Jana Chrzciciela	1780 r.	1109/66 z 05.02.1966r.
10	Charbielin	zbiorowa mogiła ofiar terroru hitlerowskiego na cmentarzu wyznaniowym katolickim		254/90 z 20.06.1990r.
11	Gierałcice	kościół parafialny p.w. św. Michała Archanioła	1615r., XIX w.	1110/66 z 05.02.1966r.
12	Gierałcice	dwór	XVII, XIX/XX w.	1020/65 z 08.05.1965r.
13	Głucholazy	miasto w granicach średniowiecznego założenia		138/54 z 3.12.1954r.
14	Głucholazy	kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca	XIII, XVIII w.	28/50 z 20.02.1950r.

15	Głucholazy	kościół cmentarny p.w. św. Rocha	I poł. XVII w.	1111/66 z 05.02.1966r.
16	Głucholazy	baszta gotycko-renesansowa	XV, XVII w.	682/63 z 16.10.1963r.
17	Głucholazy	park	XIX/XXw.	62/57 z 25.11.1957r.
18	Głucholazy	dom, ul. Andersa 48	1900 r.	2196/89 z 17.08.1989r.
19	Głucholazy	budynek, dawny dom zdrojowy, ul. Andersa 74	1882 r.	2382/98 z 07.07.1998r.
20	Głucholazy	Pensjonat Ogrodowy ul. Andersa 76	II poł. XIX w.	98/2009 z 10.08.2009r.
21	Głucholazy	dom, ul. Aleja Jana Pawła II 2	II poł. XIX w.	2067/81 z 18.03.1981r.
22	Głucholazy	dom, ul. Aleja Jana Pawła II 12	XIX/XX w.	2066/81 z 17.03.1981r.
23	Głucholazy	pomnik więźniów oświęcimskich na cmentarzu komunalnym		247/90 z 23.04.1990r.
24	Głucholazy	budynek mieszkalny, ul. Kościuszki 1	XVIII, XIX w.	1927/67 z 31.10.1967r.
25	Głucholazy	dom mieszkalny, ul. Kościuszki 50, dawny zajazd	pocz. XIX w.	1928/67 z 31.10.1967r.
26	Głucholazy	dom mieszkalny, ul. Wita Stwosza 5	XVIII, XIX w.	1083/65 z 22.05.1965r.
27	Głucholazy	dom mieszkalny, ul. Wita Stwosza 7	XVIII, XIX w.	1085/65 z 22.05.1965r.
28	Głucholazy	dom mieszkalny, ul. Wita Stwosza 17	XVIII-XIX w.	1089/65 z 22.05.1965r.
29	Głucholazy	dom mieszkalny, ul. Wita Stwosza 19	XVIII-XIX w.	1090/65 z 22.05.1965r.
30	Głucholazy	dom mieszkalny, ul. Wita Stwosza 21 (obiekt rozebrany)	poł. XIX w.	1091/65 z 22.05.1965r.
31	Głucholazy	budynek mieszkalny, ul. Rynek 4	XVI/XVII, XIX	1929/67 z 31.10.1967r.
32	Głucholazy	budynek, ul. Rynek 8	I poł. XVII, II poł. XIX w.	1930/67 z 31.10.1967r. 2296/91 z 7.12.1991r.
33	Głucholazy	dom, ul. Rynek 11	XVI, poł. XIX w.	1698/66 z 27.09.1966r.
34	Głucholazy	dom, ul. Rynek 19	XVII, XIX w.	1931/67 z 31.10.1967r.
35	Głucholazy	budynek mieszkalny, ul. Rynek 20	XIX w.	1932/67 z 31.10.1967r.
36	Głucholazy	budynek mieszkalny, ul. Rynek 24	XVIII w.	1933/67 z 02.11.1967r. 656/59 z 29.12.1959r.
37	Głucholazy	budynek mieszkalny, ul. Rynek 25	I poł. XIX w.	1938/68 z 18.10.1968r.
38	Głucholazy	budynek mieszkalny, ul. Rynek 26	XVI/XVII, XIX, XX w.	1934/67 z 02.11.1967r.
39	Jarnołtówek	kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja Apostoła	1907 r.	59/2008 z 29.02.2008r.
40	Jarnołtówek	zespół dworski: dwór	1600r. – XIX w.	933/64 z 03.06.1964r.
41	Jarnołtówek	zespół dworski: oficyna dworska	I poł. XVIII w.	933/64 z 03.06.1964r.
42	Jarnołtówek	zespół dworski: park		933/64 z 03.06.1964r. 83/83 z 15.09.1983r.
43	Jarnołtówek	dom mieszkalny nr 115	XIX w.	1669/66 z 23.09.1966r.
44	Łączki	dwór	XVIII/XIX w.	1023/65
45	Łączki	dom nr 1	XIX w.	1689/66 z 27.09.1966r.
46	Łączki	dom nr 3 (ob. nr 116)	1840 r.	1690/66 z 27.09.1966r.
47	Łączki	dom nr 27 (ob. nr 120)	I poł. XIX w.	1691/66 z 27.09.1966r.
48	Nowy Las	kościół parafialny p.w. św. Jadwigi wraz z wnętrzem	XIV, XIX w.	124/54 z 08.09.1954r.
49	Nowy Świątów	kościół parafialny p.w. Chrystusa Króla	XIII, XVIII w.	1115/66 z 05.02.1966r.

50	Nowy Świątów	dwór	I poł. XIX w.	1962/72 z 28.10.1972r.
51	Nowy Świątów	spichlerz (obiekt spalony)	XIX w.	1700/66 z 27.09.1966r.
52	Starowice	dwór	I poł. XVIII w., XX w.	1024/67 z 01.03.1967r.
53	Stary Las	kościół parafialny p.w. św. Marcina	XIV/XVII, 1913 r.	193/56 z 11.04.1956r.
54	Stary Las	plebania	XVIII w.	1704/66 z 27.09.1966r.
55	Stary Las	zbiorowa mogiła ofiar hitlerowskich na cmentarzu rzym.-kat.		253/90 z 21.06.1990r.
56	Stary Las	chałupa nr 58 (Muzeum Wsi Opolskiej)	k. XVIII w.	1197/66 z 12.03.1966r.
57	Świątów Polski	zbiorowa mogiła ofiar hitlerowskich (na cmentarzu rzym.-kat.		255/90 z 22.06.1990r.
58	Świątów Polski	plebania	XVIII/XIX w.	1708/66 z 28.09.1966r.
59	Świątów Polski	dom nr 17	XIX w.	1709/66 z 28.09.1966r.
60	Świątów Polski	dworek nr 76	1800 r.	1025/65 z 21.05.1965r.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków (GEZ)

W gminnej ewidencji zabytków ujęto 164 obiekty o wartościach zabytkowych, 26 spośród nich jest prawnie chronionych poprzez wpis do rejestru zabytków województwa opolskiego. Pozostałe obiekty, ujęte w gminnej ewidencji zabytków, należy chronić uwzględniając je w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, w których należy szczegółowo określić zakres i formę ochrony konserwatorskiej (nakazy, zakazy, dopuszczenia i wykluczenia).

Gminna ewidencja zabytków nie jest dokumentem zamkniętym. Winna podlegać okresowej aktualizacji, polegającej m.in. na uzupełnianiu jej o kolejne obiekty.

Obiekty zabytkowe ujęte w gminnej ewidencji zabytków, a nie ujęte ochroną na podstawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, przy obecnie funkcjonujących zapisach prawa pozostają bez opieki, dlatego też ich ochrona wymaga odpowiednich zapisów w planach miejscowych.

Przy obiektach ujętych w ewidencji zabytków oraz uwzględnionych w zapisach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, ochronie podlega forma architektoniczna obiektu: jego gabaryty wysokościowe, forma dachu i rodzaj pokrycia, kompozycja i wystrój elewacji, forma stolarki okiennej i drzwiowej.

TABELA 4

WYKAZ NIERUCHOMYCH OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH WPISANYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW ZLOKALIZOWANYCH NA TERENIE GMINY GŁUCHOŁAZY

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	OBIEKT	ADRES AKTUALNY
1.	Głucholazy	Kościół parafialny p. w. Św. Wawrzyńca	ul. Kościelna 1
2.	Głucholazy	Kaplica p. w. Św. Anny	Góra Parkowa (Podlesie)
3.	Głucholazy	Dom mieszkalny (tzw. Gartenhaus) – wł. SS. Urszulanki	ul. Generała Andersa 76

4.	Głucholazy	Kościół d. ewangelicki (tzw. Gimnazjalny) p. w. Stygmatów Św. Franciszka	ul. Bohaterów W-wy 2a
5.	Głucholazy	Kościół pogrzebowy p. w. Św. Rocha	ul. Kościuszki
6.	Głucholazy	Fragment murów obronnych	ul. Marii Curie - Skłodowskiej
7.	Głucholazy	Baszta bramy górnej	Plac Basztowy
8.	Głucholazy	Hotel, ob. Urząd Miejski	Rynek 15
9.	Głucholazy	Dawne Wójtostwo, ob. budynek mieszkalny	ul. Magistracka 2, 2a
10.	Głucholazy	Dom, ob. budynek mieszkalno-usługowy	ul. Generała Andersa 2
11.	Głucholazy	Dom Kombatanta	ul. Aleja Jana Pawła II 1
12.	Głucholazy	Pensjonat „Waldesruh”, ob. „Polonia 4”	ul. Lompy 1
13.	Głucholazy	Dawny Dom Zdrojowy (Kurhaus)	ul. J. Generała Andersa 74
14.	Głucholazy	Pensjonat „Waldesruh”, ob. „Polonia 5”	ul. Lompy 1B
15.	Głucholazy	Gimnazjum, ob. Państwowa Szkoła Muzyczna	ul. Bohaterów Warszawy 2
16.	Głucholazy	Budynek sanatorium PKP	ul. Parkowa 9a/11
17.	Głucholazy	Dom mieszkalny, ob. mieszkalno - usługowy	ul. Bohaterów Warszawy 1
18.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Bohaterów Warszawy 4
19.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Bohaterów Warszawy 6
20.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Bohaterów Warszawy 8
21.	Głucholazy	Seminarium Nauczycielskie, ob. Liceum Ogólnokształcące	ul. Bohaterów Warszawy 10
22.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Aleja Jana Pawła 1
23.	Głucholazy	Dom	ul. Aleja Jana Pawła 2
24.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Aleja Jana Pawła 6
25.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Aleja Jana Pawła 8
26.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Aleja Jana Pawła 10
27.	Głucholazy	Dom	ul. Aleja Jana Pawła 12

28.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Aleja Jana Pawła 13
29.	Głucholazy	Dom	ul. Aleja Jana Pawła 14
30.	Głucholazy	Dom	ul. Aleja Jana Pawła 16
31.	Głucholazy	Dom	ul. Aleja Jana Pawła 19
32.	Głucholazy	Dom	ul. Aleja Jana Pawła 21
33.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Aleja Jana Pawła 27
34.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Aleja Jana Pawła 43
35.	Głucholazy	Dom mieszkalny, ob. Ośrodek Szkol. CRS	ul. Aleja Jana Pawła 34
36.	Głucholazy	Sanatorium „Wilhelmsbad”, ob. Dom Wypoczynkowy „Polonia”	ul. Aleja Jana Pawła 36
37.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Aleja Jana Pawła 38
38.	Głucholazy	Dom mieszkalny	Plac Basztowy 4
39.	Głucholazy	Dom	ul. W. Korfanteo 3
40.	Głucholazy	Dom	ul. W. Korfanteo 5
41.	Głucholazy	Dom	ul. W. Korfanteo 11
42.	Głucholazy	Dom	ul. T. Kościuszki 1
43.	Głucholazy	Dom	ul. T. Kościuszki 3
44.	Głucholazy	Dom	ul. T. Kościuszki 4
45.	Głucholazy	Dom	ul. T. Kościuszki 5
46.	Głucholazy	Dom	ul. T. Kościuszki 6
47.	Głucholazy	Dom	ul. T. Kościuszki 7
48.	Głucholazy	Dom	ul. T. Kościuszki 8
49.	Głucholazy	Dom mieszkalny, (ruina)	ul. T. Kościuszki 9
50. s	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. T. Kościuszki 10
51.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. T. Kościuszki 11

52.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. T. Kościuszki 12
53.	Głucholazy	Pocztą	ul. T. Kościuszki 13
54.	Głucholazy	Dom	ul. T. Kościuszki 14
55.	Głucholazy	Dom	ul. T. Kościuszki 15
56.	Głucholazy	Dom	ul. T. Kościuszki 16
57.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. T. Kościuszki 17
58.	Głucholazy	Dom	ul. T. Kościuszki 20
59.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. T. Kościuszki 21
60.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. T. Kościuszki 23
61.	Głucholazy	Dom	ul. T. Kościuszki 24
62.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. T. Kościuszki 30
63.	Głucholazy	Dom	ul. T. Kościuszki 44
64.	Głucholazy	Dom	ul. T. Kościuszki 46
65.	Głucholazy	Dom	ul. T. Kościuszki 50
66.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Generała Sikorskiego 1
67.	Głucholazy	Dom	ul. Generała Sikorskiego 5
68.	Głucholazy	Dom	ul. Generała Sikorskiego 6
69.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Generała Sikorskiego 8
70.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Generała Sikorskiego 9
71.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Generała Sikorskiego 15
72.	Głucholazy	Dom	ul. Generała Sikorskiego 18
73.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Generała Andersa 10
74.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Generała Andersa 16
75.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Generała Andersa 18

76.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Generała Andersa 20
77.	Głucholazy	Dom mieszkalny „Wanda”	ul. Generała Andersa 22
78.	Głucholazy	Dom	ul. Generała Andersa 28
79.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Generała Andersa 37
80.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Generała Andersa 39
81.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Generała Andersa 40
82.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Generała Andersa 46
83.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Generała Andersa 48
84.	Głucholazy	Dom mieszkalny, ob. Klub „Samarkanda”	ul. Generała Andersa 52
85.	Głucholazy	Dom	ul. Generała Andersa 54
86.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Opolska 1
87.	Głucholazy	Dom	ul. Opolska 2
88.	Głucholazy	Dom	ul. Opolska 3
89.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Opolska 4
90.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. Powstańców Śląskich 2
91.	Głucholazy	Dom	Rynek 1
92.	Głucholazy	Dom	Rynek 2
93.	Głucholazy	Dom	Rynek 3
94.	Głucholazy	Dom	Rynek 4
95.	Głucholazy	Dom mieszkalny	Rynek 5
96.	Głucholazy	Dom	Rynek 6
97.	Głucholazy	Dom	Rynek 9
98.	Głucholazy	Dom mieszkalny	Rynek 10
99.	Głucholazy	Dom	Rynek 11

100.	Głucholazy	Dom	Rynek 16
101.	Głucholazy	Dom mieszkalny	Rynek 17
102.	Głucholazy	Dom mieszkalny	Rynek 18
103.	Głucholazy	Dom	Rynek 19
104.	Głucholazy	Dom	Rynek 20
105.	Głucholazy	Dom mieszkalny	Rynek 21
106.	Głucholazy	Dom	Rynek 22/23
107.	Głucholazy	Dom	Rynek 24
108.	Głucholazy	Dom	Rynek 25
109.	Głucholazy	Dom mieszkalny	Rynek 29
110.	Głucholazy	Dom	Rynek 30
111.	Głucholazy	Dom mieszkalny, ob. Apteka	Rynek 31
112.	Głucholazy	Dom	Rynek 32
113.	Głucholazy	Dom mieszkalny	Rynek 33
114.	Głucholazy	Dom	Rynek 34
115.	Głucholazy	Dom	Rynek 35
116.	Głucholazy	Dom	Rynek 36
117.	Głucholazy	Dom	Rynek 37
118.	Głucholazy	Dom	Rynek 38
119.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. M. C. Skłodowskiej 1
120.	Głucholazy	Dom mieszkalny	ul. m. C. Skłodowskiej 2
121.	Głucholazy	Rzeźnia	ul. Poprzeczna 3
122.	Biskupów	Kościół parafialny p. w. Zwiastowania NP Marii	
123.	Biskupów	Ogrodzenie z bramkami – wokół kościoła parafialnego	

124.	Biskupów	Plebania	Biskupów 73
125.	Bodzanów	Kościół parafialny p. w. Św. Józefa	
126.	Bodzanów	Klasztor o. Oblatów	Bodzanów 66
127.	Bodzanów	Park krajobrazowy	Bodzanów 66
128.	Bodzanów	Dom, ob. szkoła	Bodzanów 83
129.	Bodzanów	Dom nr 81, ob. budynek mieszkalno - usługowy	Bodzanów 81
130.	Bodzanów	Dom, (dawn. karczma) ob. bar	Bodzanów 122
131.	Burgrabice	Kościół parafialny p. w. Św. Bartłomieja	
132.	Burgrabice	Kaplica grobowa (przy kościele parafialnym)	
133.	Burgrabice	Plebania (przy kościele paraf.)	Burgrabice 142
134.	Burgrabice	Ogrodzenie kościoła parafialnego	
135.	Burgrabice	Spichlerz (ruina)	Burgrabice, przy domu nr 170a
136.	Charbielin	Kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela	Charbielin 25
137.	Charbielin	Szkoła	Charbielin 26
138.	Charbielin	Dawna karczma, ob. świetlica wiejska	Charbielin 27
139.	Charbielin	Dom	Charbielin 111a
140.	Gieraltice	Kościół parafialny p.w. św. Michała Archanioła	
141.	Gieraltice	Ogrodzenie kościoła parafialnego z bramkami	
142.	Gieraltice	Plebania	Gieraltice 119
143.	Gieraltice	Kapliczka	
144.	Gieraltice	Dwór, wł. Spółdzielnia Produkcyjna	Gieraltice 138
145.	Gieraltice	Obory, wł. RSP (obiekt rozebrany)	Gieraltice 138
146.	Gieraltice	Dom, wł. RSP	Gieraltice 138b
147.	Jarnołówek	Kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja Apostoła	

148.	Jarnołówek	Kapliczka	Jarnołówek, przy domu nr 112
149.	Jarnołówek	Dwór, ob. własność prywatna	Jarnołówek 75
150.	Jarnołówek	Oficyna dworska, ob. dom, własność prywatna	Jarnołówek 75A
151.	Jarnołówek	Park dworski	Jarnołówek 75
152.	Jarnołówek	Dom z salą (świetlica wiejska)	Jarnołówek 98
153.	Jarnołówek	Budynek gospodarczy	Jarnołówek 185
154.	Jarnołówek	Dom nr 98 (97?)	Jarnołówek 98
155.	Jarnołówek	Dawny młyn wodny przy domu nr 115	Jarnołówek 115
156.	Jarnołówek	Dom	Jarnołówek 115
157.	Konradów	układ ruralistyczny wsi	
158.	Konradów	Kościół filialny p. w. Chrystusa Króla	
159.	Łączki	Dwór, wł. PGR	Łączki 118
160.	Łączki	Kaplica dzwonnica	Łączki, między budynkami nr 129 i 130
161.	Łączki	Dzwonnica	Markowice, naprzeciwko budynku nr 9
162.	Łączki	Dom nr 1	Łączki 1
163.	Łączki	Dom nr 3, ob. nr 116 (wł. PGR)	Łączki 116
164.	Łączki	Dom nr 27, ob. nr 120	Łączki 120
165.	Nowy Las	układ ruralistyczny wsi	
166.	Nowy Las	Kościół parafialny p. w. Św. Jadwigi	Nowy Las 35
167.	Nowy Las	Ogrodzenie kościoła parafialnego	Nowy Las 35
168.	Nowy Las	Brama ogrodzeniowa kościoła parafialnego	Nowy Las 35a
169.	Nowy Las	Plebania	Nowy Las 35a
170.	Nowy Świętów	Kościół parafialny p. w. Chrystusa Króla	Nowy Świętów 57
171.	Nowy Świętów	Ogrodzenie kościoła parafialnego	Nowy Świętów 57

172.	Nowy Świętów	Kaplica	Nowy Świętów 51
173.	Nowy Świętów	Dwór, ob. budynek mieszkalny	Nowy Świętów 37a
174.	Nowy Świętów	Pozostałości parku krajobrazowo-dworskiego	Nowy Świętów 37a
175.	Rudawa	Dom	Rudawa 208a, 208b
176.	Sławniowice	Piec wapienniczy	na terenie kopalni kamienia (marmuru)
177.	Sławniowice	Budynek Szkoły podstawowej	Sławniowice 56a
178.	Starowice	Dwór, wł. PGR	Konradów 174, 175
179.	Stary Las	układ ruralistyczny wsi	
180.	Stary Las	Kościół parafialny p. w. Św. Marcina	Stary Las 125
181.	Stary Las	Plebania	Stary Las 125
182.	Stary Las	Kaplica	Stary Las, przy domu nr 53
183.	Stary Las	Kaplica	Stary Las, przy domu nr 56
184.	Stary Las	Dom nr 49	dom przeniesiony do Muzeum Wsi Opolskiej
185.	Stary Las	Dom nr 53 (wł. sióstr zakonnych), ob. własność prywatna	Stary Las 53
186.	Stary Las	Dom nr 54 (Ochotnicza Straz Pożarna)	Stary Las 55
187.	Stary Las	Dom nr 58	Stary Las 58
188.	Sucha Kamienica	Kościół filialny p. w. M. B. Różańcowej	
189.	Sucha Kamienica	Spichlerz dworski	Sucha Kamienica 40
190.	Sucha Kamienica	Szkoła, ob. dom	Sucha Kamienica 17
191.	Świętów Polski	układ ruralistyczny wsi	
192.	Świętów Polski	Kościół parafialny p. w. Św. Jana	Świętów Polski 70
193.	Świętów Polski	Ogrodzenie kościoła parafialnego	Świętów Polski 70
194.	Świętów Polski	Brama ogrodzenia kościoła parafialnego	Świętów Polski 70
195.	Świętów Polski	Plebania	Świętów Polski 73

196.	Świątów Polski	Kaplica	Świątów Polski 59
197.	Świątów Polski	Kaplica	Świątów Polski, Między plebanią, a budynkiem nr 76
198.	Świątów Polski	Kaplica	przy drodze: Przełęk – Świątów Polski
199.	Świątów Polski	Budynek nr 83 (wiejski ośrodek zdrowia)	Świątów Polski 83
200.	Świątów Polski	Dom nr 17, wł. prywatna	Świątów Polski 17
201.	Świątów Polski	Dworek, ob. dom mieszkalny	Świątów Polski 76

5.5. Zabytki o najważniejszym znaczeniu dla gminy

5.5.1. Głucholazy

▪ Miasto w granicach średniowiecznego założenia

Układ urbanistyczny Głucholaz ujęty w strefie pełnej ochrony konserwatorskiej, zawarty jest w obrębie murów miejskich i obejmuje obszar starego miasta. Układ ten nawiązuje do charakterystycznego dla terenu Śląska schematu szachownicowego. Granice pierwotnego założenia o kształcie eliptycznym, wyznaczają ulice wytyczone po zewnętrznym obwodzie dawnych fos. Ogólny obrys tworzy silnie wydłużony na linii północ – południe regularny owal. Zamknięciami wierzchołków owalu były bramy miejskie – Górna (południowa) i Niska (północna). Miejsca te stanowią także punkt zbiegu dwu równoległych ulic wychodzących z naroży rynku. Ulice, obecnie Kościuszki, Stwosza, Korfańtego i Batorego, w pierwotnym założeniu były najważniejszymi arteriami komunikacyjnymi miasta. Centrum, stanowi prostokątny rynek o wymiarach 129 x 73 m. Wszystkie boczne ulice oraz równoległe względem rynku i ulic głównych były dojazdami gospodarczymi i służyły do obsługi oficyn.

▪ Relikty średniowiecznej eksploatacji złota

Teren położony na południe od zakola Białej Głucholaskiej, jest miejscem najintensywniejszego wydobywania złota przypadającego na XIII i XIV w. Na powierzchni ponad 5 ha znajdują się liczne obiekty świadczące o wydobywaniu złota na tym terenie w postaci pozostałości szybów górniczych, hałd płońskiego nakładu i przepłukanego urobku. Wyrobiska znajdują się w dolnej części stoku, gdzie również wydobywano piaski i żwiry złotonosne metodą odkrywkową. Na tym obszarze pozostało około stu widocznych lejów – pozostałości po szybach górniczych. Wzdłuż biegu rzeki znajdują się usypane na wysokość dochodzącą nawet do 7m hałdy przepłukanego urobku.

Na zboczach Góry Parkowej w dolinie Sarniego Potoku i Potoku Zdrojowego, zachowały się m.in. pozostałości po szybach, hałdy przemycanego urobku oraz tama spiętrzająca wodę na Sarnim Potoku.

Kamienno – ziemna tama na Sarnim Potoku służyła do spiętrzania wody na wysokość około dwóch metrów. Długość tamy wynosi ok. 12 metrów, a od strony zewnętrznej wysokość sięga trzech metrów, niegdyś była wyższa, powierzchnia zbiornika wynosiła ok. 600 m² (15m x 40m). Tama była rezerwuarem wody niezbędnej do pracy płuczek, głównie w okresach suszy. Wiek szacuje się na XIII-XIV w. Jest to jeden z najstarszych zabytków hydrotechnicznych na Śląsku.

W dolinie krótkiego dopływu Potoku Zdrojowego, znajduje się obszar ponad 2 ha ciągu hałd przemytego urobku. Powyżej stromych stoków doliny znajdują się tarasy z licznym skupiskiem pozostałości 80 szybów wydobywczych z największym o średnicy ponad 10 m i głębokości niecałych 4 m. Relikty wydobywania złota w tym regionie zostały praktycznie niezmienione, wraz z kamienno - ziemną tamą.

Ślady robót górniczych na zachodnim stoku Przedniej Kopy, są już widoczne ok. 400 metrów od kaplicy św. Anny w kierunku zachodnim, gdzie w zakolach prowadzących w dół i korytach niewielkich górskich potoczków zniekształconych specjalnie przez górników, zbierały się osady złotonośne. Pozostałości w postaci nagromadzonych kamieni służyły do budowy tam i pochylni dla górniczych elementów płuczek.

Wyrobiska w Podlesiu, to kilkuhektarowe pozostałości robót górniczych w zakolu drogi prowadzącej do dawnych zakładów włókienniczych. Pozostały jedynie słabo widoczne relikty wydobywania złotego kruszcu w postaci kilku hałd i lejów wzdłuż niewielkiego strumyka.

Zapadliska w Konradowie, ich głębokość dochodzi obecnie do ok. 5 m (częściowo zasypane) leżą na przebiegu Sztolni Trzech Króli. Są to prawdopodobnie pozostałości po szybach wentylacyjno-wydobywczych, lub komór wydobywczych. Zdecydowanie więcej zapadlisk tego typu można spotkać po stronie czeskiej, co może świadczyć o dużej intensywności prac górniczych i licznych odgałęzieniach sztolni.

Sztolnia Biała (Grota Góralska) o długości ok. 10 m, szerokości ponad 3 m i wysokości miejscami do 2,5 m, w czasie rozkwitu uzdrowiska Bad Ziegenhals została sztucznie przekłuta, aby umożliwić spacerom kuracjom, natomiast główny chodnik sztolni został zamurowany. Obecnie po remoncie ścieżki spacerowej, sztolnia ta jest ogólnie dostępna dla zwiedzających.

Sztolnia Cygańska o długości ok. 87 m. z lekkim nachyleniem „ku górze”, biegnie wzdłuż żyły kwarcytowej. Wymiary wnętrza to ok. 2 do 3 m. szerokości i ponad 2 m. wysokości, na odcinku ok. 20 m zalana wodą do wysokości 1,2 m. Sztolnia posiada dwa odgałęzienia, których długość dochodzi do 2 m i jeden boczny korytarz o długości ponad 4 metrów. Dochodząc do końca widać zanik „żyły złota”, dlatego zaniechano dalszego drażenia. Na ścianach sztolni do dnia dzisiejszego zachowały się wyraźne ślady prac górniczych. Niegdyś wejście do sztolni znajdowało się niżej niż obecnie zachowany relik przy promenadzie, dzięki czemu sztolnia była „grawitacyjnie” odwadniana. Obecnie wejście sztolni jest zakratowane, ze względów bezpieczeństwa i obecności rzadkich gatunków nietoperzy.

Sztolnia „Nad Białą Głuchołaską” znajduje się tuż przy samej rzece, ok. 400 m od granicy Polski. Jest to prawdopodobnie najstarsza ze wszystkich znanych sztolni w Głuchołazach. Dotarcie do sztolni jest bardzo utrudnione, gdyż jest ona z jednej strony ograniczona rzeką a z drugiej prawie pionową ścianą skalną. Często zalewana i bardzo zamulona. Sztolnia wydrążona wzdłuż żyły kwarcytowej o długości ok. 23 m. i wymiarach 1,5 – 2 m szerokości. Wysokość sztolni u wejścia ok. 0,4 m wzrasta wraz z długością chodnika, by w końcowej jej części osiągnąć ponad 2 m. Podobnie jak w Sztolni Cygańskiej zachowały się tu liczne ślady drażenia.

Sztolnia Trzech Króli – 8 lutego 1550 r. , decyzją Baltazara z Promnitz, biskupa wrocławskiego, ruszyły prace nad sztolnią odwadniającą kopalnię w okolicy Złatych Hor. Do udziałowców kopalni należeli m.in. książę Jerzy II, książę Legnicko - brzeski oraz Cesarz Rudolf II. Rozpoczęto drażnienie sztolni odwadniającej, do najbardziej znaczącego wyrobiska „Miękkich dołów” w rejonie Złatych Hor. W roku 1577 po raz pierwszy pojawiła się wzmianka o kopalni „Miękkich dołów”, która to wslawiła się przede wszystkim wielkimi grudkami kwarcytu obrośniętymi samorodkami złota.

Jako nowoczesne rozwiązania wydobywania urubku można przytoczyć kariatyd koński, oraz wodną maszynę wydobywczą. Koszty utrzymania kopalni były bardzo duże, a wydobywanie złota spadało, przez co kopalnie przestawały być rentowne. Próbowano jeszcze dążyć południowo - zachodnią odnogę „Nadzieja” w kierunku Podlesia, lecz również nie natrafiono na bogate w złoto warstwy złotonośne, ostatecznie sztolnia została zamknięta i zalana wodą. Wylot sztolni znajdował się ok. 100 m od nieistniejącej stacji kolejowej Głucholazy Zdrój. Obecnie z pozostałości zasypanego wejścia wypływa strumyk. Owa sztolnia wiodła w kierunku południowym, następnie wzdłuż drogi 411 w kierunku Złatych Hor, docelowo miała sięgać do podnóża Prichoraku wydrążono jednak tylko 5,5 km. Przebieg można zrekonstruować na podstawie wejścia z hałdami, trzech jam po stronie polskiej i jedenastu po stronie czeskiej. Sztolnia Trzech Króli była bez wątpienia wybitnym dziełem technicznym XVI wieku.

▪ **Fragmenty murów obronnych, wieża Bramy Górnej**

Mury miejskie wzniesione w 1350 r. jako kamiennie – ceglane w miejsce poprzednich obwarowań palisadowych z wieżami drewnianymi wzmiankowanymi w 1344r. Częściowo rozebrane w czasie wojen husyckich, a następnie przebudowane w 1460 r. i rozbudowane o baszty i basteje w 1632 r. W latach 1838-1860, mury zostały w większości rozebrane. Zachowały się jedynie niewielkie fragmenty obwarowań, z najdłuższym odcinkiem wzdłuż ul. Skłodowskiej – Curie na zapleczu Dawnego Wójtostwa. Z pierwotnie dwóch, potem czterech bram, istnieje do dziś tylko wieża Bramy Górnej. Wzniesiona w drugiej połowie XIV w., w stylu gotycko – renesansowym. Odbudowano ją po wojnach husyckich w drugiej połowie XV w., nadbudowano w 1631 r. oraz odnowiono w 1795 r. Wieża jest murowana, z ceglana attyką i zwieńczeniem. Część murowana o planie zbliżonym do kwadratu pierwotnie miała wysokość 13 m i była najprawdopodobniej wyższa od kurtyny o jedną kondygnację. Przebudowa spowodowała zmianę w ukształtowaniu jej bryły oraz wpłynęła na jej podwyższenie.

W latach 1899-1902 wieżę przebudowano, w wyniku czego zyskała czworoboczną murowaną piramidę, w miejsce dachu pogażonego, zwieńczoną gałką i chorągiewką z datami 1631 i 1795, pochodzącą z wieży rozebranego ratusza miejskiego.

▪ **Kościół cmentarny p.w. św. Rocha**

Kościół św. Rocha (dawny cmentarny), był wzmiankowany po raz pierwszy w 1472 r. Obecny powstał w latach 1626-1627 r. za murami, w rejonie bramy Dolnej. Kościół salowy, z prostokątną nawą i wielobocznie zakończonym prezbiterium. Nakryty dwuspadowym dachem siodłowym z ośmioboczną sygnaturką zwieńczoną iglicowym hełmem. Okna ostrołukowe. Trójkątny szczyt odcięty gzymsem, niżej okrągłe okno i skromny portal. Wnętrze przekryte stropem płaskim. Nieliczne wyposażenie, m.in. późnorenesansowy ołtarz z 1625 r. oraz barokowe rzeźby z I poł. XVIII w.

▪ **Kościół parafialny p.w. św. Wawrzyńca**

Kościół wzmiankowany w dokumentach po raz pierwszy w 1285 r. Kościół został spalony przez husytów w 1428 r. Odbudowany w latach 1452-1460, z wykorzystaniem murów starej nawy i dodaniem nowego prezbiterium. W latach 1729 – 1731, kościół przebudowano w duchu barokowym wznosząc nową nawę, prawdopodobnie wg projektu wybitnego architekta Christopha Lauscha pracującego na zlecenie bpa Franza Ludwiga von Neuenburga. Według innych opracowań

autorem projektu mógł być J.I. Töpper. W 1842 r. F. Berger nadbudował wieżę, a w 1907 r. znany architekt H. Poelzig zaprojektował neobarokowe, prześwitowe hełmy. Kościół był kilkakrotnie remontowany w XX w.

Jest to okazała, orientowana budowla halowa z nawą, po której bokach ciągną się rzędy połączonych kaplic z emporiami nad nimi. Węższe prezbiterium zakończone jest wielobocznie. Przy prezbiterium znajduje się zakrystia, skarbiec i kruchta, tworząc pseudotransept. Po bokach nawy ulokowane są dwie kruchty. Główne wejście znajduje się w dwu - wieżowej fasadzie zachodniej, które prowadzi przez wczesnogotycki portal uskokowy, jeden z najstarszych tego typu na Śląsku, najprawdopodobniej z II połowy XIII w. Ośiem kapiteli kamiennych kolumnienek wyobraża głowy ludzkie. Według opowieści są to głowy mnichów, a przyjazne uśmiechy masek miały zachęcać średniowiecznych mieszczan do odwiedzania kościoła. Całość ujmuje trójkątny szczyt zwieńczony zrekonstruowanym kwiatonem. Pozostałe portale są barokowe, półkoliste, w opaskach z kartuszami. Dach dwuspadowy, elewacje w podziale ramowym. Okna o zróżnicowanych wykrojach, w opaskach w tynku, w wieżach także ostrołukowe. Nawę i prezbiterium przekrywa sklepienie kolebkowe z lunetami, wsparte na gurtach, które przez wydatny gzyms opierają się na filarach międzynawowych wzbogaconych ukośnie ustawionymi, kanelowanymi lizenami. Balkony empor łukowo wygięte do wnętrza. Sklepienia i podłucha kościoła pokrywa dekoracja sztukatorska. W kaplicy i pozostałych pomieszczeniach występują sklepienia żaglaste i kopulaste.

Wewnątrz bardzo bogaty wystrój i wyposażenie barokowe, rokokowe i neobarokowe, w tym ołtarz główny z 1921 r., liczne ołtarze boczne z XVIII w., w których znajdują się zróżnicowane stylowo obrazy i rzeźby. Od gotyckiej figury Matki Boskiej z Dzieciątkiem z ok. 1500 r. po dzieła z początku XX w. Do cenniejszych należą rokokowe figurki aniołków i kopia obrazu Van Dycka z końca XVIII w. Ponadto okazała ambona barokowa z rozbudowaną dekoracją rzeźbionego baldachimu oraz kamienna chrzcielnica z ok. połowy XVIII w. z drewnianą pokrywą.

▪ **Kościół tzw. Gimnazjalny**

Kościół gimnazjalny p.w. Stygmatów św. Franciszka (dawniej ewangelicki). Wzniesiony w latach 1865-66 r. wg projektu architekta Hartmanna. Obiekt posiada neogotyckie formy, prostokątną nawę przekrytą stropami oraz wysoką ośmioboczną wieżę zakończoną iglicowym hełmem. Kamienny ołtarz i chrzcielnica jest z 1890 r. Pozostałe wyposażenie z okresu budowy i współczesne.

▪ **Zespół Dawnego Wójtostwa**

Pierwotny gotycki budynek powstał w XV w. Zniszczony w 1428 r. w czasie wojen husyckich. W 1472 r. wzmiankowana była budowa wieży. Od 1622 r. do 1787 r. był w posiadaniu jezuitów. W 1815 r. obiekt został nabyty przez miasto. Budynek spalony w 1729 r. i ponownie w 1834 r., następnie odbudowany i przekształcony na szkołę. W 1880 roku przebudowany po raz kolejny i przeznaczony na siedzibę urzędów, szkoły, a nawet zakład rzemieślniczy. W trakcie przebudowy rozebrano wieżę. Budynek pierwotnie renesansowy, wskutek wielu przekształceń pozbawiony całkowicie cech stylowych. Murowany, otynkowany, wzniesiony wokół dziedzińca o rzucie zbliżonym do trapezu, złożony z dwóch budynków mieszkalnych usytuowanych od zachodu i południa, oraz gospodarczego w części wschodniej. Budynek główny piętrowy, dwuskrzydłowy z jednotraktowym układem wnętrza i korytarzem wzdłuż traktu. W elewacji zachodniej brama przejazdowa. Budynek gospodarczy (obecnie rozebrany) w latach powojennych, pełnił funkcję remizy

strażackiej. Przejazd sklepiony kolebkowo – krzyżowo, pomieszczenia przyziemia żaglasto na gurtach. Dachy budynków, siodłowe.

- **Budynek dawnego Seminarium Nauczycielskiego**

Okazały nietynkowany gmach z drugiej połowy XIX w., obecnie Liceum Ogólnokształcące.

- **Budynek Poczty**

Okazały nietynkowany gmach z końca XIX w.

- **Budynki uzdrowiskowo – sanatoryjne w części zdrojowej miasta**

Dawny zakład „Ferdinandsbad”, obecnie ośrodek Caritas „Skowronek” przy ul. Andersa 74 – wzniesiony w 1882 r. jako najokazalszy w uzdrowisku zakład wodoleczniczy, rozbudowany w 1899 r. Od 1918 r. przejęty przez ss. urszulanki na szkołę dla dziewcząt prowadzoną przez s. Ludwikę Skowronek, a w dużej części ufundowaną przez jej brata ks. Ludwika Skowronka. Po 1945 r. wykorzystywany jako ośrodek szkoleniowy i wypoczynkowy. Założony na rzucie prostokąta z wyraźnymi ryzalitami bocznymi, 4 kondygnacyjny z tarasem w przyziemiu wzdłuż elewacji, na fasadzie secesyjną dekoracją w postaci reliefu.

Dawne sanatorium kolejowe przy ul. Parkowej 9a/11 (pierwotnie zakład wodoleczniczy „Sanitas”, murowany z przełomu XIX/XX w. Obecnie mieści się tu zakład opiekuńczo – leczniczy.

Dawny pensjonat „Waldesruh”, obecnie pensjonat „Plonia 4” przy ul. Lompy 1 – murowano – szachulcowy z k. XIX w. oraz „Polonia 5” przy ul. Lompy 1b - murowany z pocz. XX w.

Dawny zakład wodoleczniczy „Wilhelmsbad”, dzisiejszy Dom Wypoczynkowy „Polonia” przy Al. Jana Pawła II nr 36 – murowany z 1892 r., pseudorenesansowy gmach.

- **Obiekty obecnie przynależne do zespołu Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Głucholazach – ul. Lompy nr 2 i Lompy nr 3**

Budynki powstałe w latach 30 – tych XX w. stanowią zachowany charakterystyczny przykład modernizmu reprezentującego tzw. styl międzynarodowy. Styl ten, narodził się jeszcze w latach 20 - tych XX w., ale rozwinął dopiero w następnej dekadzie w związku z szybkim postępem technologicznym w budownictwie. Architektura obiektów pierwotnie była podporządkowana funkcji, z elewacjami pozbawionymi „zbędnego”, detalu. Obiekty powstały najprawdopodobniej równolegle z nieistniejącym obecnie kompleksem hotelowo – rekreacyjnym „Leśna” (Kurhaus).

- **Szpital św. Józefa**

Inicjatorem budowy był miejscowy proboszcz ks. dziekan Bruno Glasneck. Inwestorem zostało Zgromadzenie Sióstr Boromeuszek z Trzebnicy. Gmach zaprojektował miejski starszy radca budowlany (Oberstadtbaurat) Josef Meyers z Nysy, a głównym wykonawcą był mistrz murarski Johann Hoy z Głucholaz. Fundamenty i stropy były żelbetowe, a ściany z cegły, z żelbetowymi elementami konstrukcji. 30 października 1927 r., obiekt został uroczystie poświęcony. Szpitalowi nadano imię św. Józefa (St. Josefs-Krankenhaus). Parter mieścił salę wykładową i operacyjną oraz gabinety lekarskie i zabiegowe. W piwnicy funkcjonowała łaźnia. Pierwsze i drugie piętro mieściły sale dla pacjentów z 80 łózkami.

Centralnym punktem całego założenia uczyniono kaplicę szpitalną, zajmującą dwie kondygnacje, ozdobioną witrażami firmy Derix z Kevelaer oraz rzeźbami prof. dell 'Antonia z Cieplic. Na funkcjonalny program i strukturę budynku zapewne wpłynęły treści symboliczne. Gmach jest układem centralnym, którego skrzydła kryte stromymi dachami spadzistymi stykają się w jednym miejscu z kulminacją w postaci pionowego akcentu kompozycyjnego belwederu z masztem flagowym. Skrzydła przy wejściu głównym, zamknięte wielobocznie, wskazują na najistotniejsze aspekty leczenia: ducha (lewe skrzydło – kaplica) i ciała (prawe skrzydło – blok operacyjny). Skrzydła te rozchylają się, symbolizując ramiona cyrkla, od skrzydła w kształcie litery „L”, czyli węgielnicy. Cyrkiel, symbol mądrości, wiedzy i rozumu, oraz węgielnica, symbol równowagi i szczerości, to atrybuty św. Józefa, patrona rzemieślników i architektów. Dodatkowo oba przyrządy tworzą odwrócony chrystogram – popularny symbol chrześcijaństwa. Nie bez znaczenia jest także imię nadane obiektowi. Józef to nie tylko imię świętego, opiekuna Chrystusa. Józef Chauvenel był założycielem pierwszej siedziby Zgromadzenia Sióstr Boromeuszek w Nancy. Tradycja więc i symbolika zostały wprzęgnięte w ideę „centralnego” rzutu szpitala, który z racjonalnego punktu widzenia ułatwia sprawne funkcjonowanie obiektu, szybką komunikację między pacjentem i lekarzem, ale także umożliwia stałą kontrolę stanu zdrowia pacjenta (idea panoptikum).

▪ **Kamienica Rynek 15**

Okazała kamienica (dawny hotel) z końca XIX w., narożna 4-ro kondygnacyjna, z asymetrycznie umieszczonym wejściem w boniowanym przyziemiu, kondygnacje oddzielone gzymsami, okna w różnicowanych obramieniach. W oknie poddasza herb miasta. Obecnie siedziba władz miasta.

▪ **Kamienica Rynek 4**

Dom murowany z XVI / XVII w., przebudowany z końcem XIX w., trzykondygnacyjny, zwieńczony drewnianą wieżyczką z zegarem. Sień w głębszych traktach sklepiona kolebkowo – krzyżowo z siecią stiukowych żeber o motywie sznurowym ze zwornikami. Elewacje dzielone lizenami, nad oknami ostatniej kondygnacji fryz i kartusz z herbem miasta. Kamienica w II poł. XIX w. była siedzibą władz miasta.

▪ **Budynki mieszkalne**

W mieście zachowała się większość starych zabudowań, z których wiele budynków nosi cechy zabytkowe. Są to przeważnie domy 3 – 4 kondygnacyjne, ustawione kalenicowo, o dekorowanych elewacjach, z gzymsami, lizenami, obramieniami okiennymi i gzymsami wieńczącymi.

Do cenniejszych należą budynki przy ulicy Generała Andersa 2, 10, 16, 18, 20 – mieszkalne, murowane z końca XIX w.; nr 22 – budynek mieszkalny, murowany z 1910 r.; nr 28 – mieszkalny murowany z początku XX w.; nr 37, 39, 40 – mieszkalne, murowane z końca XIX w.; nr 46, 52 – mieszkalne, murowane z końca XIX w.; nr 48 – w przeszłości pełnił prawdopodobnie funkcję pensjonatu. Stanowi integralny element ulicy z typową dla kurortów zabudową willowo – pensjonatową. Neoklasycystyczny budynek wzniesiony ok. 1900 r., wolnostojący, ceglany, otynkowany, dwukondygnacyjny z poddaszem częściowo użytkowym. Wysoki cokół zaakcentowany gzymsem, gzyms międzykondygnacyjny, okna prostokątne w uszatyh opaskach, zwieńczone trójkątnym tympanonem, okap dachu podtrzymywany przez konsole; nr 54 – okazała willa - pałacyk z przełomu

XIX / XX w., z murowanym przyziemiem i drewnianym piętrem, o rozczłonkowanej bryle, nakrytej wielopołaciowym dachem z kopułą, na elewacji medalion;

Budynki przy ul. Bohaterów Warszawy nr 1, 3, 4, 6, 8 – mieszkalne, murowane z końca XIX w.

Aleja Jana Pawła II zabudowana jest okazałymi kamienicami i dawnymi pensjonatami, hotelami i sanatoriami, które w większości zamieniono na domy mieszkalne lub siedziby różnych instytucji. Do cenniejszych należą m.in. nr 1, 2, 6, 8, 10, 12 - mieszkalne, murowane z drugiej połowy XIX w.; Dom przy Al. Jana Pawła II nr 2 reprezentuje architekturę mieszczańską z końca XIX wieku – narożny, murowany z cegły, otynkowany, trzykondygnacyjny. Od frontu pięcioosiowy, kondygnacje rozdzielone gzymsami. Okna podkreślone profilowanymi obramieniami, w ryzalicie półkoliście zamknięte.

Elewacja zdobiona nadokiennikami o formach eklektycznych. Kamienice nr 13, 14 – mieszkalne murowane z końca XIX w.; nr 16, 19, 21, 27, 29, 34, 38 mieszkalne murowane z końca XIX w. Nr 38 to dawny zakład wodoleczniczy „Wilhelmsbad”, dzisiejszy Dom Wypoczynkowy „Polonia” - murowany z końca XIX w.

Budynek przy ul. Plac Basztowy nr 4 – mieszkalny, murowany z 1913 r.

Budynki przy ul. Korfanteo 3, 5, 11 - mieszkalne, murowane z początku XX w.

Ulica Kościuszki 1, 3, 4 - budynki mieszkalne, murowane z XVIII w., przebudowane w XIX w.; nr 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 – mieszkalne, murowane z końca XIX w.; nr 14 – mieszkalny murowany z XVIII w., przebudowany w XIX w.; nr 15 – mieszkalny, murowany z końca XIX w.; nr 16 - mieszkalny murowany z XVIII w., przebudowany w XIX w.; nr 17- mieszkalny, murowany z końca XIX w.; nr 20 – mieszkalny, murowany z XVIII w., przebudowany w XX w.; nr 21, 23 – mieszkalne murowane z końca XIX w.; nr 24 – mieszkalny, murowany z XVIII w., przebudowany w XIX w.; nr 30 – mieszkalny, murowany z 1903 r.; nr 44 – mieszkalny murowany z początku XIX w.; nr 46 – mieszkalny murowany z ok. połowy XIX w.; nr 48 - mieszkalny murowany z początku XIX w.

Ulica Opolska 1, 2, 3, 4 – kamienice mieszkalne, murowane z końca XIX w.

Ulica Powstańców Śląskich 2 – okazała murowana kamienica murowany z przełomu XIX / XX w.

Rynek obudowany jest kamienicami 3-4 kondygnacyjnymi, w większości wielokrotnie odbudowywanymi i remontowanymi, co doprowadziło do zatarcia większości ich cech stylowych. Przyziemia zajmują przeważnie lokale handlowe lub usługowe. Zespół tworzą m.in. kamienica nr 1 – murowana z pocz. XX w.; nr 2 – murowana z XIX w.; nr 3 – murowana z XIX / XX w.; nr 5 - murowana z końca XIX w.; nr 6 – murowana z 2 połowy XVIII w., przebudowana w k. XIX w.; nr 9 i 10 – murowana z końca XIX w.; nr 11 – murowana z XVI w, przebudowana około połowy XIX w.; nr 16 – murowana z początku XX w.; nr 17, 18 – kamienice murowane z XIX w; nr 19 – murowana z XVIII w., przebudowana w końcu XIX w.; nr 20 – murowana z I połowy XIX w.; nr 21 – murowana z końca XIX w.; nr 22 / 23 – murowana z początku XX w.; nr 24 – murowana z I połowy XIX w.; nr 25 – murowana z końca XIX w; nr 29 – murowana z 1913 r.; nr 30 – murowana z XVIII w., przebudowana w XIX w, na elewacji współczesne dekoracje w tynku; nr 32 – murowana z końca XIX w; nr 33 – murowana z 1921 r.; nr 34 murowana z około połowy XIX w.; nr 35 i 36 – murowana z końca XIX w.; nr 37 – murowana z 1 połowy XIX w. ; nr 38 – murowana z końca XIX w.

Ulica Generała Sikorskiego nr 1 – okazały budynek mieszkalny z końca XIX w., murowany, 3 – kondygnacyjny z poddaszem, elewacje dzielone lizenami w wielkim porządku, gzyms wieńczący, okna w opaskach.; nr 5, 6, 8, 9, 15, 18 – budynki mieszkalne, murowane z końca XIX w.

Ulica Skłodowskiej – Curie 1 – budynek mieszkalny, murowany z początku XX w; nr 2 mieszkalny murowany z XIX / XX w.

5.5.2. Biskupów

Najcenniejszym zabytkiem jest kościół parafialny Zwiastowania NMP usytuowany na wzniesieniu w północnej części wsi. Pierwotny, romański, orientowany, murowany kościół powstał prawdopodobnie w k. XIII w.. Była to budowla z trzy – przęsłową nawą i węższym, prostokątnym prezbiterium. W XVII w. Dodano kruchtę i wieżę, a w 1770 r. całość przebudowano, łącznie ze sklepieniami, nadając mu barokowe cechy. Przy prezbiterium w 1906r. dobudowano otwartą do wnętrza kaplicę, z drugiej strony stoi zakrystia. Wieżę o wklęsłych ścianach i narożach akcentowanych lizenami wieńczy hełm z prześwitami. Elewacje dzielone lizenami, okna półkoliście zamknięte. Prezbiterium przekryte sklepieniem krzyżowym, nawa kolebką z lunetami. W prezbiterium zachowane gotyckie okienko. Na strychu pozostałości polichromii z XVI w.

Wewnątrz cenne wyposażenie i wystrój, m.in. dekoracja stiukowa sklepienia, rokokowe ołtarze z ok. 1787 r. oraz drewniana ambona z tego okresu, kamienna chrzcielnica z 2 połowy XVIII w. z drewnianą pokrywą. Ponadto barokowe meble, obrazy olejne i rzeźby z XVII w. i XVIII w., a także najcenniejszy polichromowany Chrystus na Krzyżu z ok. połowy XVI w. konserwowany w 1967r. Kościół i dawny cmentarz otacza mur z XVIII w. z okazałą bramą o cechach klasycystycznych oraz bramkami. Stoi przy nim kaplica Zwiastowania NMP, obok muru plebania z XIX w., dwu kondygnacyjna, nakryta dachem mansardowym, z dobudowanym współczesnym klasztorem.

Dwór murowany z 1907r., być może w miejscu lub z wykorzystaniem fragmentu starszego. W elewacji wmurowana jest płyta z kartuszami herbowymi z 1562 r.

Do parafii należała też miejscowość Łączki. Na jej terenie zachował się jedynie murowany dwór z XVIII / XIX w. przebudowany z zatarciem cech stylowych oraz przydrożna murowana kaplica z 1932 r. z półkoliście zamkniętym portalem.

5.5.3. Bodzanów

Klasztor wzniesiony w XVIII w. dla zakonu Jezuitów. Od 1788 r. do 1931 r. pozostawał w posiadaniu świeckich właścicieli dóbr, którzy doprowadzili do jego ruiny. W 1931 r. dobra kupują Misjonarze Oblaci Maryi Niepokalanej i przeprowadzają w nim remont. Zbudowany na rzucie litery „L „ z nowszą kaplicą pośrodku skrzydła południowego. Dwukondygnacyjny o dachu dwuspadowym z naczółkiem od północy. Elewacja frontowa, od zachodu, szesnastoosiowa. W narożniku dziedzińca podcienia zamknięte łukiem koszowym na filarach. Otwory okienne i drzwiowe prostokątne w profilowanych opaskach, w kaplicy zamknięte łukiem odcinkowym. Układ wnętrz jednotraktowy z korytarzem. W przyziemiu, sklepienia kolebkowo – krzyżowe.

Ogród, dawniej prawdopodobnie jako XVIII - wieczne założenie dworskie razem z klasztorem. Przebudowany w połowie XIX w. i na początku XX w. Usytuowany na wschód od klasztoru. Jest to park o kompozycji krajobrazowej z cechami naturalistycznymi, założony na stromej skarpie dawnej doliny rzeki Białki.

Kościół parafialny p.w. św. Józefa. W XVI w. wzmiankowana była kaplica. Obecny kościół zbudowany na początku XIX w. jako barokowo – klasycystyczny. Zwrócony prezbiterium ku zachodowi. Murowany, otynkowany. Jednoprzęsłowe prezbiterium zamknięte trójbocznie przy nim po bokach przybudówki, od południa zakrystia, od północy kaplica chrzcielna, szeroka nawa trójprzęsłowa z nową kaplicą

i kwadratową wieżą od wschodu. Wewnątrz sufit z fasetą. Dach wtopiony w korpus. Hełm baniasty z ośmioboczną latarnią. Z cenniejszego wyposażenia, ołtarz główny neorokokowy, dwa ołtarze boczne rokokowo – klasycystyczne, ambona klasycystyczna z pocz. XIX w. oraz późnoklasycystyczne organy z około połowy XIX w.

5.5.4. Burgrabice

Kościół parafialny św. Bartłomieja był wzmiankowany w 1442 r. Jego starsza część pochodzi prawdopodobnie z XVI w. Około 1720 r. wykonano sklepienie wnętrza, wzniesiono zakrystię oraz kruchtę południową. Była to skromna budowla późnogotycka, orientowana, z prostokątną nawą i węższym, oskarpowanym, wielobocznie zakończonym prezbiterium. Wnętrze sklepione kolebką z lunetami, ściany dzielone zdwojonymi, marmoryzowanymi pilastrami. Na osi stała wieża. Całość pokrywała dekoracja sgraffitowa, zniszczona podczas rozbudowy w latach 1913-14, gdy w miejscu wieży dostawiono okazałą, centralną nawę zwieńczoną kopułą z latarnią. Kościół był remontowany po 2000 r. Zachował się późnogotycki portal z 1562 r. w kruchcie oraz neobarokowy z medalionem, z okresu rozbudowy. Wewnątrz dość bogate, zróżnicowane wyposażenie, m.in. późnogotyckie drewniane, polichromowane figury patrona z XVI w. rokokowe drewniane ołtarze z XVIII w.; drewniana ambona z II połowy XIX w.; kamienna chrzcielnica z ok. 1800 r.; obrazy olejne, rzeźby i ławy z XVIII w.

Kościół stoi na dużym cmentarzu otoczonym murem ze stacjami Drogi Krzyżowej. W starszej części urządzono ekspozycję zabytkowych nagrobków. Za prezbiterium przy murze cmentarnym stoi neoklasycystyczna kaplica grobowa z około 1830 r. W jej ścianę pod kolumnowym portykiem wmurowane są dwie renesansowe płyty nagrobne. Obok plebania z XVIII w. lub początku XIX w. – murowana, dwukondygnacyjna, nakryta dachem naczółkowym. Na cmentarzu stoi też barokowa figura św. Jana Nepomucena z XVIII w. i pomnik Josepha Krautwalda z 2003 r., światowej sławy rzeźbiarza urodzonego w Burgrabicach.

Z zespołu dworskiego zachowała się tylko ruina murowanego z kamienia i cegły spichlerza z XVIII w. / XIX w. Sam dwór nie istnieje.

5.5.5. Charbielin

Kościół p.w. Jana Chrzciciela, wzmiankowany pierwszy raz w 1302 r. Poprzedni, z którego być może zachowały się fragmenty murów w przyziemiach wieży, zbudowany był w XV/XVI w. Obecny wzniesiony w 1780 r., został spalony w czasie działań wojennych w 1945 r., odbudowany w 1958 r. Barokowo – klasycystyczny z zatarciem cech stylowych na zewnątrz. Orientowany, wzniesiony na rzucie prostokąta ze ściętymi narożnikami od wschodu. Krótkie jednoprzęsłowe prezbiterium, wydzielone wewnątrz ścianą tęczową. Nawa dwuprzęsłowa. Od południa przy nawie prezbiterium - zakrystia, przy nawie - kruchta. Od zachodu wieża, z nową przybudówką mieszczącą schody. Wnętrze nakryte sklepieniem kolebkowym o łuku obniżonym z lunetami i dekoracją stiukową. Podział ścian szerokimi gzymśowanymi lizenami. Okna zamknięte półkoliście, szeroko rozglifione od wewnątrz. Wieża rozdzielona gzymsem na dwie kondygnacje, ze ściętymi narożnikami od zachodu. Dach siodłowy, nad przybudówkami pulpitowy. Na wieży dach namiotowy. Ołtarz główny klasycystyczny ok. 1800 r. Mensa wolnostojąca, rokokowa. Dwa ołtarze boczne klasycystyczne z I poł. XIX w.

5.5.6. Gierałcice

Kościół św. Michała Archaniola, wzmiankowany w 1302 r. Prawdopodobnie w 1503 r. na jego miejscu powstał murowany późnogotycki. W 1615 r. został wzniesiony na nowo jako późnorenesansowy, być może z wykorzystaniem starszego fragmentu. Przy obecnym murowanym, neogotyckim, zbudowanym w latach 1869 - 1871, zachowała się późnorenesansowa, murowana z kamienia i otynkowana wieża poprzedniego kościoła, wzniesiona zapewne w 1615 r. Jest to założenie bazylikowe, 3 nawowe, oskarpowane z transeptem, wielobocznie zakończone prezbiterium i kwadratową wieżą na osi. Hełm wieży z prześwitem, zwieńczony chorągiewką z datą 1774. W kruchcie zachował się renesansowy portal. Wnętrze przekrywają sklepienia krzyżowo – żebrowe. Okna i portale ostrołukowe. Wewnątrz neogotyckie wyposażenie. Ze starego kościoła zachowała się kamienna chrzcielnica z XVIII w. Od południa, w murze wmurowane trzy kamienne kartusze herbowe z datą 1615.

Kościół stoi na skarpie wzmocnionej murem oporowym, otoczony ogrodzeniem z bramką z XVI w. Za kościołem ciągnie się duży cmentarz, na którym stoi kamienna grupa figur z XIX w. W pobliżu muru plebania z ok. poł. XIX w. a przy niej barokowa figura św. Jana Nepomucena z XVIII w.

Zespół dworski (dawne sołectwo) z murowanym dworem z początku XVII w. Dwór mógł być starszy, nawet z połowy XV w., przebudowany w XVI w. Była to budowla renesansowa, gruntownie przebudowana i nadbudowana ok. 1900 r., z zatarciem większości cech stylowych. Obecnie jest to budynek założony na prostokącie, dwukondygnacyjny z poddaszem mieszkalnym, nakryty płaskim, dwuspadowym dachem. Okna prostokątne w opaskach. Na elewacjach zachowały się pozostałości dekoracji sgraffitowej w postaci poziomych fryzów z kolistej plecionki i pionowych boni oraz kartusze herbowe.

Obok zabudowania gospodarcze folwarku, w tym murowany dom mieszkalny i obory z końca XIX w.

Na terenie wsi zachowały się liczne kapliczki domkowe i słupowe oraz figury i krzyże przydrożne, głównie z początku XIX w. Niektóre noszą cechy sztuki barokowej. Na terenie Gierałcic znajduje się kalwaria.

5.5.7. Jarnołówek

Najstarszy obiekt w miejscowości, to kościół św. Bartłomieja. Pierwszy kościół drewniany powstał prawdopodobnie około 1268 r. jego patronami byli męczennicy św. Feliks i Adactus. Kościół parafialny św. Bartłomieja Apostoła, wzmiankowany był w 1339 r. Gotycki, wzniesiony prawdopodobnie w XV w. (wg niektórych opracowań dopiero ok. 1550 r.), był wówczas filią parafii w Złanych Horach. Na jego miejscu w 1754 r., postawiono barokowy, który został całkowicie zniszczony podczas powodzi w 1903 r. Obecny, zbudowano na nowym miejscu w 1907 r. Jest to budowla o cechach architektury neoromańskiej, z prostokątną nawą i węższą absydą. Kościół jest reprezentatywnym przykładem architektury neostylowej z początku XX w. o zachowanych i nie przekształconych cechach stylowych. Oskarpowany, nakryty dwuspadowym dachem. Okna i portale w schodkowych rozglifieniach. Na osi stoi wieża zakończona trójkątnymi szczykami, pomiędzy których wyrasta wysoki hełm iglicowy. Na dachu umieszczono metalową chorągiewkę ze starego kościoła z datą 1754. Bogate wyposażenie wnętrza pochodzi z XIX / XX w. Główny ołtarz ofiarowała cesarzowa Augusta Wiktorja.

Zespół dworski. Dwór zbudowany po poł. XIX w. na zrębach murów poprzedniego dworu obronnego, wzniesionego prawdopodobnie ok. 1600 r. Murowany z kamienia, górne kondygnacje murowane z cegły, otynkowane. Wielokrotnie przebudowywany i remontowany. Obecnie stanowi własność prywatną.

Założony na prostokącie, oskarpowany w przyziemiu, dwukondygnacyjny, podpiwniczony z poddaszem i facjatą. Naroża akcentowane boniowaniem w tynku. Kondygnacja piwnic opięta niskimi kamiennymi skarpami. Dekoracja elewacji późnoklasycystyczna. Wewnątrz sklepienia ceglane i stropy drewniane. Dach czterospadowy kryty łupkiem. Wokół budynku fosa umocniona okładziną z kamienia.

Obok dworu stoi barokowa oficyna z II połowy XVIII w., flankująca dziedziniec od zachodu. Budynek podpiwniczony, parterowy z facjatą. Wzniesiony na planie prostokąta z dwutraktowym układem wewnątrz. Pośrodku sień sklepiona kolebkowo z lunetami. W jej przedłużeniu klatka schodowa. W pomieszczeniach sufity i stropy drewniane. Elewacja frontowa pięcioosiowa. Okna w ozdobnych obramieniach stiukowych. Facjata jednoosiowa lekko wypukła ujęta spływami i pilastrami, zwieńczona szczycikiem o bogatym wykroju flankowanym dwoma sterczynami. Na facjacie dekoracja regencyjna. Dach mansardowy.

Park na południe od dworu. Krajobrazowy z urozmaiconym drzewostanem. Park wraz z dziedzińcem otoczony murem z kamienia łamanego w którym kartusz herbowy. Do dworu prowadzi kamienny most przez potok, są też pozostałości obmurowanej fosi z XVI lub XVII w.

Dawny młyn wodny (papierniczy) nr 115. Zbudowany w I poł. XIX w. na Złotym Potoku. Przebudowany w k. XX w., z zatarciem cech stylowych. Murowany, otynkowany. Parterowy, mieszczący dwutraktową część mieszkalną oraz część gospodarczą, dawniej młynicę. Wysoki dach naczółkowy ze świetlikami. Obok budynek gospodarczy murowany z kamienia.

Dom nr 98 z 1897 r., murowana, dwukondygnacyjna o cechach architektury secesyjnej. Okna w obramieniach, na piętrze okrągłych, drewniany ganek od frontu.

Z innych obiektów na uwagę zasługują m.in. budynek gospodarczy (nr 73 obecnie 185), murowany z XIX w. oraz sanatorium „Aleksandrówka” z ok. 1920 r. Budynek sanatorium wyróżnia się szachulcową konstrukcją, której uroku dodaje baszta. Został wybudowany przez śląskiego przemysłowca, potem przejęty przez Związek Kas Chorych. Obiekt początkowo był przeznaczony dla rekonwalescentów po przebytej gruźlicy. Dominującą formą terapii było leczenie klimatyczne w formie werandowania i spacerów po południowym stoku doliny Złotego Potoku. Podczas II wojny światowej mieścił się tutaj szpital wojskowy. Nazwa Aleksandrówka została nadana na cześć generała Aleksandra Zawadzkiego, który w 1945 roku współpracował z ówczesnym właścicielem ośrodka. W pierwszych latach po II wojnie światowej budynek funkcjonował jako Dom Zdrowia Zakładów Chemicznych w Oświęcimiu. W 1951 roku przeszedł pod nadzór Ministerstwa Zdrowia i został przekazany Przychodni Matki i Dziecka w Opolu.

Na terenie wsi zachowało się sporo kapliczek domkowych i słupowych, m.in. w pobliżu kościoła i przy drodze do Głucholaz. Murowane domkowe z późnobarokowymi szczytami, obie z końca XVIII w. lub pocz. XIX w. Przy dawnym młynie stoi słupowa kapliczka, prawdopodobnie z XVIII w. (może być starsza). Na skrzyżowaniu dróg stoi kamienna figura św. Jana Nepomucena z początku XIX w.

5.5.8. Konradów

Jedynym interesującym obiektem jest kościół Chrystusa Króla z 1937r. Skromna budowla z prostokątną nawą i masywną, kwadratową wieżą, dostawioną asymetrycznie. Wieńczy ją ostrosłupowy hełm. Okna zamknięte łękami odcinkowymi, portal półkolisty.

5.5.9. Łączki

Łączki mają nieokreślony układ przestrzenny, nie zachowały też cenniejszych zabytków. Przy rozdrożu stoi kaplica z 1932 r. Murowana, z półkoliście zamkniętym portalem. Na kalenicy dachu nad wejściem stoi kwadratowa, drewniana sygnaturka z iglicowym hełmem.

Dwór murowany z przełomu XVIII / XIX w. Przebudowany z zatarciem cech stylowych w 1959 r. Założony na prostokącie, murowany, otynkowany z wydatnym ryzalitem mieszczącym klatkę schodową. Dwukondygnacyjny i pięcioosiowy, nakryty czterospadowym dachem łamanym.

Z budynków na uwagę zasługuje m.in. dom nr 1 - mieszkalny murowany z XIX w.; nr 3 - mieszkalny murowany z 1840 r. i nr 27 mieszkalny, murowany z I połowy XIX w.

5.5.10. Markowice

Dzwonnica w centrum wsi z 1878 r. Murowana na rzucie kwadratu w przyziemiu, wyżej o ściętych narożach, nakryta dachem namiotowym.

Kamienna figura św. Jana Nepomucena z XVIII w. stojąca na tralkowym postumencie.

5.5.11. Nowy Las

Najstarszym obiektem jest kościół wzmiankowany już około 1300 r. W sprawozdaniu powizytacyjnym diecezji wrocławskiej z 27 sierpnia 1579 r. występował p.w. św. Marii. W takim samym sprawozdaniu z 1638 r. występuje już p.w. św. Jadwigi. Z poprzedniego gotyckiego, zniszczonego w 1817 r., zachowano przyziemie wieży. Obecny, późnoklasycystyczny, zbudowano w latach 1819 – 1823 wg planów Karola F. Schinkla lub Wallenhaupta, a prace budowlane wykonał mistrz murarski Böhm. Częściowo spalony w 1945 r. Odbudowany w 1949 r. Orientowany, murowany i otynkowany. Salowy pięcioprzęśtowy z półkolistą apsydą. Od zachodu kwadratowa wieża rozdzielona gzymsami na trzy kondygnacje.

Wnętrze nakryte sklepieniem kolebkowym z gurtami. Dach siodłowy. W niszy nad wejściem znajduje się rzeźba św. Jadwigi, wykonana w 1829 r. przez rzeźbiarza Machliga z Nysy. Ołtarz główny z 1825 r., wykonał Michał Klar z Nysy, z rzeźbami św. Joachima i Anny. Dziełem prymitywnego kamieniarstwa jest rzeźba niewiasty z datą 1676, wiązana przez tradycję ludową ze św. Jadwigą. Niektórzy historycy sztuki twierdzą, że jest to relikwiry prymitywnego nagrobka. W otoczeniu kościoła stary mur wzniesiony z kamienia polnego i łamanego. W przylegającym do muru ogrodzeniu plebanii, brama z I poł. XIX w., utworzona z czterech murowanych cylindrycznych postumentów.

Na postumencie, kamienna figura św. Jana Nepomucena z wyrytą datą 1733.

5.5.12. Nowy Świątów

Pierwsza informacja o kościele p.w. Chrystusa Króla (wcześniej p.w. św. Małgorzaty) pochodzi z dokumentu wizytacyjnego z 1302 r. W 1651 r. budowla była już kamienna, posiadała sklepienie łukowe nad ołtarzem, drewniany strop i dach pokryty gontem. W 1719 r. do kościoła dobudowano wieżę. Rozbudowany w 1937 r. przez wzniesienie nowego korpusu przylegającego prostopadle od południa do nawy pierwotnego kościoła. Równocześnie przeprowadzono konserwację, obejmującą m.in. zrzucenie tynków i wprowadzenie elementów romańskich. Przy północnej ścianie nawy przybudowano skarpy. Wczesnogotycki z wieżą barokową. Orientowany, murowany z kamienia łamanego.

Prezbiterium kwadratowe, przy nim od północy zakrystia. Szersza i wyższa nawa trójdzielna, z nową kruchtą od północy i kwadratową wieżą od zachodu. W prezbiterium i nawie sklepienia zapewne z czasu budowy wieży (1719 r.). W prezbiterium kopulaste z zaznaczonymi szwami skrzyżowania, w nawie kolebkowe z lunetami. Na sklepieniach dekoracja stiukowo – listwowa. W zakrystii sklepienie kolebkowe. Podziały ścian nawy lizenami. Tęcza zamknięta półkoliście. Wejście do zakrystii ostrołukowe, w nim drzwi z okuciami z XVI / XVII w. Pod wieżą portal kamienny, zamknięty półkoliście, z zaznaczonymi podstawami łuku i kluczem, w którym data 1719. Dachy siodłowe. Wieża o zaokrąglonych narożnikach z oknami zamkniętymi półkoliście i niszą nad wejściem. Wysoki dach namiotowy. Dwa ołtarze boczne rokokowe. Ambona z XVIII w. Wokół kościoła zachował się średniowieczny mur kamienny.

W nowym Świątowie znajdują się pozostałości dworu, pochodzącego z połowy XIX w. Jest to murowany, tynkowany, piętrowy budynek, nakryty dachem mansardowym z lukarnami. W jego tylnej elewacji znajduje się XIX-wieczna kamienna rzeźba św. Jana Nepomucena w stylu barokowym.

Kapliczka. Barokowa, murowana, otynkowana, prostokątna z półkolistym zamknięciem, sklepiona kolebkowo z lunetami. Wejście zamknięte półkoliście, flankowane uproszczonymi pilastrami. Szczyt o wykroju falistym z wnęką zamkniętą półkoliście.

5.5.13. Podlesie

Kościół parafialny św. Jerzego – powstał na miejscu starego, w latach 1907 - 1908. Stoi w najwyższym punkcie wsi. Jest to okazała, ceglana, oskarpowana budowla z kwadratową nawą, do której dostawione są przybudówki. Od frontu fasadę tworzy rozbudowany pseudotransept, z którego wyrasta kwadratowa wieża, zwieńczona iglicowym hełmem ustawionym pomiędzy trójkątnymi szczytami. Poprzedza ją kruchta. Portale i okna półkoliście zamknięte, część w kształcie triforiów, są też okna rozetowe. Dach dwuspadowy. Wewnątrz barokowe drewniane polichromowane figury św. Jerzego z XVIII w. Pozostałe wyposażenie, po pożarze barokowego ołtarza głównego w 1996 r., współczesne.

Kościół otacza cmentarz założony w 1864 r. W sąsiedztwie barokowa, drewniana – murowana plebania z XVIII w., przebudowana w XIX w. oraz kapliczka z 1860 r.

Barokowy dwór z XVIII w., przebudowany w XIX w. i XX w. Z zatarciem cech stylowych. Założony na prostokącie o 6 i 4 osiach, dwukondygnacyjny, nakryty dachem łamanym. Na osi dłuższej elewacji facjaty pod trójkątnymi szczytami. Okna prostokątne. Obok pozostałości parku i alei lipowej.

5.5.14. Polski Świątów

Kościół p.w. św. Jana Chrzciciela pierwszy raz wzmiankowany w 1302 r. Wczesnogotycki, z niemal całkowitym zatarciem cech stylowych. Usytuowany na wzniesieniu pośrodku wsi. Orientowany. Murowany z kamienia polnego i łamanego, w nowszych częściach z cegły, otynkowany. Zbudowany w drugiej połowie XIII w., co potwierdzają fragmenty murów pochodzące ze schyłku okresu romańskiego. Wielokrotnie przebudowywany. W 1660 r. dobudowano wieżę, którą przebudowano w 1794 r. W 1678 r. wykonano zasklepienie nawy i powiększenie okien. Wyposażenie pochodzi z XVII – XVIII w. Ołtarz główny zestawiony z elementów rokokowych. Dwa ołtarze boczne i ambona z końca XVIII w. Podczas rozbudowy obiektu w 1933 r., zniszczono pierwotne wnętrze świątyni pokryte polichromią gotycką.

Prezbiterium na rzucie zbliżonym do kwadratu, nakryte sklepieniem krzyżowo – żebrowym. Od zachodu wieża kwadratowa, nadbudowana w 1660 r., nakryta ostrosłupowym dachem namiotowym o zagiętych w dolnej części połaciach, zwieńczona chorągiewką z datą nadbudowy. Dwa portale z II poł. XIII w. Do wieży od zachodu, kamienny ostrołukowy sfazowany. Drugi w kruchcie pod wieżą, kamienny ostrołukowy z wcięciem. We wschodniej ścianie nowej zakrystii okienko przeniesione z pierwotnej, prostokątne, kamienne ze starą kratą. W 1945r. podczas walk świątynia doznała znacznych uszkodzeń.

W otoczeniu kościoła zachował się mur gotycki, odnowiony w 1933 r. Kamienny, wzmocniony nowszymi wydatnymi skarpami. Od zachodu bramka z XVIII w., otynkowana zamknięta półkoliście, ze szczytem zwieńczonym gzymsem wygiętym ku górze.

Naprzeciw kościoła znajduje się plebania z XVIII / XIX w. Gruntownie przebudowana w XX w. Murowana z cegły z użyciem kamienia, otynkowana. Piętrowa na rzucie zbliżonym do kwadratu. Dach czterospadowy, pierwotnie kryty łupkiem.

Dworek (nr 76), zbudowany około 1800 r. Murowany, podpiwniczony, na planie prostokąta z wydatnym ryzalitem na osi ściany środkowej, w której znajduje się obszerna sień z klasycystyczną, drewnianą klatką schodową. Układ wnętrza dwutraktowy. W części pomieszczeń sklepienia żaglaste, w pozostałych sufity. Przed wejściem schody kamienne z rozszerzającymi się parapetami zakończonymi wolutami. Narożniki ujęte uproszczonymi pilastrami w tynku. Pomiedzy piętrami gzyms. Okna w obramieniach profilowanych, po bokach wejścia dwa okienka zamknięte półkoliście. Dach mansardowy z naczółkami, pierwotnie kryty łupkiem.

Dom nr 17, zbudowany w I poł. XIX w. Piętrowy, Murowany, otynkowany, usytuowany kalenicowo. Dwutraktowy, sześćoosiowy z obszernym przejazdem przesuniętym z osi, zamkniętym łukiem koszowym. Między piętrami gzyms. Dach czterospadowy kryty dachówką. W dziedzińcu przyległy budynek gospodarczy z wydatnym okapem.

Kapliczka barokowa. Zbudowana w 1704 r. z fundacji Kaspra Zirbise. Usytuowana poza wsią, przy drodze do Nysy. Murowana z kamienia, otynkowana. Wzniesiona na rzucie ośmioboku. Wewnątrz sklepienie kopulaste z lunetami. Okienka zamknięte półkoliście, rozglifione do wnętrza. Na zewnątrz nad prostokątnym wejściem nisza, w której rzeźba Chrystusa, zapewne z 1703 r. Gzyms koronujący profilowany. Wysoki dach namiotowy, pierwotnie kryty łupkiem.

5.5.15. Starowice

Barokowy dwór, zbudowany w I poł. XVIII w. odnowiony z zatarciem cech stylowych. Usytuowany na stoku wzniesienia. Zwrócony frontem ku wschodowi. Murowany, otynkowany. Piętrowy, na sklepionych piwnicach. Prostokątny z wydatnym ryzalitem na osi elewacji tylnej. Dwutraktowy, z obszerną sienią na osi, w przedłużeniu której klatka schodowa mieszcząca się w ryzalicie. Elewacja frontowa siedmioosiowa. Przeprowadzone w ostatnich latach remonty elewacji, doprowadziły do całkowitego zatarcia cech stylowych. Dach mansardowy z nowymi lukarnami.

5.5.16. Stary Las

Kościół p.w. św. Marcina wymieniony już w 1302 r. Zbudowany zapewne na początku XIV w. Rozbudowany w 1302 r. Neobarokowy z zachowanymi murami wczesnogotyckiego prostokątnego prezbiterium. Na zewnątrz, w narożnikach od wschodu, niskie skarpy.

We wschodniej ścianie okno ostrołukowe, wąskie, obustronnie rozglifione, gotyckie. Wystrój wnętrza pochodzi z XVIII w. Obok kościoła od południa fragment starego muru z kamienia.

Plebania zbudowana w II poł. XVIII w. Murowana, tynkowana. Piętrowa na sklepionych piwnicach. Układ wnętrz dwutraktowy z korytarzem między traktami i sienią przy dłuższym boku, w której klasycystyczna drewniana klatka schodowa. W większości pomieszczeń przyziemia sklepienia kolebkowo – krzyżowe i kolebkowe z lunetami. Dach naczółkowy, pierwotnie kryty łupkiem.

Chałupa nr 58 z XVIII w. Prostokątna, dwutraktowa, ze stropami belkowanymi w pomieszczeniach. Dach siodłowy. Chałupa nr 49 z XVIII w., konstrukcji szkieletowej, wypełnionej gliną - przeniesiona do Muzeum Wsi Opolskiej.

Kapliczki z I poł. XIX w. murowane, otynkowane.

5.5.17. Sucha Kamienica

Zabytkowy kościół p.w. Matki Boskiej Różańcowej był wzmiankowany w roku 1315 r. oraz w latach 1561 i 1627 w księgach inwentarzowych przy okazji pobierania różnych opłat. Zabytkowy dzwon kościelny pochodzi z XVII w.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

6.1. Stan zachowania obiektów zabytkowych w gminie

Na bieżący obraz krajobrazu kulturowego oraz możliwości jego ochrony i kształtowania wpływa kondycja gospodarczo - ekonomiczna gminy, poniższa analiza prezentuje również czynniki stanowiące o jej potencjale i słabościach.

Ochrona i przetrwanie zabytkowego zasobu obecnie jest zagrożona. Jest to skutek coraz mniej efektywnego systemu ochrony zabytków i coraz silniejszej presji modernizacyjnej i inwestycyjnej, działającej w warunkach silnego prawa własności i gospodarki rynkowej. Prowadzi to do coraz większych przekształceń, wynikających z doraźnych potrzeb modernizacyjnych, funkcjonalnych i estetycznych. Efektem jest niszczenie podstawowych cech warunkujących wartość zabytków jako dokumentów historycznych.

Stan zachowania obiektów zabytkowych w gminie należy uznać w większości przypadków jako zadowalający i średni. Najczęściej, zagrożenie płynie ze strony właścicieli zaniedbujących swoje posiadłości, ale też paradoksalnie wynika to z troski o wygląd swojej nieruchomości. W rezultacie obiekty o cechach zabytkowych ulegają całkowitej dewastacji, względnie w drugim przypadku, zatarcia ulega pierwotny charakter obiektu w wyniku modernizacji i przekształceń. Zjawisko to dotyczy najczęściej terenów wiejskich i wynika ze zmiany funkcji wsi. Coraz częściej będącej tylko miejscem zamieszkania dla osób niezwiązanych z produkcją rolną. Odnawianie i wymiana substancji budowlanej miejscowości jest w zasadzie pozytywnym procesem, pozwalającym utrzymać jej atrakcyjność, ale w przypadku chęci zachowania wyjątkowego klimatu, tożsamości i ciągłości tradycji przejawiającej się także w nawarstwieniach budowlanych, proces ten musi przebiegać przy zastosowaniu pewnych reguł.

Obecnie we wsiach kontrastują budynki „wyczyszczone” z elementów świadczących o ich dawnej metryce, nie różniące się niczym od domów współcześnie wznoszonych w całej Polsce, z zagrodami opuszczonymi (coraz liczniejszymi w gminie Głucholazy), w złym stanie technicznym, jednak pełnymi tworzącego niepowtarzalną atmosferę detalu, ze śladami po dawnych właścicielach.

Sytuacją idealną byłaby renowacja tych obiektów z poszanowaniem zastanej substancji, tak aby połączyć komfort użytkowania z zachowaniem wartości zabytkowych. W dobrym stanie są zabytki sakralne na terenie gminy Głucholazy – kościoły, cmentarze, liczne kaplice i krzyże pielęgnowane są na bieżąco. I tu jednak daje się zauważyć zjawisko niepotrzebnego modernizowania tych obiektów, przy użyciu materiałów charakterystycznych dla współczesnego budownictwa.

Szczególnie zagrożone są zabytki, które utraciły swoją pierwotną funkcję i stoją nieużytkowane. Dotyczy to w szczególności dawnych obiektów uzdrowiskowo – sanatoryjnych w zdrojowej części Głucholaz jak i pominiętych całkowicie obiektów należących do polskich kolei państwowych w Głucholazach i Nowym Świątowie. Dworce z ich infrastrukturą mają duży potencjał przyciągający turystów, często bywają pierwszym miejscem kontaktu z miejscowością. Obecnie są to obiekty zapomniane, zaniedbane, wymagające pilnego remontu. Żaden z trzech dworców znajdujących się na terenie gminy Głucholazy (Głucholazy Miasto, Głucholazy Główne, Nowy Świątów), nie jest prawnie chroniony pod względem ochrony konserwatorskiej.

Analizując stan krajobrazu kulturowego gminy Głucholazy rozpoznano następujące czynniki determinujące jego dalszy rozwój:

6.2. Mocne strony:

- jednorodność zasobów zabytkowych;
- zachowany historyczny układ urbanistyczny Głucholaz w granicach średniowiecznego założenia;
- zachowany w znacznym stopniu historyczny układ wsi (Konradów, Nowy Las, Stary Las, Świątów Polski) oraz tradycyjny układ zagrody;
- relikty związane ze średniowieczną eksploatacją złota;
- walory środowiska przyrodniczego i związana z tym bogata historia Głucholaz jako miejscowości uzdrowiskowej;
- obiekty małej architektury sakralnej w formie zabytkowych kapliczek oraz figur związanych z kultem Jana Nepomucena;
- bardzo dobre warunki sprzyjające rozwojowi agroturystyki i ekoturystyki;
- duże zasoby leśne o walorach turystycznych, obszary atrakcyjne przyrodniczo oraz krajobrazowo (Park Krajobrazowy „Góry Opawskie”), biegnące przez Gminę szlaki rowerowe, piesze, rozwinięta współpraca transgraniczna.

6.3. Słabe strony:

- znikoma ilość zabytków o wybitnych wartościach historycznych i artystycznych;
- brak środków na opiekę nad zabytkami;
- mała świadomość posiadanych wartości krajobrazu kulturowego związanego z architekturą;
- w dużej mierze nienajlepszy stan techniczny zachowanych obiektów zabytkowych;
- brak poczucia świadomości wartości substancji zabytkowej wśród mieszkańców gminy;
- okresowe powodzie i podtopienia;
- niewykorzystanie potencjału turystycznego Gminy;

- zamknięcie części linii kolejowych i związana z tym degradacja pozostałej infrastruktury;
- migracja młodszych pokoleń i związane z tym zatracanie więzi z regionem.

6.4. Szanse dla ochrony zabytków:

- uwzględnienie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w programach rozwojowych gminy;
- powiązanie w większym stopniu ochrony dziedzictwa z turystyką aktywną i sentymentalną;
- uwzględnienie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w planowaniu przestrzennym;
- włączenie społeczeństwa i właścicieli w proces ochrony;
- zaangażowanie społeczeństwa w proces aktywnego i świadomego poznawania i korzystania z zabytków;
- pozyskiwanie funduszy zewnętrznych, w tym z Unii Europejskiej;
- współpraca gminy z sąsiednimi samorządami;
- edukacja oraz budowanie świadomości o bogatej historii regionu;
- udział funduszy prywatnych w pracach związanych z ochroną zabytków;
- finansowanie ze środków gminnych prac konserwatorskich;
- udostępnianie obiektów atrakcyjnych turystycznie;
- rozwój branży hotelarsko-gastronomicznej;
- rozwój bazy agroturystycznej;
- przywrócenie komunikacji kolejowej;
- reaktywacja Uzdrowiska Głucholazy.

6.5. Zagrożenia dla ochrony zabytków:

- szybka degradacja obiektów zabytkowych związana z lekceważeniem i brakiem poszanowania zabytkowej substancji przez właścicieli;
- brak profesjonalnej i ciągłej informacji o zabytkach oraz dostatecznego oznakowania zabytków;
- negatywne nastawienie części właścicieli i użytkowników do ochrony zabytków, postrzeganej nie jako szansa zachowania wspólnego dziedzictwa, a źródło represji i dużych ograniczeń;
- brak opracowanych planów zagospodarowania przestrzennego na znacznym obszarze gminy, ułatwia przekształcanie lub likwidację budownictwa zabytkowego i tradycyjnego;
- postępująca dekapitalizacja zasobu zabytkowego;
- nielegalne rozbiórki i przebudowy obiektów zabytkowych.
- niedostateczne zaangażowanie społeczne w opiekę nad zabytkami. Niedostateczna edukacja na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego;
- presja inwestycyjna na tereny o walorach przyrodniczo – kulturowych;
- niewystarczająca promocja działań na rzecz ochrony, konserwacji i rewaloryzacji zabytków;
- brak powszechnego zrozumienia potencjału społeczno – ekonomicznego dziedzictwa kulturowego;
- rosnąca migracja ludności.

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

7.1. Priorytety:

Nadrzędnym celem polityki gminnej w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jest dążenie do poprawy stanu zasobów dziedzictwa kulturowego. Określenie działań edukacyjnych, organizacyjnych i finansowych oraz upowszechnienie w świadomości społeczeństwa gminy Głucholazy potrzeb i zasad związanych z ochroną środowiska kulturowego przyczyni się do wykorzystania jego potencjału.

Cel nadrzędny można zrealizować w perspektywie wieloletniej poprzez:

- planowe, kompetentne i konsekwentne realizowanie zadań samorządowych w zakresie ochrony zabytków;
- wykorzystanie walorów zabytkowych jako czynnika wpływającego na rozwój i promocję gminy;
- powiązanie zadań służących ochronie wartości kulturowych ze strategią rozwoju gminy;
- integrację ochrony dziedzictwa kulturowego, przyrodniczego i krajobrazu w dokumentach planistycznych;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność przestrzeni gminy oraz zabytków dla potrzeb edukacyjnych, społecznych i turystycznych;
- wspieranie projektów pośrednio związanych z opieką nad zabytkami i zagospodarowaniem obiektów zabytkowych;
- rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako elementu rozwoju społeczno-gospodarczego gminy;
- ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego.
- badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości lokalnej.

7.2. Kierunki działań i zadania

W ramach wymienionych priorytetów wytyczono kierunki działań i na tej podstawie wyodrębniono poszczególne zadania.

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania*

Zadania:

- kontynuacja i rozwinięcie programu dofinansowania prac rewaloryzacyjnych przy obiektach nie będących własnością gminy w postaci stosownej uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach ruchomych i nieruchomych;
- opracowanie planu systematycznych kontroli stanu utrzymania i sposobu użytkowania obiektów zabytkowych znajdujących się w zasobach komunalnych;
- włączenie właścicieli obiektów zabytkowych w proces ochrony, m.in. przez tworzenie mechanizmów przeliczania wartości zabytkowych na pieniądze;
- stworzenie mechanizmów prawnych umożliwiających premiowanie dbałości o zabytki;
- rozpoznanie stanu prawnego obiektów zabytkowych. Regulowanie spraw własnościowych obiektów zabytkowych. Zaplanowanie zamian lub zbywania nieruchomości dla umożliwienia renowacji, remontów, przebudowy obiektów zabytkowych na cele społeczne, kulturalne, turystyczne czy mieszkaniowe;

- wspieranie inicjatyw zmierzających do wpisania do rejestru zabytków obiektów i obszarów o wysokiej wartości historycznej i architektonicznej, nie objętych dotychczas tą formą ochrony;
- opracowanie długofalowego planu prac konserwatorsko - remontowych przy obiektach zabytkowych stanowiących własność gminy, uwzględniającego np. zmianę ich sposobu użytkowania lub adaptacji do nowych funkcji;
- w ramach prowadzonych prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych uwzględnienie systemów zabezpieczeń przed pożarem, zniszczeniem i kradzieżą, w tym montaż instalacji przeciwpożarowej, alarmowej, zabezpieczeń przeciw włamaniom, monitoringu wizyjnego w obiektach będących własnością miasta i propagowanie tych rozwiązań wśród właścicieli obiektów zabytkowych;
- przy opracowywaniu nowych i aktualizacji starszych Miejscowych Planów Zagospodarowania Przestrzennego, należy uwzględnić obiekty wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków oraz określić zakres i formę ochrony konserwatorskiej (nakazy, zakazy, dopuszczenia i wykluczenia);
- ustanowienie stref ochrony konserwatorskiej w otoczeniu zabytków o szczególnym znaczeniu dla gminy z uwagi na konieczność ochrony wartości widokowych oraz ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych (wyznaczenie stref ochrony krajobrazu związanego z zespołem zabytkowym oraz stref ochrony ekspozycji, głównie przez wyznaczanie terenów wyłączonych spod zabudowy).

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Podjęmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne*

Zadania:

- Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni, w szczególności dawnych parkach dworskich itp;
- poprawa estetycznego wizerunku przestrzeni publicznych, m.in. przez podkreślanie i wykreowanie za pomocą oświetlenia wartościowego krajobrazu kulturowego i obiektów zabytkowych. Konsekwentne wdrażanie i skuteczne egzekwowanie zasad umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych, czy zasad urządzania ogródków gastronomicznych w sezonie letnim;
- sukcesywna realizacja iluminacji obiektów zabytkowych zgodnie z obowiązującymi regulacjami prawnymi i konserwatorskimi;
- rozpoznanie historycznych nazw, miejsc i obiektów, związanych z lokalną tradycją w celu opracowania systemu informacji o zabytkach i budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców gminy;
- po uzyskaniu stosownych pozwoleń organu ochrony zabytków i we współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych, umieszczenie tablic informacyjnych na obiektach wpisanych do rejestru zabytków;
- umieszczenie w granicach średniowiecznego założenia, makiet przestrzennych w celu przybliżenia mieszkańcom i zwiedzającym rozwoju przestrzennego dawnych Głuchołaz, jak i poszczególnych zabytków;
- podjęcie działań mających na celu wskazanie i wyeksponowanie panoram, punktów widokowych podkreślających wartości ekspozycyjne pojedynczych obiektów, układów przestrzennych i walorów krajobrazowych na terenie gminy. Powiązania ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Podjęmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami***Zadania:**

- Współpraca z urzędem pracy w zakresie prowadzenia bieżących prac pielęgnacyjnych, porządkowych i zabezpieczających na terenach objętych ochroną;
- generowanie nowych miejsc pracy przy inwestycjach związanych z realizacją gminnych zadań inwestycyjnych towarzyszących ochronie zabytków;
- udział w specjalistycznych programach szkoleniowych, konferencjach, warsztatach, mających na celu przygotowanie i podnoszenie kwalifikacji kadr administracji samorządowej wykonującej zadania z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego na terenie Gminy Głucholazy.

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego***Zadania:**

- konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego;
- aktualizacja, weryfikacja i uzupełnianie gminnej ewidencji zabytków o uzyskane dane (w tym zmiany powstałe w wyniku rozbiórek, modernizacji i remontów obiektów wskazanych w ewidencji) i dokumentację fotograficzną;
- aktualizacja informacji o obiektach zabytkowych w ewidencji gruntów i budynków.

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich***Zadania:**

- wypełnianie zabudową wolnych działek budowlanych w obszarach centrów wsi oraz historycznych siedlisk, zgodnie z historyczną kompozycją danego układu i gabarytami oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy;
- wyznaczanie w planach miejscowych nowych terenów pod zabudowę na zasadzie kontynuacji historycznych siedlisk.

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy***Zadania:**

- Utworzenie gminnego systemu informacji i promocji (bazy danych) środowiska kulturowego np. poprzez internetową publikację gminnej ewidencji zabytków;
- opracowanie mapy zabytków gminy, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego.

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym***Zadania:**

- Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych;
- wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy;

- wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć;
- popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych, popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach, a także zagospodarowaniu obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo;
- nawiązanie współpracy, efektywne współdziałanie z właścicielami obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, poprzez rozpowszechnianie wśród właścicieli tych obiektów informacji o zasadach i profilaktyce konserwatorskiej, oraz o możliwościach pozyskania pomocowych środków finansowych na ich prace konserwatorsko-remontowe.

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym*

Zadania:

- Bieżący monitoring i weryfikacja substancji zabytkowej ujętej w gminnej ewidencji zabytków w celu zapobiegania dewastacji poszczególnych obiektów;
- finansowanie wykonania inwentaryzacji architektoniczno - konserwatorskiej zagrożonych obiektów zabytkowych.

KIERUNEK DZIAŁAŃ: *Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej*

Zadania:

- Opracowanie szlaków turystycznych (np. pieszych, rowerowych, konnych,) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego;
- wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej (m.in. za pomocą tablic informacyjnych) obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego gminy;
- organizacja cyklicznych imprez i przedsięwzięć służących pogłębianiu zainteresowania dziedzictwem kulturowym miasta lokalnej społeczności, np. przy okazji organizowanych Dni Głucholaz;
- propagowanie idei społecznej opieki nad zabytkami;
- wspieranie działalności organizacji społecznych, pozarządowych i środowisk zajmujących się ochroną i opieką nad zabytkami (np. zbiórki, kwesty, akcje społeczne);
- współdziałanie z organizatorami różnych imprez i przedsięwzięć związanych z obchodami rocznic historycznych i wydarzeń szczególnie istotnych dla dziejów miasta.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU

Zakłada się, że zadania określone w *Programie* będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- instrumenty prawne – wynikające z przepisów ustawowych np. uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wnioskowanie o wpis do wojewódzkiego rejestru lub wojewódzkiej ewidencji zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonywanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków;

- instrumenty finansowe – finansowanie prac konserwatorskich i remontowych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe (ulgi podatkowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych);
- instrumenty koordynacji – poprzez realizację projektów i programów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w wojewódzkich, powiatowych i gminnych strategiach, planach rozwoju lokalnego itp., współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca ze stowarzyszeniami oraz z organizacjami wyznaniowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
- instrumenty społeczne – działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami;
- instrumenty kontrolne – aktualizacja gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji Programu oraz aktualizacja Programu związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z art. 87 ust. 5 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Burmistrz Głucholaz ma obowiązek sporządzenia co dwa lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawiania go Radzie Miasta. Po 4 latach *Program* należy zaktualizować i ponownie przedłożyć Radzie Miasta Głucholazy. Wykonanie sprawozdania powinno być oparte o stałą obserwację i analizę stopnia realizacji gminnego programu uwzględniającą:

- *wykonanie zadań przyjętych do realizacji w okresie czteroletnim obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami;*
- *efektywność ich wykonania;*

Dzięki umiejętnie określonej systemowi kontroli i monitoringu *Programu*, będzie można nie tylko stwierdzić czy jego cele są realizowane i w jakim stopniu zaawansowane, ale także oszacować skutki bezpośredniego oddziaływania i jego długotrwałych efektów. Stworzona jest również szansa na weryfikację trafności planowanych, przeprowadzonych i zakończonych zadań. Monitorowanie przebiegu realizacji programu będzie ważnym elementem jego wdrażania.

Poniżej przedstawiono przykładowe kryteria i wskaźniki oceny realizowanych zadań:

- poziom (w %) wydatków budżetu gminy na ochronę i opiekę nad zabytkami;
- wartość finansowa zrealizowanych kompleksowych programów rewaloryzacji i rewitalizacji oraz liczba (bądź inne mierniki) obiektów poddanych rewaloryzacji w ramach tych programów;
- liczba udzielonych dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy obiektach zabytkowych;
- wartość finansowa wykonanych prac konserwatorsko - remontowych przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych tym pracom;
- liczba złożonych wniosków o wpis do rejestru zabytków obiektów i zespołów zabytkowych;

- liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej;
- liczba i długość (w km) utworzonych szlaków turystycznych i ścieżek rowerowych na terenie gminy;
- liczba opracowanych prac studialnych;
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw i działań edukacyjnych na terenie gminy;
- liczba przygotowanych / wydanych wydawnictw (w tym folderów promocyjnych, przewodników);
- zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi;
- liczba szkoleń lub liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- liczba osób biorących udział w spacerach po mieście organizowanych przez Oddziały PTTK w Głucholazach i Nysie.

Głównym odbiorcą *Programu* jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. *Program* powinien służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego Gminy Głucholazy.

10. REALIZACJA I ŹRÓDŁA FINANSOWANIA ZADAŃ Z PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA GŁUCHOŁAZY NA LATA

Jednym z najważniejszych elementów *Programu* są źródła finansowania zadań związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego.

Program może być finansowany przez:

- środki budżetowe Gminy Głucholazy na realizację zadań własnych;
- środki Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- środki Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego;
- dotacje podmiotowe dla instytucji kultury, których organizatorem jest samorząd województwa;
- dotacje samorządu województwa dla jednostek samorządu terytorialnego na realizację zadań z zakresu kultury i sztuki;
- dotacje, granty, nagrody samorządu województwa dla podmiotów nie zaliczanych do sektora finansów publicznych;
- dochody własne instytucji kultury;
- dotacje i fundusze celowe rządowych i pozarządowych programów pomocowych, np. Fundusz Ochrony Środowiska, Funduszu Kościelnego;
- środki Unii Europejskiej, m.in. z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego, Europejskiego Funduszu Rolnego Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich – Program „Leader”, Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2007-2013;
- środki poza unijne - w ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego i Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego;

- środki prywatne (osób fizycznych, stowarzyszeń, fundacji, osób prawnych, związków wyznaniowych). Sektor prywatny jest istotnym, ale mało wykorzystanym źródłem wspomagania zadań publicznych sfery ochrony i opieki nad zabytkami, co jest uwarunkowane odpowiednimi rozwiązaniami prawnymi. Do zwiększenia udziału środków prywatnych w tym zakresie mogą przyczynić się działania państwa realizowane za pomocą tzw. partnerstwa publiczno-prywatnego i pomocy publicznej (na podstawie ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o partnerstwie publiczno-prywatnym). Pomoc publiczna to określone zasady wsparcia podmiotu gospodarczego przez państwo, władze samorządowe lub np. organizacje, które oferują pomoc na podstawie zleceń pochodzących od organów państwowych w jakiegokolwiek formie (np. dotacji, rozłożenia spłaty podatku na raty, zwolnienia z zaległości podatkowych, udzielenia preferencyjnej pożyczki lub kredytu).

Wdrażanie Programu odbywać się będzie przy współpracy Burmistrza Miasta Głuchołazy, jednostek budżetowych miasta, właścicieli obiektów zabytkowych, organizacji pozarządowych, osób fizycznych i prawnych, Urzędu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków oraz instytucji, dla których opieka nad zabytkami wynika z ich działalności statutowej.

Zaangażowanie w proces aktywnego i świadomego poznawania i korzystania z zabytków, jako istotnego elementu dziedzictwa kulturowego, jest warunkiem korzystania z wartości materialnych i niematerialnych zawartych w tym zasobie. Z tego względu za szczególnie istotne należy uznać podjęcie działań, których celem będzie jednocześnie zwiększenie dostępu do zasobów dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego oraz wzmacnianie społecznej woli zachowania zabytków we właściwym stanie i poszanowaniu autentyzmu jako wyjątkowej wartości.

Opracowanie
mgr inż. arch. Elżbieta Kubik - Michalska

Bibliografia

1. Kopaczyński J., Migala M.. *Głucholazy i okolice na dawnej pocztówce. Sentymentalna podróż w czasie*. Głucholazy : NZOZ "Centrum Medyczne", 2011.
2. Martynowski Z., Mazurski K. *Głucholazy i okolice*. Sport i Turystyka, Warszawa 1977.
Słownik Geografii Turystycznej Sudetów. Tom 21, Wzgórza Niemczańsko-Strzelińskie Przedgórze Paczkowskie pod redakcją Marka Staffy, Wrocław 2008.
3. *Słownik Geografii Turystycznej Sudetów. Tom 18, Góry Opawskie* pod redakcją Marka Staffy, Wrocław 2008.
4. Narodowa strategia rozwoju kultury na lata 2004 – 2013. Ministerstwo Kultury.
5. Uzupełnienie narodowej strategii rozwoju kultury na lata 2004 – 2020, Ministerstwo Kultury.
6. Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 przyjęta przez Radę Ministrów 13 grudnia 2011 r., Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2012.
7. Strategia Rozwoju Kraju 2007 – 2015, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa, listopad 2006.
8. Strategia Rozwoju Województwa Opolskiego na lata 2000 – 2015, uchwała Nr XXXIX/350/2005 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 11 października 2005 r.
9. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Opolskiego, uchwała Nr XLVIII/505/2010 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 28 września 2010 r.
10. Program Opieki nad Zabytkami Województwa Opolskiego na lata 2011-2014, uchwała nr VI/76/2011 Sejmiku Województwa Opolskiego z dnia 29 marca 2011 r.
11. Strategia Rozwoju Turystyki w Województwie Opolskim na lata 2007-2013 (dokument nieprzyjęty stosownymi uchwałami)
12. Strategia Rozwoju Wspólnoty Międzygminno – Powiatowej Ziemi Nyskiej na lata 2004-2015, uchwała nr XX/174/04 Rady Powiatu w Nysie z dnia 18 czerwca 2004 r.
13. Strategia Rozwoju Gminy Głucholazy, uchwała nr XX/159/04 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 30 czerwca 2004 r.
14. Strategia Rozwoju Turystycznego Gminy Głucholazy, uchwała nr XXXIV/256/05 Rady Miejskiej w Głucholazach z dnia 29 czerwca 2005 r.
15. Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Głucholazy na lata 2007-2013
16. Lokalny Program Rewitalizacji Miasta Głucholazy na lata 2009- 2015
17. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Głucholazy
18. Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Głucholazy (materiały udostępnione w siedzibie gminy)

Strony internetowe:

19. *Nieznany modernizm. Architektura górnego Śląska w Okresie Międzywojennym. Zachodni Górny Śląsk / Górny Śląsk w granicach Republiki Czeskiej*. Praca zbiorowa. Wydawca: AWR Edytor Gliwice – Racibórz, 2012
http://cdn13.muratorplus.smcloud.net/t/myfile/NIEZNANY_MODERNIZM_PL.pdf
20. Wspólne dziedzictwo pogranicza nysko-jesenickiego Euroregionu Pradziad – historia turystyki Materiały pokonferencyjne. Chrobak P., Szymkowicz P., *Dziedzictwo dawnego górnictwa złota w rejonie Głucholaz i Złatych Hor* (http://www.powiat.nysa.pl/files/editor/P_VI.pdf)
21. Serwis informacyjny Starostwa Powiatu Nyskiego (<http://powiat.nysa.pl>)
22. Urząd Gminy Głucholazy (<http://www.glucholazy.pl>)
23. Fotopolska. Polska na fotografii (<http://fotopolska.eu>)